

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XXII Nr. 11-12
NOV.-DEC.
1963

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Rădonul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

PASTORALE

P. F. Patriarh JUSTINIAN, <i>Pastorală la Nașterea Domnului, 1963</i>	981—985
P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală la Nașterea Domnului, 1963</i>	986—990
P. S. Episcop CHESĂRIE al Dunării de Jos, <i>Pastorală la Nașterea Domnului, 1963</i>	991—996

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Diac. prof. N. BALCA, <i>La Sfântul Ierarh Nicolae</i>	997—1000
--	----------

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Diac. prof. O. BUCEVSCHI, <i>Sesiunea Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, la București</i>	1001—1007
REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (noiembrie-decembrie)</i>	1008—1018

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. D. STĂNILOAE, <i>Servire și proexistență</i>	1019—1030
T. G. BULAT, <i>O ctitorie brîncovenească închinată Sfântului Munte Sinaï</i>	1031—1049
Pr. GABRIEL COCORA, <i>Cum a fost privită de preoțime secularizarea averilor mînăstirești închinată</i>	1050—1053
Prof. VICTOR BRĂTULESCU, <i>Elemente de artă arhitecturală și picturală la biserica din satul Vișorîta, comuna Aninoasa, raionul Țîrgoviște</i>	1054—1059
Prof. NICOLAE I. ȘTEFĂNEȘCU, <i>Sextus Iulius Africanus și Origen despre «Istoria Susanei»</i>	1060—1070

REDACȚIA, <i>Conferințele preoțești de orientare în anul 1963</i>	1071—1077
ASISTENT, <i>Resfințirea bisericii din parohia Făurei, raionul Lehlu, regiunea București</i>	1078—1079
GH. A., <i>Concert de colinde la Institutul teologic</i>	1080—1082

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

ANDRÉ GRABAR, <i>Eglises peintes de Moldavie ; preface, introduction : Georges Oprescu ; Collection Unesco de l'Art Mondial, New York Graphie Society, 1962, de Pr. HORIA CONSTANTINESCU</i>	1083—1087
IONESCU VIRGIL, <i>Mihail Kogălniceanu, contribuții la cunoașterea vieții, activității și concepțiilor sale, București, 1963, Editura Științifică, 380 p., de I. ION</i>	1087—1088
Acad. G. OPRESCU, <i>Grigorescu și societatea vremii sale, de IOAN F. STĂNCULESCU</i>	1088—1090
Acad. G. OPRESCU, <i>Arta orientală în România, București, 1963, de N. NEAGA</i>	1090—1091
<i>Biblioteca Academiei R.P.R. și probleme ale vechii culturii românești ; Noi contribuții cu privire la începuturile scrișului în limba română ; Manuscrise slave în bibliotecile din țara noastră ; Un manuscris «Apostolul» din secolul al XVII-lea, LECTOR</i>	1091—1096

MUZICĂ BISERICESCĂ

Asist. C. DRĂGUȘIN, <i>Răspunsurile mari în stil psaltic</i>	I—XVI
--	-------

P A S T O R A L E

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA CLERULUI ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, P A T R I A R H AL BISERICII ORTODOXE ROMINE, LOȚIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREEA CAPADOCIEI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR

IUBITULUI NOSTRU CLER. ȘI DREPT-
CREDINCIOȘILOR CREȘTINI,

Har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierească binecuvîntare.

«Nașterea Domnului este nașterea păcii»
(Sf. Leon cel Mare, Cuvîntarea a VI-a la Nașterea Domnului).

Iubiții mei fii sufletești,

Bunul Dumnezeu ne-a învrednicit să ajungem iarăși la marele și luminatul praznic al Nașterii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

În mijlocul vostru, în această strălucită sărbătoare a întregii creștinătăți, pe aripile nevăzute ale duhului, poposesc și eu, păstorul vostru suflesc și, binecuvîntîndu-vă pe toți cu părintească dragoste, vă vestesc prin graiul sfintelor cîntări : „Hristos se naște slăviți-L ; Hristos din ceruri, întîm-

pinați-L ; Hristos pe pământ, înălțați-vă ; cîntați Domnului tot pământul“ ! *Și precum Sfîntul Ioan Botezătorul striga, acum aproape două mii de ani, cu glasul lui de foc : „Pregătiți căile Domnului, drepte faceți cărările LUI“ ! (Matei III, 3), tot astfel și eu vă îndemn cu toată tăria sufletului meu : deschideți larg sufletele voastre ca să primiți darul cel fără de preț pe care Atotmilostivul Dumnezeu ni-l face, căci astăzi „Cel ce locuiește întru lumina cea neapropiată și împreună ține toate, pentru milostivirea cea negrăită, din Fecioara se naște, cu scutece se înfașă ca un prunc în peșteră, și în ieslea dobitoacelor se culcă“. Luați aminte, iubii mei, că, într-adevăr, „mare este taina creștinătății“ (I Timotei III, 16), care s-a săvîrșit pentru noi, pentru mîntuirea și fericirea noastră ! Sfîntul Apostol Petru ne arată că Hristos a luat firea omenescă pentru ca noi „să ne facem părtași firii dumnezeiești“ (II Petru I, 4), iar Sfîntul Ioan Gură de Aur ne spune lămurit că „Iisus Hristos, fiind Fiul al lui Dumnezeu, S-a făcut fiu al omului, ca să facă fii ai lui Dumnezeu pe fiii oamenilor“ (Omilia XI, 1). Iată deci că Hristos Dumnezeu a coborît pe pământ, pentru ca să ne deschidă nouă porțile cerului ; a luat trup omenesc, pentru ca să ne dea nouă puțința apropierii de Dumnezeu, care este izvorul vieții veșnice și al mîntuirii sufletelor noastre.*

În această preaslăvită sărbătoare a creștinătății, să ne aducem aminte că noi creștinii cunoaștem voia lui Dumnezeu din dumnezeieștile Scripturi, din sfintele Predanii ale Bisericii, ca și din scrierile Sfinților Părinți și mari Dascăli, adică din toată nesecata comoară de învățături pe care o păstrează de veacuri Sfînta noastră Biserică Ortodoxă. În puține cuvinte și pe înțelesul tuturor, voia lui Dumnezeu a fost vestită chiar în noaptea Nașterii Domnului de cetele îngerești, care cîntau deasupra peșterii din Betleem : „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pământ pace și între oameni bunăvoire“ (Luca II, 14). Această solie a cerului este, într-adevăr, piatra de temelie a credinței noastre, este îndreptarul vieții noastre și chezașia mîntuirii noastre. Ea străbate de la un capăt la altul Sfînta Scriptură și este pururea vie în scrierile și în cîntările Bisericii noastre : „Hristos este pacea noastră“, căci El, cum spune Sfîntul Apostol Pavel, „a făcut din cele două

lumi una, adică a surpat peretele cel din mijloc al despărțirii, vrăjmășia... și pace a binevestit celor de departe și celor de aproape“ (*Efesenii II, 14, 17*) ; *Hristos este „Domn al Păcii“ (Isaia IX, 15), iar „Împărăția lui Dumnezeu este dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt“ (Romani XIV, 17) ; „pentru vremi cu pace“ și „pentru pacea a toată lumea“ se roagă neîncetat slujitorii sfintelor noastre altare, fiindcă, așa cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, „pacea este mama tuturor bunurilor“ (Comentar la Epistola către Coloseni) ; Sfintii Apostoli ne îndeamnă în scrierile lor să mergem pe calea păcii (Romani III, 17), să căutăm pacea (I Petru III, 11) și cele ale păcii (Romani XIV, 19), să trăim în pace între noi (I Tesaloniceni V, 13) și cu toți oamenii (Romani XII, 18), căci numai așa „Dumnezeul dragostei și al păcii va fi cu noi“ (II Corinteni XIII, 11) ; iar Sfântul Leon cel Mare ne spune că „Nașterea Domnului este nașterea păcii“ și că „Pacea naște pe fiii lui Dumnezeu“ ; „...ea e odihna celor fericiți și sălașul veșniciei“, căci „acolo unde cu adevărat se află pacea, nu poate lipsi nici o virtute“ (*Cuvîntarea a VI-a despre Nașterea Domnului*).*

Iubiții mei fii sufletești,

Privind peste întreaga față a pămîntului și cercetînd frămîntările și doririle întregii omeniri, îndreptățiți sîntem să ne bucurăm în această zi de mare praznic, cînd vedem că „lumina lui Hristos luminează tuturor“ și că popoarele de pretutindeni — creștine sau necreștine — se unesc pentru a împlini, cu un ceas mai de vreme, marile și sfintele năzuințe ale creștinătății : pacea pe pămînt și bunăvoirea între oameni.

Tratatul încheiat anul acesta la Moscova între cele trei puteri și semnat aproape de toate statele lumii, cu privire la interzicerea experiențelor atomice în aer, pe pămînt și sub apă ; strădanțiile pe care le depun toți oamenii de bine și de răspundere pentru a stinge neînțelegerile dintre state prin tratative și concesi reciproc; dorința tot mai fierbinte pe care o arată popoarele de a trăi laolaltă în bună înțelegere și într-ajutorare — indiferent de convingerile lor politice, de credințele lor religioase sau de deosebiri de rasă — toată această atmos-

feră nouă, care încearcă să cuprindă omenirea întreagă, îndreptățește speranța noastră că va veni ziua vestită de Profetul Isaia, când oamenii „vor preface săbiile lor în brăzdare de pluguri și lăncile lor în seceri“, și când : „nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altui neam și pravila războiului nu o vor mai deprinde“ (Isaia II, 4).

Pînă atunci, este încă o cale destul de lungă și cu multe greutăți — căci în calea Păcii n-au ieșit încă în întîmpinare dreptatea, dragostea și libertatea. Luînd seama la nedreptățile sociale pe care le îndură unii oameni, la umilințele naționale ale unor neamuri înrobite, cugetele noastre de creștini se simt adînc rănite de constatarea că încă se mai află astăzi în lume mari suferințe, determinate de forța celor care „nu cunosc drumul păcii și pe urmele lor nu-i nici o dreptate, cărările lor și le-au întortochiat spre folosul lor, și oricine apucă pe ele nu mai cunoaște pacea“ (Isaia LIX, 8).

De aceea, de la un capăt la celălalt al pămîntului, popoarele lumii își unesc glasul și cer cu tărie împlinirea dorințelor lor sfinte de pace, libertate, dragoste și dreptate, strigînd către asupritori cu Proorocul Isaia : „Rupeți lanțurile nedreptății, deslegați legăturile jugului, dați drumul celor robiți, sfărîmați cătușele lor“ (Isaia LVIII, 6).

Iubiții mei fii sufletești,

Slăvind Nașterea cea după trup a Mîntuitorului Hristos, vechile cărți bisericesti îl numesc „soare al dreptății“, răsărit în bezna lumii de odinioară, plină de nedreptate. Noi, cei de astăzi, ne apropiem de El plini de respect și dragoste, știind că venirea Sa în lume a fost întîmpinată cu bucurie de ingeri, de păstori și de magi, în nădejdea că El va aduce pace pe pămînt și bunăvoință între oameni. Datori sîntem, în această sfîntă zi — după îndemnul Sfîntului Apostol Pavel — să ne dezbrăcăm de toate patimile noastre : de desfrîmare, de necurăție, de pofta cea rea, de mînie, de ambiție, de răutate, de defăimare, și să ne îmbrăcăm — ca fii ai lui Dumnezeu — cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blîndețe, cu îndelungată răbdare (Coloseni III, 5, 13), tot atîtea virtuți care cinstesc pe om și dau pace și frumusețe vieții.

Cel ce S-a născut acum 1963 de ani, Mîntuitorul Hristos, ne îndeamnă să cultivăm pacea și prietenia cu toți oamenii de pe pămînt, în numele sfintei porunci a iubirii, dată de El nouă creștinilor. Îi sîntem datori ascultarea neșovăielnică, la care ne-a chemat Dumnezeu Tatăl, cînd a zis : „Acesta este Fiul Meu Cel iubit, ...pe Acesta să-L ascultați“ ! (Matei XVII, 5).

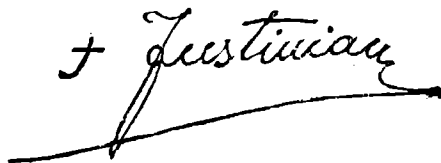
Doamne Iisuse Hristoase, Mîntuitorul nostru, Iubitorule de oameni și Dumnezeule al milei, călăuzește pașii noștri pe calea Ta cea sfîntă și ne învrednicește să împlinim poruncile Tale, să umblăm după voia Ta și să săvîrșim toate cele plăcute Ție, pînă la suflarea noastră cea mai de pe urmă.

Revarsă, Doamne, peste noi și lumea Ta, duhul înțelegerii, al dragostei, al bunătății, al blîndeței și al facerii de bine, ca să trăim cu toții în unire, în înfrățire, în pace și bună-voire și să ajungem „să se facă voia Ta, precum în cer și pe pămînt“.

Binecuvîntează, Doamne, viața noastră și ne izbăvește în Anul cel Nou care vine și în toți anii vieții noastre de ne-cazuri, de primejdii, de războaie și de toată răutatea și nedreptatea, dăruindu-ne tuturor zile bune și îndelungate, cu bună sporire și folos în munca noastră, cu fericire și liniște, ca să-Ți mulțumim pururea pentru toate și Ție slavă să înălțăm, împreună și Părintelui Tău Celui fără de început și Prea Sfîntului și Bunului și de viață făcătorului Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin !

Al vostru Părinte duhovnicesc de tot binele doritor și către Domnul fierbinte rugător,

ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT,

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMINE

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului nostru cler și binecredincioșilor creștini : Har, Milă și Pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Mîntuitorul Iisus Hristos, iar de la Noi arhierească binecuvîntare.

«Pentru noi s-a născut Prunc tinăr, Dumnezeu cel mai înainte de veci» (Condac).

Iubiți fii sufletești,

Pregătiți prin post și rugăciune ne adunăm în sfintele și dumnezeieștile locașuri, să prăznuim, cu duhovnicească veselie, Nașterea Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

Minunea întrupării Fiului Tatălui celui fără de început întrece toate minunile, ea fiind „Taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută“.

„Auzi cerule și ascultă pămîntule. Să se clatine temeliiile și să ia cutremur pe cele de desubt; că Dumnezeu și Ziditorul în zidirea trupească s-a îmbrăcat“ (din Minei).

Duhule Sfinte, dă-ne putere să descriem istoria acestei mari taine așa după cum ai voit Tu însuși s-o descrii prin condeiul Sfîntului Evanghelist Luca.

„În zilele acelea a ieșit poruncă de la cezarul August, să se înscrie toată lumea. Înscrierea aceasta a fost întîia, pe

cînd guverna în Siria Cvirinus... S-a suit atunci și Iosif din Galileea, din cetatea Nazaret, în Iudeea, la o cetate a lui David, care se chema Vitleem... ca să se înscrie cu Maria logodnica sa, care era grea. Dar pe cînd erau ei acolo, Mariei i-a venit vremea să nască. Și a născut pe Fiul său întiul născut, L-a înfășat și L-a culcat în iesle, pentru că ei n-au avut loc în casa de oaspeți" (Luca II, 1—7).

Iubiților,

S-au plinit proorociile cele de demult care au vestit de-a lungul veacurilor venirea în lume a „Îngerului de mare Sfat“, adică a Mîntuitorului Iisus, cea de-a doua persoană a Sfintei Treimi, care a primit menirea să ne mîntuiască.

Mai înainte de întrupare, Dumnezeu a trimis pe mai marele îngerilor, Gavriil, la Nazaret, cetatea Galileei, către Fecioara Maria, logodită cu Iosif, să-i spună că a ales-o să se facă Maica Fiului Său și să nască pe Mîntuitorul. „Iată roaba Domnului sînt : facă-se cu mine după graiul tău“ (Luca I, 38).

Spăimîntîndu-ne de această minune, slăvim pe Dumnezeu și zicem : „Mare este Domnul și laudat foarte și slavei Lui nu este sfîrșit“ (Psalm CXLIV, 3).

Providența dumnezeiască s-a slujit de socotelile unui împărat, care nu se gîdea decît numai la slava lui deșartă. Voind să știe puterea și bogățiile împărăției sale, a poruncit numărătoarea despre care ați auzit și care a avut loc, cînd „Fiul lui Dumnezeu, fiu al Fecioarei s-a făcut...“, pe pămînt s-a arătat și cu oamenii a petrecut. Nu a fost o nălucire, ci om adevărat întru totul asemenea cu noi, dar fără de păcat.

Să alergăm la Betleem ! Ce vedem acolo ? Vedem pe Sfînta Fecioară Maria, Maica lui Dumnezeu, cu Pruncul Iisus în brațe. Ea a născut fără dureri și nici cum s-a făcut vreo atingere a fecioriei sale.

O nouă și mare minune sub soare : Fecioară și Maică, dar Maica lui Dumnezeu ! Vedem Prunc tînăr pe Dumnezeu cel mai înainte de veci, care se naște din Fecioară, avînd în mîini toată făptura și se înfașă cu scutece Dumnezeu cel ce este din fire nepipăit. Așa s-a coborît din cer. Nu slobozind de sus fulgere și trăznete ; nu cutremurînd pămîntul sau clă-

tinând cerul, ci fără sunet și nimenea neștiind aceasta. „Că Prunc s-a născut nouă, Fiul și s-a dat nouă“ (Isaia IX, 6).

N-a încetat să fie Dumnezeu, întrupându-se om ; și locuiește în strălucirile cerești și veșnice, deși este culcat în iesle. Așadar, noi credem și mărturisim și recunoaștem în El două firi : pe cea dumnezeiască și pe cea omenească, dar numai o Persoană, căreia ne închinăm. Scutecele în care este înfășat, ieslea care îi slujește ca leagăn, staulul în care sălășluiește par să-L mărginească și să-L cuprindă ; dar El este mai presus de ceruri și „Neamul Lui cine îl va spune“ (Isaia LIII, 8), adică : cine va povesti veșnica Sa naștere din sînul Tatălui ? Ne întrebăm și noi cu proorocul.

Ce minuni au mai urmat după Nașterea Pruncului Iisus — Fiul lui Dumnezeu ? Am văzut sărăcia peșterii și lipsurile de tot felul în care s-a născut.

Este vremea ca cerul să vestească pămîntului slava Fiului ce s-a născut. Tatăl îl arată îngerilor Săi, iar aceștia îl arată păstorilor, după cum ne povestește același Sfînt Evangelist. „Să se închine Lui toți îngerii lui Dumnezeu“ (Evrei I, 6). Îngerii ascultă porunca Tatălui, și umplu văzduhul cîntînd : „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire“ (Luca II, 14). Unul se desprinde din ceată și vestește păstorilor minunea Nașterii, ei fiind vrednici să asculte graiul lui Dumnezeu.

Cerul și pămîntul serbează împreună, căci acum s-au împăcat și cerul și pămîntul, iar întreg neamul omenesc va alcătui o familie de frați.

Domnul Iisus n-a voit să fie numai „Emanuil“ ce se tîlcuiește „cu noi este Dumnezeu“, ci a voit să fie om asemenea nouă, însă fără de păcat.

O stea minunată se arată pe cer. Magii, cititori în stele, o văd și pornesc călăuziți de ea să se închine Noului Împărat. Ne aducem aminte cum s-a tulburat Irod cînd a auzit vestea aceasta și cum a dat poruncă să fie uciși pruncii, socotind că printre aceștia se va fi aflat și Pruncul Iisus. Purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de Fiul Său s-a arătat prin aceea că a înștiințat pe Iosif să ia pruncul și pe Maica Lui și să fugă în Egipt, unde a stat pînă după moartea lui Irod.

Iubiților,

Putem noi oare să ne înapoiem de la peșteră fără să ne bucurăm de acest mare dar ce s-a făcut nouă pămîntenilor ?

Ioan Botezătorul, la apropierea Sfintei Fecioare, a tresăltat de bucurie în sînul maicii sale, cînd aceasta s-a închinat Fecioarei. Cu atît mai mult se cade să ne bucurăm cînd vedem pe Mîntuitorul.

Să ne unim cu îngerii ; să dăm fuga cu păstorii și să privim pe Pruncul Iisus împreună cu Iosif și Sfînta Fecioara Maria, iar cu magii să ne închinăm Lui și să-I aducem ca daruri : credința, nădejdea și dragostea noastră. Pe Sfînta Fecioara Maria o propovăduim Maică a lui Dumnezeu — începătura și mijlocirea mîntuirii noastre.

Cum putem să dobîndim pe Hristos ?

De nu-și va lepăda cineva păcatele nu-L va putea dobîndi. De aceea, să ne curățim simțirile ca să vedem pe Hristos ; să ne învrednicim a face fapte bineplăcute lui Dumnezeu și oamenilor, și să aducem în viața aceasta pămîntească rod bun și îmbelșugat.

Să luăm bine aminte, ca să nu fim creștini numai cu numele ; căci ce folos să te numești creștin, dacă lucruri creștinești nu faci ?

Mulți dintre noi nu ținem tocmelele cele adevărate ale credinței celei bune. Să ne cercetăm cugetul și să vedem cîte rele nu ne facem nouă înșine, vecinilor, cunoșcuților, semenilor noștri și chiar lui Dumnezeu — Tatăl Nostru.

Domnul Iisus a venit și a întemeiat Sfînta Biserică, mama și povățuitoarea noastră către mîntuire. Nu ne putem apropia de El și nici să-L cunoaștem nu putem, decît numai în Biserică și prin Biserică.

Chiar numirea „biserică“, după cum grăiește Sfîntul Ioan Gură de Aur, înseamnă voință și unire și cei ce vor să aibă loc în Biserica Domnului Hristos trebuie să fie uniți unii cu alții, căci toți sîntem frați ; toți avem un Tată în cer, care ne dăruiește atît cele pămîntești, cît și pe cele cerești.

Să fim făpturi noi, căci „în Hristos nimic nu prețuiește..., ci numai făptura nouă“ (Galateni VI, 15).

Iubiților,

Voind a face sfârșit cuvîntului Nostru, vă îndemnăm să vă înfrățiți în muncă, așa după cum și faceți. Dar se cuvine să munciți cu toată tragerea de inimă pentru ca să aveți toată îndestularea, dobîndind darurile pămîntești sporite și bune, și „să nu ne îngreuiem a face binele...” (Galateni VI, 9).

„Cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi” (II Corinteni V, 18). Să fim o făptură nouă și să iubim pacea.

Însetăm după pace, pentru Dumnezeu în care credem și care este Dumnezeu păcii și Tatăl îndurărilor ; pentru Evanghelia căreia urmăm și care este Testamentul dragostei ; și pentru Biserica ai cărei fiii sîntem și care este loc de bună întocmire și unire. De aceea după pace să însetăm și pentru întronarea ei în lume să luptăm din răspuțeri.

Ca rod al Nașterii Tale, o dulcele nostru „Domn al păcii” și ca dar de multă bucurie, dă-ne pacea „care este mai presus de orice minte” (Filipeni IV, 7). Să împreunăm rugăciuni fierbinți în acest Sfînt și mare praznic al păcii ca să se împlinească proorocia : „și-și vor face săbiile fiare de plug și sulitele seceri și nu va mai ridica neam împotriva altui neam sabie și nu se vor mai învăța a se bate” (Isaia II, 4).

Bisericile creștine nu pot sta nepăsătoare în fața războaielor care aduc distrugeri, ruină și jertfe omenești fără număr. Ele se apropie și luptă împreună pentru „pacea lumii”. Adieri primăvăratice de împreună viețuire și de pace au început să se ivească în lume, iar dezarmarea va garanta pacea lumii.

Domnul Iisus, Emanuil, nu coboară printre noi și nu se face întiul născut al neamului omenească decît pentru a vesti pacea, a o aduce pe pămînt și a o întemeia printre oameni : pace între cer și pămînt; pace în cugete și în suflete bunăvoire.

Acestea toate să le punem în minte neuitînd că „pentru noi s-a născut Prunc tînăr, Dumnezeu cel mai înainte de veci”.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl, și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți ! Amin.

Al Vostru rugător fierbinte către Dumnezeu.

† A N T I M
Episcopul Buzăului

† C H E S A R I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI
DUNĂREA DE JOS

*Intregului cler și tuturor credincioșilor din această eparhie
har, milă și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia Noastră
arhierească binecuvîntare.*

«Pe pămînt pace, între oameni
bunăvoire» (Luca II, 14).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, sărbătoarea cea mare a păcii și buneivoini pe care o prăznuim astăzi, ne prilejuiește iarăși aleasa bucurie ca, după datină, să vin înaintea dragostei voastre și să vă vestesc cele despre mîntuirea pe care Bunul Dumnezeu, Tatăl nostru, ne-a trimis-o la plinirea vremii prin Fiul Său cel prea iubit. Căci din această zi mîntuitoare, porțile cele de bucurie ale Raiului, care au fost închise odinioară pentru neascultarea strămoșului Adam, s-au deschis prin Nașterea Urmașului lui Adam, Iisus Hristos, prin care credincioșii sînt chemați la viața cea nouă a harului, la înnoire, la credință, la nădejde și la dragoste, ca fii și moștenitori ai lui Dumnezeu.

De aceea pentru a cuprinde cu mintea și cu sufletul cât mai mult din frumusețea acestui praznic, și pentru a ne împărtăși după cuviință din harul ce se revarsă cu îmbelșugare peste ființa Bisericii în această zi mare, trebuie să ne transpunem cu toată puterea credinței noastre în acea atmosferă de dragoste și de pace dumnezeiască, care a unit cerul cu pământul și a făcut începutul mântuirii noastre prin Nașterea lui Iisus Hristos, care, Dumnezeu fiind, a coborât în mijlocul oamenilor.

Iubiților fii duhovnicești,

Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, grăind despre Dumnezeu, a spus că : „Dumnezeu este iubire“ (I Ioan IV, 8). El este iubirea cea mai deplină și desăvârșită, iubirea care cuprinde totul și susține totul în cer și pe pământ. Ea este izvor și cauză a tot ce există și ea se face vădită nouă prin mii și mii de icoane, care de care mai frumoase și mai desăvârșite.

Din iubirea dumnezeiască s-a născut lumea cea cerească a Sfinților Îngeri, cea care strălucește împrejurul tronului Dumnezeirii și cântă neîncetata slavoslovie : „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de mărirea Lui“ (Isaia VI, 3).

Tot din dragoste sînt făcute și „în mîna Lui sînt adîncurile pămîntului și înălțimile munților ale Lui sînt. A Lui este marea, că El a făcut-o, și pămîntul, că mîinile Lui l-au zidit“ (Psalm XCIV, 4—5). Soarele care revarsă asupra pămîntului lumină și căldură și întreține viața tuturor făpturilor, aerul pe care îl respirăm și de care nu ne putem lipsi măcar o clipă, frumusețile minunate ale universului, cu tot ce farmecă simțirile noastre, din dragoste sînt făcute.

Dar pentru cine atîta dragoste ? Pentru cine atîta purtare de grijă și bunăvoință ? Pentru făptura minunată pe care Dumnezeu a făcut-o în cea din urmă perioadă a creației, pentru om.

De acest om se minunează și Psalmistul și zice : „Cînd privesc cerurile, lucrul mîinilor Tale, și luna și stelele pe care Tu le-ai făcut, atunci îmi zic : Ce este omul, ca să Te gîndești la el, și fiul omului, ca să-l cercetezi ? Micșoratu-l-ai numai cu

puțin față de Îngeri, cu slavă și cu cinste l-ai încununat. Și l-ai pus stăpîn peste lucrul mîinilor Tale. Toate le-ai supus sub picioarele lui : oile și boii, precum și toate fiarele cîmpului, păsările cerului, peștii adîncului și cele ce străbat cărările mărilor“ (Psalm VIII, 4—8).

Dar Dumnezeu a făcut pentru om și altceva, care covîrșește orice minte omenească. Cînd omul își primejduise cărările mîntuirii în așa măsură că nu mai era în stare să le găsească singur, a trimis Dumnezeu pe însuși Fiul Său, Iisus Hristos, pe pămînt, ca să-l izbăvească pe om din cursele păcatului și să-l ajute să-și cîștige strălucirea pe care a avut-o la început.

Deci, pentru noi, iubiților, Fiul lui Dumnezeu se întrupează ca om. El coboară din cer pe pămînt și se naște ca un prunc. Și nu se naște în palate împărătești, între bogății și între slujitori, ci departe de ele, dar aproape de inima oamenilor smeriți și curați cu sufletul, în peșteră laolaltă cu dobitoacele și cu cei fără adăpost, suferind și îndurînd ceea ce suferea și îndura pe atunci cea mai mare parte a omenirii.

Odinioară Dumnezeu s-a arătat lui Moise pe Muntele Sinai, cînd i-a dat Legea cea Veche. Cît de mare este deosebirea între felul cum s-a arătat atunci și felul cum s-a arătat acum ! Atunci El apăruse între fulgere și tunete, în nori groși, în flăcări de foc și în fum, încît poporul evreiesc stătea departe și tremura de frică. Acum însă era cu totul diferit : Fiul lui Dumnezeu vine la noi blînd și smerit ca un prunc, și nu în ascuns, ci pe față și la arătare. De aceea oamenii acum n-au mai stat departe și cu temere, ci s-au apropiat de El cu încredere și cu bucurie mare. La bucuria lor au fost părtași și Sfinții Îngeri, care din partea lui Dumnezeu au vestit pacea și bunăvoirea peste tot pămîntul. „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu“, au glăsuț ei, „și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire“ (Luca II, 14). Acesta este cel dintîi mesaj de pace adresat tuturor oamenilor și ne este foarte scump, pentru că ne vine de la Dumnezeu.

Astfel a coborît, iubiților, Fiul lui Dumnezeu în mijlocul oamenilor. „Și aflîndu-se la înfățișare ca un om, s-a smerit făcîndu-se ascultător pînă la moarte, și încă moarte de cruce“ (Filip. II, 8). Ascultarea cea mare a Lui era față de Tatăl,

care L-a trimis ca prin cruce să mîntuiască pe om. „Pentru că așa a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său, cel Unul-Născut, L-a dat ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică“ (Ioan III, 16).

Iubiților mei fii duhovnicești,

După cum vedeți, dragostea lui Dumnezeu față de om este pricina coborîrii Fiului lui Dumnezeu pe pămînt în chip omenesc. Evanghelia Lui este vestea cea bună, noutatea pe care Mîntuitorul a adus-o în lume. Ea ne arată că omenirea întregă nu este decît o mare familie. De aceea și iubirea noastră trebuie să se reverse ca o rouă cerească asupra tuturor oamenilor de pe pămînt, de orice neam și de orice credință ar fi ei, pentru că toți sînt împodobiți cu chipul și asemănarea lui Dumnezeu, și ne sînt frați.

„Poruncă nouă vă dau vouă“, zice Mîntuitorul, „să vă iubiți unul pe altul. Precum v-am iubit Eu pe voi, așa să vă iubiți și voi unul pe altul. După aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi“ (Ioan XIII, 34—35).

Iubirea înseamnă dăruire, ieșire întru întîmpinarea semenilor noștri cu bunăvoință, jertfire pentru alții. Ea este legătura de unire dintre membrii Bisericii, legătura prin care ei alcătuiesc un singur trup : Biserica lui Dumnezeu cea aleasă, Trupul cel tainic al lui Hristos.

Ca să ne arate cît de necesară este această legătură a dragostei între membrii Bisericii, Sfîntul Apostol Pavel aseamănă Biserica cu corpul omenesc : capul, ochii, mîinile, picioarele și celelalte mădulare, care stau în cea mai strînsă unire, se întrepătrund unele cu altele și se sprijină ; la fel sînt credincioșii pentru Sfînta Biserică : „voi sînteți trupul lui Hristos și mădulare în parte“, zice Apostolul (I Cor. XII, 27). „Căci precum într-un trup avem multe mădulare și mădularele nu au toate aceeași lucrare, tot astfel noi cei mulți sîntem un trup în Hristos și fiecare sîntem mădulare unul altuia“ (Rom. XII, 4—5). Și după cum în corpul nostru nici un mădular nu poate trăi prin el însuși, ci fiecare are nevoie de spri-

jinul celorlalte mădulare, tot așa și în Biserică și în societate, orice om are nevoie de sprijinul celorlalți oameni.

„Nu poate ochiul să zică mîinii : n-am trebuință de tine, și nici capul nu poate să zică picioarelor : n-am trebuință de voi..., pentru că Dumnezeu a întocmit trupul în așa fel ca să nu fie niciodată dezbinare în trup, ci ca mădularele să se sprijine unele pe altele“ și să se supună spre același scop. „De aceea, cînd pătîmește un mădular, pătînesc toate mădularele cu el, iar cînd se cinstește un mădular toate celelalte mădulare se bucură împreună cu el“ (I Cor. XII, 21, 25—27).

Iubiților,

Icoana aceasta a unității Bisericii prin asemănarea ei cu corpul omenesc se poate extinde la întreaga omenire. Căci omenirea este tot un trup, iar noi, fiecare, mădulare. Răspîndită pe toată suprafața pămîntului, împărțită pe țări și popoare, omenirea este una și nedespărțită în fond, pentru că „dintr-un sînge a făcut Dumnezeu tot neamul omenesc“ (Fapte XVII, 26).

Dar dacă omenirea este una și aceeași prin sine, un corp social cu mulți membri, pentru ca să funcționeze perfect ca un organism, ea are nevoie tot așa de mult de legătura dragostei, care să lege pe om de om și popor de popor, ca să făurească o familie mare pe pămînt, în care să domnească pacea și armonia. Lucrul acesta este necesar acum în zilele noastre mai mult decît altădată, pentru că progresul modern a scurtat distanțele mari dintre țări și popoare și i-a făcut pe toți oamenii vecini. Aceasta înseamnă că de acum ei nu mai pot sta izolați unii de alții. Pentru ca să trăiască, ei trebuie să se apropie și să se înțeleagă. Iar dacă vor să progreseze și să fie fericiți, trebuie să se ajute și să se îmbească, tinzînd cu toții către același țel — binele comun, fiecare aducîndu-și contribuția sa la mijloc, ca pentru sine însuși. Fericirea personală a noastră depinde totdeauna de fericirea generală. Tot așa și mîntuirea noastră depinde totdeauna de raportul dintre noi și semenii noștri, de cît bine le-am făcut, cîtă dragoste le-am arătat.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Cînd a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume, ca să ne mîntuiască, El a chemat întreaga omenire la pace și la bună-voire, pentru că știa că după aceasta suspina ea. Omenirea, în cea mai mare parte a ei, este dornică astăzi după pace și bunăvoire, pentru că viața lipsită de pace și de dragoste este stearsă și înfricoșată.

De aceea, iubiților, noi trebuie să stăm strîns uniți în împlinirea acestei arzătoare dorințe a zilelor noastre și fiecare să ne aducem contribuția noastră, pentru ca omenirea să ajungă cît mai curînd să fie o adevărată familie, întemeiată pe dragoste și pace. Avem în fața noastră multe exemple minunate și mulți oameni din jurul nostru care merg înainte cu cinste pe calea binelui obștesc.

Avem de asemenea pe Conducătorii Patriei și ai Bisericii noastre, care neîncetat veghează la pacea și bunăstarea noastră a fiecăruia și a poporului nostru în general. Avîndu-i pe aceștia în frunte ca îndrumători, să le urmăm îndemnul și rîvna, „ca să petrecem viață lină și pașnică întru toată cuvioșia și buna-cuviință“ (I Tim. II, 2). Patria noastră scumpă și Sfînta Biserică, mama noastră cea duhovnicească, ne îmbrățișează și ne binecuvîntează pentru tot ce facem pentru fericirea poporului nostru, pentru pacea întregii lumi și pentru unirea tuturor.

Pentru aceasta vă îmbrățișez și eu, Părintele vostru, și, în această zi mare a Creștinătății, mă rog lui Dumnezeu și cer harul și binecuvîntarea Lui asupra voastră a tuturor, ca să sporiiți în tot lucrul bun, în pacea, dragostea și bunăstarea familiilor voastre și a întregii obști a poporului nostru.

Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului și Anul Nou vi le doresc tuturor cu sănătate și fericire !

„Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți“.

Al vostru către Domnul de tot binele rugător,

† **CHESARIE**
Episcopul Dunării de Jos

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

LA SFINTUL NICOLAE

Între alte adevăruri de credință ale Bisericii Ortodoxe este și acela despre cinstirea pe care noi o datorăm sfinților. Biserica ne învață să cinstim pe sfinți, așadar, pe acei creștini, care pe pământ trăind, mult s-au ostenit și nevoit pe urmele Mântuitorului Hristos și astfel, ei și-au agonisit șederea cea de-a dreapta lui Dumnezeu. Ceata acestora «pe care nimeni n-o poate număra», a acelor creștini care au dus aici pe pământ lupta cea bună pentru a-și sfinți viața și au primit în ceruri cununa dreptății, formează, după învățătura Bisericii noastre, Biserica triumfătoare. Căci sfinții au primit în inima lor pe Duhul Sfânt și au crescut duhovnicește, prin împreună-lucrarea cu harul lui Dumnezeu, pe măsura lui Hristos (II Cor. VI, 16). Ei au făcut totul în această viață pentru a urma lui Hristos și a împlini voia lui Dumnezeu. Pînă la jertfa supremă, pînă la ultima lor suflare au luptat împotriva ispitelor rele și împotriva răului.

Sfinții s-au făcut tari prin credință în războiul pe care l-au dus împotriva răutății și a vrajbei dintre oameni (Evrei X, 33—35). Inima lor s-a mistuit în ardoarea dragostei pentru oameni și Dumnezeu, iar picioarele lor au alergat numai pe urmele și căile Mântuitorului. Din această pricină, ei au suferit mult în această lume, dar ei au rămas credincioși lui Hristos, osîrdindu-se din toate puterile să ajungă asemenea cu Acesta. Prin aceasta, sfinții s-au făcut piscuri înșorite ale virtuților creștinești, piscuri de munte ce-și înalță frunțile spre cer, culmi ce se ridică din văile scunde ale vieții spre zările ca peruzeaua ale sfințeniei și ca atare, pilde vii de mărturisire și trăire în Hristos.

Așa se face că Biserica sărbătorește astăzi și preamărește în psalmodii de tropare și cîntări duhovnicești pe unul dintre luceferii care strălucesc pe cerul credinței noastre ortodoxe : sărbătorește pe Arhiepiscopul Mirelor Lichiei, pe Sfîntul Nicolae făcătorul de minuni, pe care-l numește «îndreptător al credinței, chip al blîndetelor și învățător al înfrînării».

Sfîntul Nicolae a trăit în a doua jumătate a veacului al III-lea ; el a fost unicul fiu al unei familii foarte înstărite și evlavioase. Copil fiind,

Sfântul Nicolae a dovedit hărnicie la învățătură și o viață virtuoașă, ceea ce a făcut ca el să crească duhovnicește și în înțelepciunea creștină. Nu avea încă vârsta judecății, când el se deprindea cu rugăciunea și înfrinarea, virtuți ce potolesc patimile trupului și ușurează desăvîrșirea sufletului.

Rămăs de timpuriu orfan de ambii părinți, cel care avea să fie o fală a creștinătății, n-a purces ca tînărul risipitor din sfânta Evanghelie, ci, dimpotrivă, într-una din zile, a strîns în fața casei sale pe toți săracii și oropsiții din acel ținut și le-a dăruit toate bogățiile moștenite, pe care el le socotea a fi «deșertăciuni și vîinare de vînt» și l-a urmat pe Hristos. În auzul său, răsunau cuvintele Mîntuitorului : «vinde toate cîte ai și împarte la săraci și vei avea comoară în ceruri...» (Luca XV, 3). Altă dată, o întimplare a făcut ca Sfântul Nicolae să afle despre un părinte care era silit să vîndă cele trei fete ale sale unui bogătaș hain și să le arunce astfel în prăpastia păcatului. Cu o discreție delicată, ce caracterizează adevărata dragoste creștină, Sfântul Nicolae, în trei rînduri a alergat în ajutorul acestor suflete în mare primejdie și, fără ca acestea să afle, le-a asigurat nu numai zestrea materială, ci și stăruința în virtute. Aceste fapte ne arată că una dintre trăsăturile sufletului mare al acestui Sfînt Părinte a fost mila, bunătatea. De aceea Biserica îl și preamărește în psalmodii de tropare, numindu-l «chip blîndețelor».

Dar, pentru a urma cu și mai multă ardoare cuvintelor Mîntuitorului, tînărul Nicolae s-a hotărît să se dedice cu totul slujirii lui Hristos. Și ca să se apropie și mai mult de Acesta, el s-a îndreptat spre Țara Sfîntă, dornic să calce pe drumurile sfințite de pașii Mîntuitorului și ai ucenicilor Lui, pe urmele sfințite și pline de lumină ale Scripturii și astfel, să se întărească și mai mult în credință și în spiritul lepădării de sine și al iubirii creștine.

Reîntors în cetatea Mira, care între timp rămăsese fără păstor, credincioșii îl aleg pe Sfântul Nicolae pe scaunul arhiepiscopal al Mirei Lichiei. Ca ierarh al Bisericii, Sfîntul Părinte a dovedit o înmănunchere strălucită de virtuți de slăvit păstor de suflete, adevărind prin aceasta, ca puțini ierarhi, cuvintele Mîntuitorului : «Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzînd faptele voastre cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceruri».

Încercări grele a trebuit să treacă și peste slăvitul nostru Ierarh Nicolae : împărății romani Dioclețian și Maxențiu au dezlănțuit cumplite prigoane împotriva creștinilor. Era firesc ca aceste prigoane să lovească în primul rînd pe mitropolitul Mirei. Sfîntul Nicolae a fost prins și aruncat în închisoare, unde a fost supus la cele mai cumplite chinuri. Dar nimic nu l-a putut clinti de la dreapta credință, ci, mai virtos mărturisea pe Hristos. A rămas statornic în credință, îmbărbătat fiind de cuvintele Sfîntului Apostol Petru : «Iubiților nu vă lăsați înșelați de focul curățitor ce vine peste voi ca să vă încerce, ci, în măsura în care luați parte la suferințele lui Hristos, bucurați-vă, pentru ca să vă bucurați și la descoperirea mării Lui» (I Petru IV, 12, 13).

Cu suirea pe tron a împăratului Constantin cel Mare, Sfântul Nicolae a fost eliberat din închisoare, întorcându-se la păstoria credincioșilor săi.

În veacul în care a trăit și păstoria Sfântul Nicolae, Biserica creștină a fost zguduită de multe învățături deșarte și greșite. Pentru a curma pe cea mai grea dintre acestea — cea al cărei începător a fost Arie, care tăgăduia eterna dumnezeire a lui Iisus Hristos —, împăratul Constantin a convocat Sinodul de la Niceea. La acest sinod «a toată lumea», Sfântul Nicolae a făcut și el parte dintre cei 318 Sfinți Părinți, care cu pavăza sfintei cruce, au frînt ascuțita sabie a eresului lui Arie și au statornicit dreapta credință. La acest sinod, Sfântul Nicolae s-a dovedit a fi un dascăl luminat și un aprig apărător al Ortodoxiei. Pentru aceasta, Biserica îl slăvește în cîntări, numindu-l «îndreptător al credinței».

Dar, sfînta noastră Biserică mai învață despre marele Ierarh Nicolae că «s-a arătat pe sine turmei sale ca un «învățător al înfrînării». Și, într-adevăr, Sfîntul Nicolae a urmat și în această privință pe Mîntuitorul, care, atunci cînd ucenicii îl îndemnau să se îngrijească de cele ale gurii, le-a răspuns : «Eu am o hrană pe care voi n-o cunoașteți»... să fac voia Celui care M-a trimis pe Mine să săvîrșesc lucrul Lui» (Ioan IV, 31, 34). Această hrană ce împrumută vieții și existenței noastre demnitate morală, frumusețe duhovnicească și le ridică deasupra viermuelilor colbului, o prețuia și Sfîntul Nicolae. De aceea, el s-a făcut mărturie prin viața sa adevărului propovăduit de Sfîntul Apostol Pavel, că «cei ce sînt ai lui Hristos Iisus, au răstignit carnea împreună cu patimile și poftele ei» (Gal. V, 24). Sfîntul Nicolae și-a strîmît «puternic trupul, <pe care l-a tîrît biruit» (I Cor. IX, 17)>, pentru a deveni altora în veac crainic al înălțimilor duhovnicești.

Astfel a trecut prin viață marele ierarh al Bisericii, ca un adevărat învățător și sfîntitor al credincioșilor Mîntuitorului, ca un mărturisitor mărimii al Evangheliei, ca un înțelept și neobosit cîrmaci al Bisericii Ortodoxe. Viața Sfîntului Nicolae a fost un panegiric, o continuă luptă a bunătății, a milei și iubirii de oameni. Din această pricină, Dumnezeu l-a învrednicit cu harul facerii de minuni, iar Biserica l-a așezat în ceata luceferilor care strălucesc pe cerul credinței creștine și pe care noi, credincioșii, îl cinstim în chip deosebit.

Cinstirea sfinților înseamnă imitarea acestora ; înseamnă că noi ne-am hotărît să devenim asemenea cu ei, după cum spune Sfîntul Apostol Pavel : «Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri care v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu, la a căror săvîrșire a vieții privind, să le urmați credința» (Evrei XIII, 7). A cinsti pe sfinți înseamnă a-i urma în credința lor tare în Hristos, în iubirea lor nețărmurită față de oameni și față de Dumnezeu, în nădejdea lor mare că viața aceasta poate fi sfîntită, în curajul și statornicia lor neclintită și nebiruită în lupta împotriva păcatului. Căci spre pildă ne sînt ei nouă dați, ca viața lor să aprindă în noi rîvna binelui, a sfînteniei și a sporului în cele duhovnicești. Apostolul neamurilor vorbește în numele tuturor sfinților cînd ne îndeamnă : «Deci, urmați-mi mie, așa cum eu urmez lui Hristos» (I Cor. IV, 16).

Drept aceea, noi, cei care ne-am aflat astăzi în fața acestui sfânt altar și am slăvit în psalmodii de tropare luminata arătare a Sfintului Nicolae, să luăm hotărîrea nestrămutată de a ne sili să-i urmăm pilda. Bunătatea lui să ne insuflă duhul iubirii de oameni și de Dumnezeu, smerenia și sfințenia vieții lui să aprindă și în sufletele noastre năzuința arzătoare de a ne înfrumuseța și noi viața cu aceste virtuți, iar puterea credinței Ierarhului sfânt să ne dea îndemn de a rămîne tari în credința noastră ortodoxă.

Biserica noastră ne învață că «la rugăciunea noastră, sfinții nu numai că mijlocesc la Dumnezeu har și milă, dar că ei strălucesc în sfințenie ca să lumineze calea mîntuirii noastre și să ne fie toiag și sprijin de nădejde și zeloși îndrumători în alergarea noastră «la semn, la răspлата dumnezeieștii chemări de sus întru Iisus Hristos» (Filip. VI, 14).

De aceea, să ne rugăm în fața acestui sfânt altar, zicînd : Sfinte Nicolae ! Ajută-ne cu darul tău să ne întărim și să propășim în virtuțile creștine ce ți-au fost atît de scumpe în această viață trecătoare și care ți-au agonisit mărirea și strălucirea eternă. Ajută-ne cu ruga ta către Cel Atotputernic ca, cu harul cel de sus, să propășim în tăria credinței noastre ortodoxe, în blîndețe, în iubirea de oameni, în înfrînare ei în săvîrșirea voiei lui Dumnezeu, ca prin aceste virtuți, să ne cîștigăm fericirea și mîntuirea sufletului, acum și în veșnicie. Amin !

Diac. Prof. N. BALCA

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

SESIUNEA COMITETULUI EXECUTIV AL „CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE“ LA BUCUREȘTI

La invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian, Comitetul Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, s-a întrunit în sesiune de lucru la București, între 11—17 noiembrie 1963.

Comitetul și-a inaugurat lucrările într-o ședință solemnă, în seara zilei de 12 noiembrie, ținută în aula Institutului teologic universitar din București.

La masa prezidențială au luat loc : Prof. I. Hromadka (Praga), președintele Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace ; I. P. S. Mitropolit Nicodim al Leningradului și Ladogei ; I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei ; I. Ondra (Praga), secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace ; Episcopul reformat Th. Bartha (Budapesta) ; Prof. G. Casalis (Paris) ; Consilierul bisericesc superior H. Kloppenburg (R.F.G.) ; Prof. H. Vogel (R.F.G.).

Au participat reprezentanți ai preoțimii ortodoxe din Capitală, profesorii și studenții Institutului teologic, reprezentanți ai celorlalte culte din R.P.R. și alți invitați.

După cuvîntul de salut al președintelui Prof. Hromadka, în care aduce și mulțumiri Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru ospitalitatea oferită, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei rostește, din încredințarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, cuvîntul de salut adresat Comitetului din partea Bisericii Ortodoxe Romîne. I. P. S. Mitropolit Iustin spune, între altele :

« Animați de spiritul nou al năzuinței spre unitate, numeroși creștini sînt înclinați să-și dea mina pentru o viață în Hristos, ca adevărați frați, trecînd peste diferențele profesionale. Astfel, o atmosferă irenică începe să domine viața creștinătății în vremea noastră. Îndeosebi, de la tribuna Conferinței Creștine pentru Pace se exprimă fără încetare, în fața în-

trezii omeniri, solidaritatea morală creștină, împotriva pregătirii cataclismului nuclear.

Este incontestabil că acțiunea creștină pentru pace a adus o contribuție importantă la înseninarea actuală a atmosferei internaționale. Încheierea Tratatului de la Moscova cu privire la interzicerea limitată a experiențelor cu armele nucleare are la temelie sa și o parte a acțiunii noastre. Același lucru se poate spune și despre celelalte faze ale destinderii internaționale, care se observă în prezent. Stabilirea de zone denuclearizate în diferite părți ale lumii poate fi socotită ca obiectivul imediat necesar care trebuie atins în etapa actuală a relațiilor internaționale.

Dar numai dezarmarea generală și totală, sub strict control internațional, poate elibera omenirea de coșmarul războiului, putînd totodată asigura dezvoltarea rapidă a tuturor popoarelor și îmbunătățirea vieții locuitorilor din țările slab dezvoltate.

Se cuvine să ne lărgim orizontul, pășind la o colaborare cît mai strînsă, în spirit ecumenic, cu toate Bisericile și organizațiile creștine, din rîndul cărora se ridică tot mai insistent glasuri în favoarea păcii.

La București — se adresează membrilor Comitetului Executiv I. P. S. Mitropolit Iustin — vă găsiți nu numai în vatra unei Biserici a păcii, care este Biserica Ortodoxă Romînă, ci și într-o țară a păcii, Republica Populară Romînă, ai cărei fii desfășoară cu hărnicie o binecuvîntată muncă pentru bunăstare, fericire și pace. Poporul romîn iubește sincer pacea și participă în mod activ la toate acțiunile internaționale menite să creeze o lume cu o așezare întemeiată pe dreptate, o lume în care toate popoarele să se poată bucura de independență și libertatea lor, o lume în care să domnească pacea adevărată. În satele și orașele patriei noastre, sub îndrumarea stăruitoare a membrilor Sfîntului Sinod, în frunte cu Preafericitul Patriarh Justinian, slujitorii tuturor altarelor ortodoxe, ca și slujitorii celorlalte culte religioase, se străduiesc să țină mereu aprinsă în sufletele credincioșilor flacăra dumnezeiască a dragostei și rîvna pentru pacea a toată lumea».

Scurte cuvîntări de salut au mai rostit Episcopul luteran Fr. Müller (Sibiu) și Episcopul reformat G. Nagy (Cluj).

Președintele Prof. Hromadka expune apoi obiectivul lucrărilor de la București : pregătirea celei de-a doua Adunare mondială creștină pentru pace, ce se va ține în iunie 1964 la Praga, avînd ca temă principală : «Legămîntul Meu este pace și viață» (Maleahi II, 5). Se vor analiza deci noțiunile legămînt, pace și viață.

Președintele menționează apoi că Comitetul va trebui să se ocupe, ca și altă dată, de evenimentele internaționale de actualitate, de rapoartele conferințelor regionale ale Conferinței Creștine pentru Pace, de situația Conferinței în cadrul străduințelor pentru pace din partea creștinătății întregi.

Secretarul general I. Ondra prezintă apoi planul de lucru al sesiunii, care înseamnă încheierea primei etape a lucrărilor pregătitoare pentru a doua Adunare mondială creștină de la Praga. Comitetul va lucra în trei grupe : teologică, internațională și operativă.

Secretarul general a expus activitatea din ultimul timp a comisiilor și filialelor Conferinței Creștine pentru Pace, arătând că trebuie continuată lupta împotriva armelor atomice; de asemenea străduințele pentru înfăptuirea dezarmării totale și generale, sub control internațional, pentru înlăturarea războiului rece și pentru crearea premiselor coexistenței pașnice, pentru crearea de zone denuclearizate în diferite regiuni geografice, pentru lichidarea bazelor militare din țări străine... pentru slăbirea încordării internaționale.

În zilele următoare, au lucrat cele 3 comisii.

În grupa *teologică* s-a discutat referatul președintelui Hromadka, afirmându-se că noțiunea «legământ» trebuie precizată sub raport exegetic în Vechiul și Noul Testament.

Proexistența lui Dumnezeu este temeiul coexistenței și proexistenței noastre. Grupa a mai discutat despre necesitatea de a activa cu hotărâre pentru înlăturarea discriminării rasiale și a războiului ca mijloc de rezolvare a litigiilor internaționale.

În grupa *internațională* s-a precizat că Conferința Creștină pentru Pace voințește să susțină toate forțele pașnice din lume, căutând să intre în acest scop în legătură cu creștinii tuturor cultelor. S-au dat indicații pentru elaborarea tezelor pentru a doua Adunare mondială creștină pentru Pace.

Atenție deosebită trebuie dată elaborării referatelor despre războiul rece, desființarea tuturor armelor de distrugere, lichidarea bazelor militare pe teritorii străine, înființarea de zone denuclearizate, dezarmarea totală și generală.

În grupa *operativă*, s-a stabilit data predării către Comitetul Executiv a observațiilor și completărilor privitoare la tezele referatului principal elaborat de Prof. Hromadka, pentru a fi luate în considerare la ședința comisiei pregătitoare a Adunării mondiale creștine pentru Pace.

În ultima ședință plenară, s-a definitivat și textul «Comunicatului Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace». Spicuim din el: «Evanghelia îndreaptă pașii noștri pe drumul păcii. Distrugerea în masă cu arme atomice nu-i compatibilă cu opera împăcării lui Dumnezeu, realizată pe cruce de Iisus Hristos».

Membrii Comitetului au mărturisit — în ultima ședință plenară — că lucrările sesiunii de la București s-au desfășurat într-o atmosferă foarte plăcută. Președintele Prof. Hromadka a caracterizat organizarea sesiunii de la București de către Prea Fericitul Patriarh Justinian, ca cea mai reușită de pînă acum. Secretarul general Ondra aduce cele mai respectuoase și calde mulțumiri Prea Fericirii Sale, pentru ospitalitatea, oferită în excelente condiții, pentru lucrările Comitetului.

Între ședințele de lucru, membrii Comitetului au vizitat palatul patriarhal, Capitala și bisericile ei.

În seara zilei de 14 noiembrie, Prea Fericitul Patriarh Justinian a oferit oaspeților o gală de filme din viața Patriarhiei Ortodoxe Romine, după care a urmat o agapă frățescă. La aceasta, au rostit cuvinte de mulțumire și apreciere față de Prea Fericitul Patriarh Justinian, Prof.

Hromadka, I. P. S. Mitropolit Nicodim al Leningradului și Ladogei, Prof. Casalis, Episcopul Bartha, Consilierul Kloppenburg.

DI. Gh. Nenciu, inspector general șef în Departamentul Cultelor, a adresat un cuvînt de salut oaspeților.

Tuturor le-a răspuns Prea Fericitul Patriarh Justinian, spunînd printre altele :

«Sînteți oaspeții unui slujitor care lucrează în ogorul Bisericii Ortodoxe Romîne de peste 40 de ani : 23 de ani ca preot și 18 ani ca arhieru. Sînteți oaspeții unui slujitor al Mîntuitorului Hristos, care a căutat să facă din slujirea sa nu numai împlinirea unei datorii legate de activitatea cultică, ci și un mijloc binecuvîntat de a sluji poporului și credincioșilor pe care-i păstorea. Propovăduirea păcii nu s-a limitat numai la altar, ci a fost dusă în mijlocul credincioșilor.

Timp de 15 ani, împreună cu profesorii Institutului, nostru teologic și cu alți colaboratori, ne-am străduit să creăm prin revistele Bisericii noastre o conștiință autentic creștină față de problemele impuse de contemporaneitate și să precizăm o teologie ortodoxă față de problema păcii. De aceea, cînd a luat ființă Conferința Creștină pentru Pace, noi ne-am bucurat foarte mult și am răspuns cu toată dragostea la chemarea ce ni s-a făcut de a participa la inițiativele și lucrările ei. Biserica noastră a adus un real sprijin Conferinței Creștine pentru Pace și prin studiile elaborate de profesorii noștri ; vă încredințăm că vom face aceasta și mai departe, pînă la definitivă statornicire a păcii în lume.

Socotim că interesează și adîncirea teoretică a problemei, dar nicidecum nu trebuie să uităm trăirea practică a păcii. Pentru acest motiv, noi am căutat să facem mai întîi pace la noi acasă și sîntem bucuroși să vă informăm că am ajuns să statornicim pace și armonie deplină cu toate cultele din țara noastră, creștine și necreștine, constituind în mic ceea ce ar trebui să fie pe dimensiuni mari, un adevărat ecumenism creștin deosebit de activ în apărarea păcii. De aceea, cînd Comitetul Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace a venit să lucreze la noi, ne-am bucurat toți : ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Romîne și în același timp și credincioșii celorlalte culte religioase».

În seara zilei de 15 noiembrie, s-a organizat în cinstea oaspeților, în aula Institutului teologic, un concert cu piese religioase, clasice și populare, la care și-au dat contribuția corul studenților teologi, sub conducerea Prof. N. Lungu, Corala preoților din Capitală, sub conducerea Pr. Popescu-Runcu și Corala Patriarhiei, sub conducerea Prof. N. Lungu. După afirmația oaspeților, concertul a făcut asupra lor o adîncă impresie. Mult aplaudat a fost «Cîntecul Păcii», compoziția asistentului de la Institutul teologic din București, Constantin Drăgușin.

În seara zilei de 16 noiembrie, oaspeții au participat la Teatrul de Operă și Balet, la spectacolul «Oedip» de George Enescu, iar duminică, 17 noiembrie, au asistat la Sfînta Liturghie, săvîrșită în prezența Prea Fericitului Patriarh Justinian, în biserica Domnița Bălașa, de către II. PP. SS. Mitropoliți Nicodim al Leningradului și Ladogei, Justin al

Moldovei și Sucevei și Nicolae al Banatului, înconjurați de un sobor de preoți și diaconi, — predica zilei fiind rostită de Pr. Prof. I. Coman.

Oaspeții au fost adînc impresionați și mișcați de frumusețea serviciului divin ortodox, de credincioșii prezenți și de frumusețea cîntărilor religioase executate de corul bisericii.

După Sfînta Liturghie, Prea Fericitul Justinian a dat o recepție în palatul patriarhal, în cinstea oaspeților.

A participat ca invitat Domnul Profesor Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor.

Au luat parte reprezentanți ai celorlalte culte din Republica Populară Romîină, profesori de teologie, consilieri patriarhali și eparhiali. Au rostit cuvîntări : Episcopul Th. Bartha (Budapesta) ; Profesorul A. Ziak (Cehoslovacia) ; Episcopul reformat Al. Buthi (Oradea) ; Protopopul romano-catholic Sudor Francisc (București) ; Șef-Rabinul Dr. Moses Rosen (București) ; Muftiul Mehmet Iacob (R.P.R.) ; Prof. Hromadka (Praga) ; Prof. H. Vogel (R.F.G.) ; I. P. S. Mitropolit Nicodim al Leningradului și Ladogei ; Pastorul Bassarak (Berlinul răsăritean) ; Episcopul Wischmann. Toți au manifestat hotărîrea de a lupta pentru pace și și-au exprimat mulțumirea și prețuirea față de Prea Fericitul Patriarh Justinian.

A rostit apoi o cuvîntare Domnul Profesor Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor, care — mulțumind Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru ocazia oferită, de a se afla cîteva ore în mijlocul reprezentanților atîtor credințe religioase, care își arătă contribuția lor la realizarea unui scop nobil : pacea — a spus printre altele :

«Toate relele care au chinuit omenirea de-a lungul veacurilor și-au exercitat influența nefastă și în țara aceasta : lipsa de libertate națională, oprîmarea națională, exploatarea cruntă și multe alte nenorociri s-au abătut asupra țării noastre. De aceea noi ne punem toate speranțele în viitorul despre care ați vorbit și Dvs. aici, în acel viitor în care, așa cum ați exprimat foarte bine și plini de simțire, fiecare om să vadă în semenii săi un om, un frate al său.

În această epocă în care trăim — epocă fără pereche în istoria omenirii, prin transformările care au loc — este posibilă realizarea aspirațiilor milenare ale popoarelor și ale oamenilor. În zilele noastre, oamenii înțeleg în mod concret că este posibil să fie înlăturat războiul. În zilele noastre, cele trei miliarde de oameni simt că este posibilă libertatea personală și dreptul fiecărui om la o viață omenească... Dovada pe care ați făcut-o, că sprijinind pacea nu trădați credința Dvs., — pentru mine, ca șef al Departamentului Cultelor din țara noastră —, este, așa cum am mai spus — o descoperire prețioasă, care îmi arată că în sinul reprezentanților cultelor religioase din lume există o forță dornică să fie folosite oamenilor».

Mulțumind vorbitorilor pentru frumoasele cuvinte adresate Bisericii Ortodoxe Romîne și Întîistătătorului ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, spune între altele :

«Clerul și credincioșii noștri, împreună cu poporul, merg pe calea indicată de conducătorii țării noastre și sînt alături de cei ce se străduiesc să statornicească o pace trainică în lume. Peste tot în țara noastră, toată lumea este activă în lupta pentru pace. De aceea clerul și credincioșii noștri au întîmpinat cu deosebită bucurie inițiativa care a fost luată de Conferința Creștină pentru Pace. V-ați putut convinge personal, dragi oaspeți, de însuflețirea care stăpînește pe ierarhii, preoții, profesorii, studenții și credincioșii Bisericii noastre, în lupta pentru apărarea păcii, din manifestarea care a avut loc la Institutul teologic, mai cu seamă cînd s-a executat acel «Cîntec al Păcii», compus de asistentul nostru de la Institut, Constantin Drăgușin. Vă rugăm să fiți încredințați că noi am sprijinit cu tot sufletul lucrările Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, lucrăm împreună cu el și vom răspunde cu aceeași nețărnamură dragoste tuturor chemărilor pe care ni le va face Conferința Creștină pentru Pace».

Adresîndu-se apoi Domnului Profesor Dumitru Dogaru, Secretar General al Departamentului Cultelor, Prea Fericitul Patriarh Justinian îi mulțumește că a onorat agapa nu numai cu prezența D-sale, ci și cu cuvinte atît de încurajatoare pentru străduințele depuse în slujirea păcii. *«Eu țin să asigur — spune Prea Fericitul Patriarh — pe Domnul Secretar General, ca reprezentant al Guvernului, că propuneri ca acelea pe care le-au făcut conducătorii Statului nostru la O.N.U., în legătură cu crearea unei zone denuclearizate în Balcani și mai cu seamă propunerea făcută de Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al R.P.R., cu privire la educația tineretului în spiritul păcii, și-au găsit un larg ecou în rîndurile credincioșilor noștri și mai ales a tineretului nostru creștin... Toate inițiativele ce se vor lua de conducătorii noștri în legătură cu promovarea păcii și a buneii înțelegeri dintre oameni, vor fi îmbrățișate cu tot sufletul de credincioșii tuturor cultelor din țara noastră».*

Adresîndu-se participanților la sesiunea de la București, a Comitetului Executiv al Conferinței creștine pentru pace — Prea Fericitul Patriarh a spus : *«Vă îndemn să creați o teologie care să fie legată de viață și pentru viață, preocupîndu-vă ca, împreună cu pacea, să fie totodată avute în vedere și îmbrățișate problemele vieții contemporane. În acest scop să nu vă abateți de la izvoarele principale ale creștinismului : Sfînta Scriptură și învățăturile Tradiției Creștine, cuprinse în scrierile Sfinților Părinți și Dascăli ai Bisericii creștine... Cei care se adapă de la acest izvor dumnezeiesc, au binecuvîntarea lui Dumnezeu în contribuția pe care o aduc la rezolvarea tuturor problemelor cruciale din viața creștinilor și din viața omenirii».*

După încheierea lucrărilor, un grup de oaspeți a vizitat cetatea domnească de la Tirgoviște și Minăstirile : Dealul, Viforîta și Ghighiu. I. P. S.

Mitropolit Nicodim, Prof. Buievski (Moscova), Prof. Hromadka cu soția și Episcopul evanghelic A. Wischmann (R.F.G.). șeful Secretariatului de Externe al Bisericii Evanghelice Germane, la invitația I. P. S. Mitropolit Iustin, au plecat la Iași, vizitînd orașul, bisericile, Mînăstirile : Agapia, Văratec, Neamț, Episcopia Romanului și Hușilor, rămînînd adînc impresionatî de cele văzute. Episcopul A. Wischmann (R.F.G.) a sosit în R.P.R. ca invitat personal al Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Mai menționăm că au ținut cite o conferință la Institutul teologic în fața profesorilor și a studenților : Prof. G. Casalis (Paris), Prof. de teologie pastorală și misionară la Facultatea de teologie protestantă din Paris, H. Vogel, profesor de teologie sistematică la Facultatea de teologie protestantă de la Universitatea Humboldt-Berlin și Prof. Hromadka, președintele Conferinței Creștine pentru Pace.

Întorși în patria lor, oaspeții au ținut să trimită și de acolo cuvinte de prețuire și mulțumire față de Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru ospitalitatea oferită, ca și pentru ocazia de a putea cunoaște Biserica Ortodoxă Romîna la ea acasă.

Diac. Prof. OREST BUCEVSCI

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(noiembrie—decembrie)

Ratificarea Tratatului de la Moscova, cu privire la interzicerea experiențelor nucleare în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă, a deschis perspective noi, luminoase, partizanilor păcii din lumea întreagă. Acțiunile în slujba păcii sporesc o dată cu nădejtile că pînă la urmă pacea va domni în lumea întreagă. Biserica Ortodoxă Română care a găzduit în luna noiembrie a. c., sesiunea Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, îndeamnă pe fiii ei ca în unire cu credincioșii altor culte din țara noastră, să sprijine cu și mai multă tărie acțiunile închinete apărării păcii în lumea întreagă.

În ceea ce urmează informăm pe cititorii noștri despre acțiunile cele mai de seamă întreprinse în slujba păcii în lunile noiembrie și decembrie din acest an.

1 NOIEMBRIE, ZI DE LUPTA PENTRU DEZARMARE. — Presa din țara noastră ne informează că organizația americană «Femei luptați pentru pace» a hotărît să declare ziua de 1 noiembrie zi de luptă pentru dezarmarea generală și totală. Cu acest prilej Federația Internațională a Femeilor a adresat organizației «Femei luptați pentru pace» o telegramă în care se spune printre altele : «Ne exprimăm convingerea că inițiativa Dvs. va da în acest an roade importante, iar lozincile luptei pentru dezarmare generală și totală vor găsi un ecou larg în rîndurile femeilor din lumea întreagă».

Inițiativa organizației americane «Femei luptați pentru pace» merită să fie sprijinită de toți iubitorii de pace din lumea întreagă.

SĂ CREAM O ATMOSFERĂ DE PACE ȘI STABILITATE — La ancheta întreprinsă de revista «Lumea» (nr. 1 din 1 noiembrie 1963), cu privire la «Acțiuni pe plan regional pentru îmbunătățirea relațiilor de bună vecinătate între state europene cu orînduiri social-politice diferite», Bruno

Kreisky, ministrul Afacerilor externe al Austriei, a declarat că «cea mai importantă sarcină care stă în fața politicii externe austriece este de a face totul pentru a promova premisele coexistenței pașnice a popoarelor și, în primul rând, a celor din regiunea Europei pe care o locuim». Arătînd importanța relațiilor economice în promovarea relațiilor de bună vecinătate și de prietenie între state, Bruno Kreisky a afirmat printre altele următoarele: «Sper că în ciuda concepțiilor ideologice deosebite va fi posibilă promovarea relațiilor între statele care aparțin unor sisteme politice diferite. Cu timpul această evoluție va fi încununată de succes numai dacă va fi creată o atmosferă de destindere generală. Premisa pentru aceasta este lichidarea neîncrederii». În încheiere, ministrul Afacerilor externe al Austriei a spus: «Cunoașterea mai bună a partenerului este una din premisele cele mai esențiale ale unei coexistențe trainice care trebuie să permită onora să se elibereze de părerile preconceptuate și să-și facă o imagine realistă despre ceilalți. De aceea este necesar ca relațiile umane, care tocmai în spațiul dunărean au fost atât de strînse în cursul secolelor, să fie și pe viitor dezvoltate depășind linia de demarcație a sistemelor de pacte politice. Legăturile prietenești, relațiile culturale și sportive ar trebui să fie intensificate și promovate de ambele părți. Paralel cu aceste relații umane se vor dezvolta și relațiile între state. În inima Europei unde timp de secole au avut loc cele mai grave ciocniri politice și militare, ar trebui să ne străduim să creăm o atmosferă de pace și stabilitate».

MARI SCHIMBĂRI ÎN FAVOAREA PACII. — Ziarele apărute duminică 3 noiembrie 1963 aduc la cunoștință că scriitorul american Erich Fromm luînd cuvîntul la Conferința Comitetului Național de luptă pentru o politică nucleară sănătoasă — care s-a ținut la New-York — a subliniat printre altele «că acordul cu privire la interzicerea parțială a experiențelor nucleare este important tocmai ca un prim pas pe calea spre dezarmare. Dar acest acord nu trebuie să liniștească opinia publică... Pentru a face dezarmarea posibilă trebuie să se pună capăt războiului rece, iar pentru aceasta trebuie să fie lichidate sau neutralizate focarele de încordare».

Tot la această Conferință, istoricul Stuart Henry Hughes, profesor la Universitatea Harvard, a afirmat că «în starea de spirit a americanilor s-au produs în ultimul an mari schimbări în favoarea păcii, care au făcut posibilă încheierea Tratatului cu privire la interzicerea parțială a experiențelor cu arma nucleară». În încheiere Prof. Hughes a cerut tuturor adeptilor dezarmării din S.U.A. «să-și intensifice acțiunile pentru ca Statele Unite să promoveze o politică bazată pe înțelegerea reciprocă față de vecinii săi din sud, inclusiv Cuba, să renunțe la ideea creării forțelor nucleare multilaterale, să reducă bugetul militar, și să caute căi pentru a se obține dezarmarea».

ACȚIUNI ALE PARTIZANILOR PACII DIN INDIA. — Ziarele din 5 noiembrie 1963 ne încunoștințează că la Amritsar s-au încheiat lucrările Congresului pe întreaga Indie în apărarea păcii. Cei aproape 3.000 de parti-

cipanți «au adoptat o declarație în care își exprimă hotărîrea de a sprijini politica de neangajare promovată de guvernul indian». În același timp Congresul a adresat lumii un apel în care se exprimă solidaritatea cu popoarele din Asia, Africa și America latină, și a adoptat o rezoluție specială cu privire la Tratatul de la Moscova, subliniind că acesta constituie «o mare victorie a forțelor păcii». De asemenea Congresul «a chemat Comitetul celor 18 state pentru dezarmare să depună eforturi pentru a ajunge la un proiect de acord cu privire la dezarmarea generală și totală».

În încheierea lucrărilor Congresului a avut loc o demonstrație a partizanilor păcii din India, urmată de un miting.

POLITICA EXTERNA IUBITOARE DE PACE. — În cuvîntarea rostită de Ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Uniunii Sovietice în R. P. Romîna, I. K. Jegalin, la Adunarea festivă din Capitală, care a avut loc la 7 noiembrie 1963, cu prilejul celei de-a 46-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, se afirmă următoarele: «Politica externă iubitoare de pace a Republicii Populare Romîne, contribuția ei importantă la menținerea și întărirea păcii se bucură de aprecierea popoarelor. Republica Populară Romîna duce o luptă activă consecventă pentru preîntîmpinarea războiului termonuclear, pentru coexistența pașnică a statelor cu orînduiri socialiste diferite, pentru transformarea Balcanilor și a Mării Adriatice într-o zonă denuclearizată, într-o zonă a păcii și colaborării internaționale».

PROFESORUL GHEORGHE MARINESCU — MILITANT AL PACII. — Centenarul nașterii savantului romîn Gheorghe Marinescu a fost comemorat la Paris, în cadrul unei solemnități deosebite. Ziarele apărute în țara noastră în ziua de 8 noiembrie 1963 ne informează că sub egida Academiei de Medicină, Societatea de neurologie a comemorat, în prezența unor distinse personalități științifice, centenarul marelui neurolog romîn Gheorghe Marinescu. În cuvîntarea rostită cu acest prilej Prof. Leon Michaux, președintele Societății franceze de neurologie, elogiind personalitatea savantului romîn, a spus printre altele: «Centenarul nașterii profesorului Marinescu a fost comemorat, de curînd, în România. Fără îndoială, același lucru îl vor face toate societățile de neurologie din lume al cărui membru merit a fost. Personalitatea morală a lui Gheorghe Marinescu era la înălțimea inteligenței lui. Generozitatea sa se reflectă în aspirațiile către mai multă dreptate socială, lucru pe care îl exprimă solemn testamentul său. Gheorghe Marinescu a fost un militant al păcii, care în 1914 a semnat Apelul Sorbonei pentru solidaritate internațională împotriva agresiunii».

PENTRU REALIZAREA DEZARMĂRII GENERALE ȘI TOTALE. — Savantul american Linus Pauling, laureat al premiului Nobel, pentru pace, a scris un articol în revista «The Minority of one», din care presa noastră din 8 noiembrie 1963, reproduce următoarele: «Este un moment în care se impune necesitatea încheierii unui acord internațional privind interzice-

rea tuturor experiențelor nucleare, acord căruia să-i urmeze alte măsuri în vederea realizării dezarmării generale și totale». După ce a arătat că sînt necesare măsuri pentru crearea de zone demilitarizate în regiunile de încordare, Linus Pauling a precizat în articolul său că, în prezent, popoarele din lumea întreagă trebuie «să lichideze pe pămînt instituția imorală a războiului».

DECLARAȚIA CANONICULUI COLLINS. — Ziarele din 13 noiembrie 1963, ne informează că președintele Comitetului Executiv al mișcării pentru dezarmare nucleară, din Anglia, Canoniceul Collins a declarat în cadrul unei conferințe de presă că «lupta pentru dezarmarea nucleară nu trebuie slăbită nici după încheierea Tratatului cu privire la interzicerea parțială a experiențelor cu arma nucleară». În același timp Canoniceul Collins a anunțat că mișcarea, al cărei președinte este, a hotărît să organizeze între 14 și 17 noiembrie o campanie națională pentru intensificarea luptei pentru dezarmarea nucleară.

PROPUNEREA CONSILIULUI BIRMAN PENTRU APARAREA PACII. — După cum ne anunță ziarurile din 14 noiembrie 1963, U Pin Nya Sada, președintele Consiliului birman pentru apărarea păcii, «a adresat un protest guvernului francez în legătură cu pregătirile ce se fac în Franța în vederea efectuării de experiențe cu arma nucleară în regiunea Oceanului Pacific». În acest sens Consiliul birman pentru apărarea păcii a luat inițiativa unei propuneri de a se convoca un comitet alcătuit din reprezentanți ai guvernelor tuturor țărilor din regiunea Oceanului Pacific «pentru a adopta măsuri împotriva experiențelor cu arma atomică în regiunea Oceanului Pacific și pentru a crea în această regiune o zonă denuclearizată».

COLOCVIU PENTRU PACE LA BRUXELLES. — După cum ne informează ziarurile din 16 noiembrie 1963, 180 de cunoscuți oameni de cultură și artă, oameni de știință, deputați, conducători sindicali, reprezentanți ai cercurilor de afaceri, scriitori și ziariști din Belgia se vor întîlni la 23 noiembrie a. c. la Bruxelles într-un colocviu al păcii. Tema principală a acestui original colocviu o constituie «măsurile concrete pentru realizarea dezarmării generale, totale și controlate, ce trebuie adoptate în urma încheierii Tratatului de la Moscova, cu privire la interzicerea experiențelor nucleare în atmosferă, spațiul cosmic și sub apă». De asemenea vor fi supuse discuțiilor și măsurile privind încheierea unui pact de neagresiune între țările Tratatului de la Varșovia și cele care fac parte din N.A.T.O., precum și măsuri pentru crearea de zone denuclearizate.

LUPTA PENTRU ÎNCETAREA RĂZBOIULUI RECE. — În rezoluția adoptată de Congresul național englez pentru pace și dezarmare, se subliniază, după cum ne informează ziarurile apărute în țara noastră la 25 noiembrie 1963 că «principala sarcină a partizanilor păcii trebuie să fie lupta pentru încetarea războiului rece și reducerea cheltuielilor militare». În același timp Congresul a chemat pe partizanii păcii «să-și intensifice eforturile în vederea luptei pentru dezarmare».

După cum declară presa secretarul Comitetului englez pentru apărarea păcii, Colin Sweet, Congresul a făcut «un pas important în direcția realizării unității diferitelor organizații care luptă pentru pace».

SESIUNEA CONSILIULUI MONDIAL AL PACII. — În ziua de 28 noiembrie 1963, s-a deschis la Varșovia — după cum anunță ziarele — sesiunea Consiliului Mondial al Păcii. Delegația Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R. P. Română a fost alcătuită din Acad. Mihail Ralea, președintele Comitetului, Acad. Geo Bogza, vicepreședinte al Comitetului, Prof. univ. Valter Roman, George Ionescu, vicepreședinte al Comitetului de radiodifuziune și televiziune și Sanda Rangheț, secretar al Comitetului Național pentru Apărarea Păcii. La această sesiune au participat 450 de delegați din toate continentele și reprezentanți a 18 organizații internaționale. Sesiunea a fost deschisă de Ostap Dluski, membru al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii. Înainte de prezentarea raportului președintelui executiv al Consiliului Mondial al Păcii, Prof. John Bernal (absent din motive de sănătate), Eugénie Cotton (Franța) a evocat figura marelui luptător pentru pace Joliot Curie, de la moartea căruia s-au împlinit cinci ani. În continuare Oskar Lange, vicepreședinte al Consiliului de Stat al R. P. Polone «a urât participanților la sesiune activitatea rodnică spre binele păcii generale», după care J. Madaule a prezentat raportul : «Lupta pentru preîntâmpinarea pericolului unui război termoneuclear și pentru dezarmare generală». Așa cum ne vestesc ziarele «după prezentarea celorlalte două rapoarte — cu privire la lupta pentru pace și independență națională și la dezvoltarea colaborării internaționale în domeniul economiei, științei și culturii — au început discuțiile generale». S-au constituit patru comisii. În primele trei comisii, discuțiile sînt purtate pe marginea rapoartelor prezentate. Comisia a IV-a se ocupă cu «problema perspectivelor luptei pentru pace în întreaga lume».

În cursul discuțiilor s-a subliniat însemnătatea Tratatului de la Moscova «ca un prim acord în domeniul armelor nucleare, ca un pas important pe calea destinderii internaționale, relevînd că prin aceasta s-au creat premise favorabile pentru rezolvarea unor probleme majore ale vieții internaționale cum sînt încetarea cursei înarmărilor, crearea de zone denuclearizate, interzicerea armelor nucleare, înfăptuirea dezarmării generale și totale». De asemenea, așa cum arată ziarele din 4 decembrie 1963, «vorbitorii au subliniat necesitatea de a se intensifica eforturile pentru unirea maselor largi în lupta împotriva pericolului unui nou război, au chemat la organizarea de acțiuni concrete menite să asigure triumful coexistenței pașnice, rezolvarea pe cale pașnică a problemelor internaționale litigioase, atingerea obiectivelor sus menționate».

Luînd cuvîntul în comisia a IV-a, Acad. Mihail Ralea a spus printre altele : «Comitetul Național pentru Apărarea Păcii din R. P. Română consideră că întreprinderea de noi acțiuni în direcția destinderii internaționale este o sarcină de cea mai mare importanță pentru forțele păcii și, în primul rînd, pentru mișcarea partizanilor păcii». Arătînd că ideea zonelor denuclearizate este una dintre ideile a căror înfăptuire ar pregăti

în mod eficace dezarmarea generală și totală, Acad. Mihail Ralea a amintit, cu acest prilej, propunerile R. P. Romîne cu privire la transformarea Balcanilor într-o zonă a bunei conviețuiri, lipsită de arma nucleară, propuneri care ar contribui atât la promovarea unor relații de bună vecinătate și de colaborare normală între statele europene cu orînduiri sociale diferite».

Ultima ședință a sesiunii Consiliului Mondial al Păcii a avut loc în seara zilei de 2 decembrie. După ce au fost ascultate dările de seamă asupra lucrărilor comisiilor și subcomisiilor, s-a adoptat «Chemarea la acțiuni a Consiliului Mondial al Păcii». De asemenea au fost aprobate rezoluții cu privire la Cuba, Vietnamul de Sud, coloniile portugheze din Africa, Africa de Sud, Laos, Coreea, Federația Malaieză, apoi rezoluția cu privire la problemele eliberării naționale, rezoluția cu privire la problema Palestinei și Comunicatul cu privire la situația din Camerun. În componența Consiliului Mondial al Păcii au fost cooptați 147 de membri desemnați de comitetele pentru pace din 47 de țări. Pentru prima oară au fost aleși în Consiliul Mondial al Păcii reprezentanții a 11 țări noi din Africa și Asia. S-au conferit medalii de aur ziaristului Manolis Glezos și Doamnei D. Lambrachis, văduva deputatului grec ucis în vara acestui an.

Cuvîntul de închidere al sesiunii a fost rostit de Ivan Montagu. Ziarele din 4 decembrie anunță de asemenea că «Sesiunea a hotărît ca Congresul Mișcării Mondiale pentru pace să fie convocat la începutul anului 1965. În cadrul Congresului vor fi examinate probleme de cea mai mare importanță pentru omenire, în special problemele luptei pentru dezarmarea generală și totală, pentru rezolvarea pașnică a tuturor problemelor litigioase».

PENTRU ASIGURAREA PACII ȘI REALIZAREA COEXISTENȚEI PAȘNICE. —

Cu prilejul vizitei pe care o delegație a țării noastre în frunte cu Dl. Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne, a făcut-o în R.S.F. Iugoslavia, ziarele din 23 noiembrie au publicat în întregime cuvîntarea de bun sosît în capitala Iugoslaviei, rostită de Iosip Broz Tito. Reținem din această cuvîntare : «Vizita Dvs. în Iugoslavia va avea o mare însemnătate nu numai pentru cele două țări ale noastre, deoarece noi vom avea discuții multilaterale despre colaborarea noastră de pînă acum și despre dezvoltarea în viitor a relațiilor noastre, vom face un schimb de păreri și în legătură cu menținerea păcii în lume, în legătură cu diferite probleme internaționale care privesc atât cele două țări ale noastre, cît și întreaga omenire. Știu că și poporul român, la fel ca și poporul Iugoslaviei și toate popoarele lumii, depune în prezent eforturi uriașe pentru a aduce o contribuție cît mai mare la menținerea păcii în lume, pentru a putea construi în pace viitorul său mai bun și mai fericit».

În cuvîntarea sa de răspuns, Dl. Gheorghe-Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne, mulțumind pentru călduroasa primire, a spus în încheiere următoarele : «Îngădui-

ți-mi să-mi exprim convingerea că vizita noastră în Iugoslavia, convorbirile pe care le vom avea cu Dvs. și cu ceilalți conducători iugoslavi vor constitui o nouă contribuție la dezvoltarea relațiilor frățesti dintre popoarele și țările noastre, în interesul cauzei păcii și socialismului».

În schimburile de vederi pe care membrii delegației române le-au avut cu conducătorii iugoslavi au constatat cu satisfacție că în principalele probleme internaționale, între guvernele celor două țări există un acord deplin.

În comunicatul comun publicat de presă în ziua de 1 decembrie 1963, în urma vizitei delegației de Stat a R.P. Române în R.S.F. Iugoslavia, printre altele se afirmă următoarele: «Analizând situația internațională, delegațiile au constatat cu satisfacție identitatea sau asemănarea punctelor de vedere ale celor două țări, cu privire la principalele probleme internaționale, cum sînt problemele asigurării păcii și realizării coexistenței pașnice, dezarmării generale și totale, lichidării colonialismului, eliminării focarelor de încordare, rezolvarea problemei germane etc.».

Subliniind că în prezent coexistența pașnică este singura alternativă a războiului nuclear, cele două delegații au reafirmat că lupta pentru pace și rezolvarea pe cale pașnică a problemelor internaționale litigioase este cea mai importantă sarcină a tuturor forțelor progresiste și iubitoare de pace din lume, în primul rînd a țărilor socialiste».

Comunicatul comun precizează că «Republica Populară Română și Republica Socialistă Federativă Iugoslavia acordă o deosebită importanță creării unor zone ale păcii, fără arme nucleare și rachete, în diferite regiuni ale globului și constată cu satisfacție că această idee este însușită de un număr tot mai mare de state. Cele două delegații au apreciat că transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, bunei vecinătăți și colaborării multilaterale corespunde intereselor tuturor țărilor și popoarelor din această parte a lumii și au căzut de acord să deponă în continuare toate eforturile pentru realizarea unei asemenea înțelegeri».

În încheiere comunicatul comun afirmă următoarele: «Exprimîndu-și hotărîrea de a dezvolta multilateral relațiile reciproce dintre Republica Populară Română și Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, cele două guverne sînt convinse că prin aceasta contribuie la întărirea cauzei păcii și socialismului».

APEL PENTRU COEXISTENȚA PAȘNICĂ. — 500.000 de filandezi în frunte cu președintele Finlandei Urho Kekkonen, au semnat, după cum anunță ziarele din 2 decembrie 1963, un apel în favoarea coexistenței pașnice, pentru înlăturarea primejdiei războiului nuclear. Apelul a fost trimis la Organizația Națiunilor Unite.

PREMIU PENTRU FOLOSIREA ENERGIEI ATOMICE ÎN SCOPURI PAȘNICE. — Ziarele din 4 decembrie 1963 aduc știrea că regretatul președinte John Kennedy decernase savantului atomist Robert Oppenheimer, «pentru meritele sale în domeniul fizicii teoretice și al folosirii energiei atomice în scopuri pașnice», premiul intitulat «Enrico Fermi».

Noul președinte al S.U.A. Lyndon Johnson a înmînat la Casa Albă premiul amintit savantului american care, în cuvîntul său de răspuns, și-a exprimat speranța «că știința va servi unirii oamenilor de știință din toată lumea și va contribui la menținerea păcii în lume».

FESTIVITATE ÎN SLUJBA PACII. — Ziarul «Romînia liberă» din 7 decembrie 1963 ne informează că la Institutul de Istorie al Academiei R. P. Romîne din București a avut loc, în cadrul marilor aniversări culturale recomandate de Consiliul Mondial al Păcii, festivitatea închinată împlinirii a 250 de ani de la nașterea marelui scriitor francez Denis Diderot, unul dintre fondatorii Enciclopediei. Acad. Tudor Vianu a rostit cuvîntul de deschidere, iar Dan Bădărău și Alexandru Dima, membrii corespondenți ai Academiei, au vorbit despre viața și opera marelui scriitor francez comemorat.

LUPTA PENTRU PACE TREBUIE SĂ CONTINUE. — La Delhi în India a avut loc, după cum ne informează ziarele din 10 decembrie 1963, un seminar consacrat problemelor păcii, intitulat : «Relațiile internaționale și pacea în lumea întreagă». Radhakrishnan, președintele Indiei, a adresat acestui seminar un mesaj în care se spune : «Popoarele lumii sînt însetate de pace. Întreaga omenire a salutat încheierea Tratatului privitor la interzicerea parțială a experiențelor nucleare. Tratatul constituie însă doar un prim pas, ceea ce înseamnă că lupta pentru pace trebuie să continue».

ÎNMINAREA PREMIULUI NOBEL PENTRU PACE PE ANII 1962 ȘI 1963. — La 10 decembrie 1963, în sala de festivități a Universității din Oslo, a avut loc ceremonia înmînării Premiului Nobel pentru pace pe anul 1962 savantului american Linus Pauling. Totodată s-a acordat și Comitetului Internațional al Crucii Roșii și Ligii Societăților de Cruce Roșie, Premiul Nobel pentru pace pe anul 1963.

Ziarele ne informează că luînd cuvîntul cu acest prilej președintele Comitetului Nobel de pe lingă parlamentul Norvegian, Dl. Gunnar John a caracterizat pe Linus Pauling «ca pe un eminent luptător pentru pace care a adus o contribuție deosebită la lupta pentru interzicerea experiențelor cu arma nucleară și la consolidarea păcii». În răspunsul său Dr. Linus Pauling a declarat următoarele : «Acest premiu nu îmi aparține numai mie ci tuturor celor care și-au adus și își aduc contribuția la lupta pentru pace, pentru dezarmarea generală».

ZIUA DREPTURILOR OMULUI. — S-au împlinit 15 ani de cînd la 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat «Declarația universală a drepturilor omului». Publicînd un substanțial articol pe această temă, în săptămînalul de politică externă «Lumea» (nr. 6, p. 25), Prof. univ. Mihail Ghelmegeanu scrie, printre altele, următoarele : «La 15 ani de la adoptarea declarației cu privire la drepturile omului, aplicarea ei consecventă prezintă o importanță deosebită pentru progresul omenirii, pentru pacea și securitatea internațională. Între respectarea drepturilor omului și menținerea păcii internaționale există o corelație

strinsă. Ea a fost învederată în mod concludent de experiența istorică, dovedind că abolirea acestor drepturi de către regimurile fasciste, agresivitățile și atrocitățile săvârșite de aceste regimuri în timpul celui de-al doilea război mondial au reprezentat, totodată, cel mai brutal atentat la pacea și securitatea generală».

APARAREA FERMA A PĂCII. — Săptămînalul «Lumea», publică în anexă Conferința ministrului Afacerilor externe al Republicii Populare Romîne «Despre politica externă a R. P. Romîne», ținută la «Societatea austriacă pentru politică externă și relații internaționale» din Viena. Exprimîndu-și convingerea că vizita pe care o face în Austria la invitația Dr. Bruno Kreisky, ministrul de externe al Austriei — care ne-a vizitat țara de curînd —, va contribui «la o mai bună cunoaștere între țările și popoarele noastre», Dl. Corneliu Mănescu arătînd că liniile directoare ale politicii externe ale țării noastre sînt legate de programul vast de construcție pașnică în care este angajată Republica Populară Romînă, a subliniat că «Țelul nostru principal este asigurarea unor condiții de viață întregului popor demne de epoca noastră, în care cuceririle științei și tehnicii, ale minții omenеști permit înfăptuirea celor mai îndrăznețe năzuințe ale popoarelor». În continuare, D-sa a precizat că «Tocmai năzuința către acest viitor luminos determină orientarea fundamentală a politicii externe a Republicii Populare Romîne de apărare fermă a păcii, de colaborare cu toate statele indiferent de orînduirea lor social-economică, pe baza principiilor respectului reciproc, al independenței și suveranității naționale, al neamestecului în treburile interne, al egalității depline în drepturi și al avantajelor reciproce». Enumerînd acțiunile întreprinse de Guvernul român în sprijinul păcii, prin luarea unor inițiative practice în acest sens precum : transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, fără arme nucleare și fără mijloace de transportare a lor la țintă ; acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite ; și promovarea în rîndurile tineretului a ideilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare, Dl. Corneliu Mănescu a afirmat că «Una din problemele centrale ale vieții internaționale a fost și rămîne asigurarea păcii și securității în Europa, de unde, nimeni nu uită, au pornit cele două războaie mondiale». În acest sens se impune încheierea Tratatului de pace cu Germania.

Ținînd seama de faptul că «relații pașnice de colaborare trainică între state nu pot fi, în mod evident, statornicite decît între state suverane, libere, egale în drepturi», ministrul Afacerilor externe al R. P. Romîne a declarat că «Acțiunile îndreptate împotriva independenței și suveranității statelor, încercările de menținere, sub o formă sau alta, a rînduieiilor colonialiste sînt astfel nu numai incompatibile cu idealurile de dreptate și progres ale omenirii de azi, dar devin, după cum o confirmă evenimentele care s-au desfășurat și continuă să se desfășoare sub ochii noștri, o sursă de grave complicații internaționale, de încordare și conflicte armate. În aceste împrejurări — a spus în continuare Dl. Corneliu Mănescu — guvernul român consideră că datoria fiecărui stat, a comu-

nității internaționale în ansamblu este să acționeze ferm pentru lichidarea neîntârziată a tuturor formelor, mai vechi sau mai noi, de dependență colonială, să sprijine activ tinerele state recent eliberate în eforturile lor de dezvoltare economică proprie și consolidare a independenței. În ceea ce ne privește, solidari cu lupta popoarelor pentru libertate și suveranitate națională, ne vom aduce, ca și pînă acum, întreaga contribuție pentru îndeplinirea acestei datorii nobile».

Subliniind bunele relații existente între țara noastră și Austria, Dl. Corneliu Mănescu a menționat că «există toate condițiile pentru a merge înainte spre noi realizări în cooperarea prietenească romîno-austriacă : apropierea geografică, tradițiile unor vechi legături, rezultatele avantajoase pentru ambele părți ale schimburilor din ultimii ani ca și interesele reciproce în dezvoltarea lor și pe viitor, dorința de pace a popoarelor noastre».

În încheierea conferinței sale Dl. Corneliu Mănescu a spus printre altele : «Drumul spre o pace trainică nu este ușor, sînt încă multe obstacole de învins, probleme complexe de rezolvat. Forțele care se pronunță azi pentru înțelegere și colaborare pașnică sînt însă puternice, conștiința pericolelor pe care le-ar reprezenta, în condițiile actuale, un război între state nu numai că nu demobilizează popoarele, ci dimpotrivă le întărește hotărîrea de a face totul pentru apărarea păcii. Există posibilitatea reală ca rațiunea să prevaleze în relațiile dintre națiuni și ca munca pașnică a popoarelor să fie pusă la adăpost de calamitățile unor noi conflicte militare între state. Desigur, a încheiat D-sa, pentru aceasta sînt necesare eforturile constante ale tuturor țărilor și popoarelor. Incredători în perspectivele luminoase ale patriei sale și ale cauzei păcii în lume, poporul nostru își va aduce și pe viitor întreaga contribuție la promovarea colaborării pașnice între state și națiuni. Sîntem încredințați că pe acest drum vom merge împreună cu țara și poporul Dvs.».

După cum precizează presa vieneză, vizita ministrului de externe romîn în Austria «a întărit convingerea că lărgirea și întărirea relațiilor multilaterale dintre România și Austria, pe lîngă foloasele pe care le va aduce celor două țări, va constitui și un aport la întărirea păcii și securității europene» («Lumea» nr. 7 și nr. 8, din 12 și 19 decembrie 1963).

PENTRU MENȚINEREA ȘI ÎNTĂRIRIA PACII. — La 17 decembrie 1963, după cum ne informează zierele, președintele S.U.A. Johnson a rostit o cuvîntare în fața Adunării Generale a O.N.U. Președintele a pus accentul în cuvîntarea sa pe «menținerea păcii și salvarea viitorului», declarînd printre altele următoarele : «Dacă există un atașament de care aș vrea să vă conving mai mult decît oricare altul, acesta este atașamentul meu de neclintit față de menținerea și întărirea păcii». Totodată președintele Johnson a precizat că «Statele Unite doresc ca războiul rece să se sfîrșească odată pentru totdeauna, ca răspîndirea armelor nucleare să fie oprită, ca armamentele să fie controlate și reduse, în sfîrșit, ca toți membri O.N.U. să colaboreze pentru a înfrînge pretutindeni vechii dușmani ai omului : foamea, boala și ignoranța».

*

UN MARȘ AL PACII ÎN GERMANIA. — Pastorul Martin Niemöller, consilierul bisericesc Kloppenburg și scriitorul münchenez Erich Kästner, împreună cu o serie de alte personalități cunoscute din Germania Federală, au semnat un Apel pentru un marș împotriva înarmării atomice, în timpul Paștilor din 1964. Marșul va începe cu o Proclamație internațională în biserica Sfântul Paul din Frankfurt, la finele săptămânii dinaintea Paștelui. Marșul pascal din 1964 se va desfășura sub lozincă : «Europa centrală fără arme atomice» ; «Europa centrală, zonă demilitarizată de destindere» ; «Europa de mijloc, punte între Est și Vest».

Germania Federală nu trebuie să fie o tulburătoare a păcii, se spune în Apel. Ea trebuie să-și aducă contribuția ei la o strategie a păcii. Locul unor eforturi crescînde pentru înarmare și militarizare ar trebui să-l ia o politică activă în slujba securității și dezarmării. În special, se cere guvernului din Bonn : «Renunțarea la înarmarea armatei federale cu arme atomice și aderarea Republicii Federale la toate acordurile ce duc la renunțarea la forță, inițiativă din partea Republicii Federale pentru tratative în vederea creării în Europa Centrală a unui sistem de securitate, liber de arme atomice și demilitarizat».

Semnatarii Apelului pentru marșul pascal al păcii se adresează către toți concetățenii cu cuvintele : «Sprijiniți public propunerile noastre ! Colaborați în campania noastră, care este independentă față de orice partid politic și nu cunoaște o poziție unilaterală în războiul rece ! Asumați-vă răspunderi în comitetele pentru marșul de pace ! Ajutați ca printr-o informație exactă, să se dizolve șabloanele de gândire și să se dezvolte puncte de vedere pentru soluții pașnice !» S-a realizat un acord pentru oprirea experiențelor atomice în trei medii și-și fac drum alte acorduri pentru destindere, se spune mai departe în Apel.

DIN BISERICA ÎN INCHISOARE. — Zece cetățeni americani de diferite culori au fost arestați, la 17 noiembrie 1963, în Jackson (Statul Mississippi), pentru că au asistat împreună la serviciul divin în biserici metodiste. Creștinii, între care cinci slujitori ai cultului, au contravenit prin aceasta dispozițiilor de segregare rasială, care poruncesc ca albi și cei de culoare să stea despărțiți la serviciul divin. Cetățenii arestați de poliție au fost acuzați că «au încălcat proprietatea bisericească fără permisie și au tulburat serviciul religios».

Pastorul Dr. Martin Luther King a declarat în Danville (Statul Virginia) că orașul nu va avea liniște înainte ca negrii să ajungă în posesia deplină a tuturor drepturilor lor. El a spus : «Dacă oamenii aflători la putere nu se supun rațiunii, nu avem altă alegere decît să supunem cauza noastră hotărîrii de conștiință a comunității prin unele acțiuni dramatice și directe».

În Williamstown (Carolina de Nord) au fost arestați cam în același timp 15 pastori protestanți, care au demonstrat împotriva discriminării rasiale.

REDACȚIA

ARTICOLE ȘI STUDII

SERVIRE ȘI PROEXISTENȚĂ

Titlul acestui articol leagă două noțiuni care au primit o largă circulație în lumea creștină actuală.

Noțiunea «servirii» este întrebuițată de mai demult. Timpul mai nou a pus-o însă pe primul plan al vieții creștine și am putea spune că i-a redescoperit sensul genuin. Noțiunea «proexistență» e nouă. Ea a apărut, după cât știm, în dezbaterile Comisiilor Conferinței Creștine pentru Pace.

Dar este ușor de văzut că între noțiunea mai veche a servirii și cea nouă a proexistenței există o legătură. Această legătură ne-o va face însă mai evidentă o scurtă analiză a conținutului lor.

1. NOȚIUNEA SERVIRII CREȘTINE ȘI ACTUALITATEA EI

Noțiunea servirii creștine a căpătat o mare actualitate în vremea noastră. Mișcarea Ecumenică a creat pentru ea o Secție proprie alături de Secția Unității și cea a Mărturieii. În a treia Adunare Generală de la New-Delhi (din noiembrie 1961), Secția pentru Servire și-a prezentat un raport al ei, care, fiind aprobat de Adunare, a devenit și un program pentru Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Profesorul japonez Massuo Takenaka a spus cu această ocazie în cuvîntarea sa, că creștinismul și-a descoperit, sau și-a redescoperit «dimensiunea servirii», ca cea mai proprie însușire a sa, ca «marca indispensabilă a Bisericii lui Hristos».

Biserica a fost ajutată să-și redescopere această «dimensiune» de noua structură a relațiilor omenești, care a început să transforme viața societății în lumea întreagă : anume de structura comunitară. Societatea umană trăiește o răscruce mai mult decît epocală. Chipul ei individualist se destramă din zi în zi și locul lui îl ia chipul vieții de comunitate. În centrul preocupărilor omului nu mai e azi interesul său egqist, ci binele comun în care e inclus și binele său. Aceasta dă întregii activități spirituale și fizice a omului o direcție spre comunitate, un caracter de servire,

în locul direcției spre sine, în locul caracterului de aservire a altora, de înșelare a lor. Aceasta pune pe activitatea omului o pecete de dăruire, în locul pecetii anterioare de absorbire. Înainte omul, cu rari excepții, își arunca acțiunea lui în afară ca o ghiară avidă să apuce și să tragă sub stăpînirea sa bunuri și oameni. Aparența servirii era numai o momeală pentru a-i înșela pe oameni asupra scopurilor reale ale sale. Azi lumea se îndreaptă spre o eră în care activitatea fiecăruia trebuie să fie orientată sincer spre sporirea binelui tuturor semenilor săi, în care activitatea fiecăruia trebuie să fie o servire reală.

Nici un om și nici o grupare omenească nu se mai poate sustrage acestei orientări generale. Cu atît mai puțin Biserica, care are la însași temelia ei o faptă de nemărginită servire. În sensul acesta trebuie să înțelegem cuvintele Prof. Takenaka de la New-Delhi : «În fața problemelor rapidei prefaceri sociale, noi trebuie să ne bucurăm că ni s-a dat de Duhul Sfînt o unică ocazie de a redescoperi și actualiza dimensiunea servirii Bisericii în raport cu lumea : Hristos însuși este Domnul-Slujitor ; «Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească» (Marcu X, 45). Spălarea picioarelor ucenicilor de către Mîntuitorul este un simbol cu semnificații generale. «Noua atitudine a Bisericii față de lume trebuie să fie una de servire propriu-zisă». Aceasta înseamnă «noua înțelegere a vieții și a misiunii Bisericii».

Această «nouă dimensiune» a Bisericii, sau mai bine zis această adevărată dimensiune a ei, este opusă atît tendinței de dominare cît și celei de introvertire pietistă nepăsătoare față de problemele lumii, tendințe care au copleșit în trecut chipul autentic, evanghelic, nu numai al creștinilor singulari, ci și al creștinismului în general și al unei mari părți a teologiei. De aceea în pledoaria pentru dimensiunea servirii se subliniază totodată necesitatea ca creștinii și Biserica să nu mai păstreze, în dimensiunea servirii spre care se îndreaptă, nimic din vechile porniri de cucerire, de dominare, sau de introvertire nepăsătoare. Referindu-se în mod special la cea dintîi, Prof. Takenaka zice, citînd din cartea Prof. Heinz Dietrich-Wendland «Die Kirche in der modernen Gesellschaft» : «În lumea care a apărut în era noastră, Biserica va renunța la orice intenție de dominație clericală..., nu pentru că este forțată să facă așa, ci pentru că trebuie să realizeze adevărata natură a servirii sale față de lume». Servirea trebuie să se facă pentru om, din dragostea față de el, și pentru nici un alt scop. Căci aceasta l-ar aservi pe om, l-ar face mijloc pentru un alt scop, și omul refuză să fie degradat la rolul de instrument pentru alte scopuri.

În această servire a omului, purificată de orice altă intenție, cu totul dezinteresată, se manifestă ecl mai activ cinstirea lui Dumnezeu. O spune aceasta cu o limpezime deplină și «Raportul Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace», întocmit cu ocazia sesiunii Comitetului Consultativ al acelei Conferințe, ținută la Praga între 4—9 iunie 1963. «În iubirea frățească și în servirea reciprocă se manifestă demnitatea pe care a voit-o Dumnezeu pe seama fiilor Săi. Numai dacă creștinii manifestă această iubire și împlinesc această servire, rămîn creștini ade-

vărați. Cînd lucrează contrar iubirii de frați și uită de servirea omului, încetează să urmeze Domnului lor... De aceea este inadmisibil ca Biserica să tindă la o dominație, în loc să fie gata pentru o servire cuprinzătoare față de oameni ; să apere drepturi și privilegii, în loc să intervină pentru dreptul semenului. Căci fapta mîntuitoare a lui Dumnezeu se oglindește de faptele Lui în fapte de iubire. Cel ce voiește să mențină pentru sine această faptă s-a și pierdut» (în rev. «Stimme der Orthodoxie», Berlin, nr. 9, 1963, p. 27).

Această nouă înțelegere a rostului Bisericii și a vieții creștine își face loc și în sinul Bisericii Catolice, care s-a manifestat în trecut în mod precumpănitor ca o Biserică stăpînitoare. În acest sens în sesiunea primă a Conciliului II de la Vatican s-a respins schema inițială «Despre Biserică» între altele și pentru că în ea domina imaginea unei «Biserici triumfale» (Ecclesia triumphans). S-a cerut să se scoată în relief chipul unei Biserici care slujește întru smerenie, renunțîndu-se la orice fast și la orice tendință de dominație, dezbrăcînd «mantia regală» și îmbrăcînd haina smereniei.

Cuvîntul «servire» s-a auzit neconținut în dezbaterile Conciliului. «Hristos e prezent în Biserică prin totalitatea episcopilor pentru ministeriu și servire», a spus cardinalul Léger (Montréal) în ședința din 7 octombrie 1963, făcînd deosebire între taine și servire. Iar Patriarhul melchit-catolic Maxim IV a spus în aceeași ședință că puterea dată de Hristos lui Petru e una de ministeriu și servire. Încă mai categoric a spus cardinalul indian Gracias într-o ședință a Conciliului : «Biserica a fost întemeiată nu spre a domni, ci spre a servi».

Un merit important pentru accentul ce se pune azi pe «servirea» creștină în Mișcarea Ecumenică, revine teologiei protestante. Dar dacă pentru această teologie noțiunea de «servire» (Dienst) a fost o redescoperire salutară, semnalată cu deosebită bucurie pentru că reprezenta o întoarcere de la individualismul doctrinei protestante originare, ce destrămase comunitatea, în Biserica Ortodoxă «servirea» a fost practică totdeauna ca un lucru de sine înțeles, dar de sigur în limitele în care o făcea posibilă structura și mentalitatea unei societăți individualiste. Poate din cauza acestor două împrejurări ea n-a format în timpul mai nou obiectul unei reflecții teologice speciale, care să scoată în relief importanța ei sporită și necesitatea intensificării ei în noua eră socială. Dar azi se impune și pentru Biserica Ortodoxă atît necesitatea clarificării teologice a noțiunii servire, cît și a practicării ei intensificate într-un spirit propriu Ortodoxiei.

Biserica Ortodoxă a păstrat, pe cît i-au permis împrejurările, ceva din spiritul de comunitate al creștinismului primar. Și o dată cu acest spirit de comunitate a păstrat și corolarul lui care constă într-o servire reciprocă. Smerenia unită cu sentimentul frățietății și egalității, propovăduite și practicate în cuprinsul ei, ținea în frîu pornirea spre trufie. Rugăciunea în comun, rugăciunea unuia pentru altul, întărea conștiința dependenței mîntuirii însului de comunitate, cum nu o putea face interiorizarea individualistă în rugăciune. În general servirea ortodoxă inten-

ționa o viață de comunitate, deși nu o putea realiza deplin datorită condițiilor istorice și sociale.

S-ar putea spune astfel că servirea pornește dintr-un sentiment al egalității și comunității naturale a oamenilor și urmărește refacerea lor. Dar de aci nu urmează că odată restabilite acestea, servirea devine inutilă. Servirea ajută în continuare la menținerea și la perfecționarea comunității.

Aceasta implică un sens anumit al servirii, care derivă din Evanghelie și din tot spiritul creștinismului de la început.

Mai întâi în pilda și învățătura Mîntuitorului servirea nu implică o poziție inferioară a celui ce servește față de cel ce e servit. Numai o servire care ar implica o astfel de poziție a celui ce servește, ar însemna o împăcare a celor ce servesc și a servirii peste tot cu eterna permanențizare a stării de inegalitate între oameni.

Servirea Domnului este coborîrea celui superior la cel inferior. Cel ce locuiește din veci în slava cerească se face om, pentru ca pe om să-l ridice la înălțimea Sa. Mîntuitorul răstoarnă concepția lumii vechi despre cel ce servește și cel servit. Nu cel mai mic are să servească, ci cel mai mare. Aceasta anulează dintr-odată inegalitatea. Continuă să existe oameni mai avansați în pregătire, mai înzestrați, dar ei se fac slujitorii celorlalți și prin aceasta inegalitatea este faptic anulată. «Regii popoarelor domnesc peste acestea și cei ce le stăpînesc sînt numiți binefăcătorii lor. La voi să nu fie așa : ci cel mai mare dintre voi să fie ca cel mai mic și stăpînitorul să fie ca slujitorul» (Luca XXII, 25—26). Și Mîntuitorul se dă pildă pe Sine : «Eu sînt între voi cel ce slujește» (Luca XXII, 27). Venirea Lui între oameni este o pogorîre. Și scopul pogorîrii Lui este servirea celor la care s-a pogorît. «Zic însă că Hristos s-a făcut slujitor celor tăiați împrejur pentru adevărul dumnezeiesc, ca să împlinească făgăduința dată părinților, iar păgînilor din milă, ca să slăvească și ei pe Dumnezeu» (Rom. XV, 8—9).

Toată petrecerea Lui între oameni are imprimat în ea sensul servirii. Iar servirea Lui e desăvîrșită : în servirea Sa El renunță la tot ce constituie un folos, o mărime pentru El, sau măcar puțină odihnă. El dă, în servirea Sa, totul ; își dă pînă și viața. Și pilda Sa o vrea urmată de urmașii Săi. «Cel ce vrea să fie între voi întii, slugă să fie, precum și Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească și să-și dea sufletul Său răscumpărare pentru mulți» (Matei XX, 27—28). Dăruirea vieții se încadrează în servire. E actul culminant al servirii Lui, care e o continuă dăruire. Și aceasta cu ce scop ? Pentru a ridica pe cei serviți la tot ce are El, după ce-i izbăvește de pieire, pentru a-i face împreună moștenitori la toată moștenirea pe care o are El prin Sine, la toate bunurile dumnezeirii Sale. Cel ce servește în sensul acesta nu suportă inegalitatea și separația, deși în ea nu el este cel ce se află într-o poziție inferioară. Cel ce servește în sensul acesta o face pentru că nu suportă ca ceilalți să fie mai prejos de el, nepărtași de bucuriile lui. Acesta e sensul expresiei Sfîntului Atanasie : «Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om, ca pe om să-l facă Dumnezeu».

Pe de altă parte, această coborîre în servire nu coboară în sens nefavorabil și definitiv pe cel ce servește. În servirea aceasta stă adevărata măreție. Domnul Iisus Hristos nu a beneficiat de mărirea Lui supremă ca Dumnezeu, ci și-a cîștigat-o ca om prin slujirea Sa. Cel ce coboară pentru servire nu coboară definitiv, în primul rînd pentru că cei la care coboară sînt ridicați prin coborirea lui la nivelul de la care coboară el. Deci el urcă cu toți cei la care s-a coborît, la nivelul său de mai înainte. Acesta-i sensul înălțării Mîntuitorului și al ridicării cu Sine a tuturor celor ce L-au primit pe El. Iar această înălțare îi dă o bucurie mai mare, căci acum vede lumina și binele din El extinse în toți. Pe lîngă aceasta toți cei ce se împărtășesc de bunătățile Lui sînt uniți cu El. Umanitatea Lui e într-un anumit fel extinsă în toți, El se vede pe Sine în toți, căci toți văd ca El, gîndesc ca El, toți au devenit una cu El. Umanitatea Lui s-a lărgit, s-a îmbogățit, s-a făcut mai amplă, mai puternică, mai fericită.

Cu atît mai mult cel ce, nefiind decît om, servește în acest sens celorlalți. El coboară de la o anumită înălțime și urcă iarăși la ea mai îmbogățit. Ba chiar nu este pentru om altă cale mai sigură de înălțare decît prin servirea altora ; prin coborîrea în servire își recapătă într-o formă consolidată, recunoscută, deplin asimilată, înălțimea sa. Această perspectivă le-o deschide Sfîntul Apostol Pavel Filipenilor cînd îndemnîndu-i să slujească le pune în fața ochilor sufletești pilda lui Iisus care datorită slujirii întru smerenie a fost înălțat mai presus de toate. «Să nu se îngrijească nimeni de ale sale, ci fiecare și de ale altora. Căci în voi trebuie să fie aceeași simțire ca și în Hristos Iisus, care fiind în chipul lui Dumnezeu s-a micșorat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-se asemenea oamenilor ; și fiind după înfățișare ca omul, S-a smerit pe Sine, făcîndu-Se ascultător pînă la moarte, iar moartea pe cruce. De aceea și Dumnezeu L-a preainălțat pe El și I-a dăruit un nume mai presus de tot numele» (Filip. II, 4—9).

Dar nu numai la sfîrșitul operei sale de servire se înalță cel ce servește, ci în tot timpul servirii. Orice act de servire a altora e o înălțare pentru sine. Totuși înălțarea lui devine evidentă tuturor adeseori numai la sfîrșitul unei opere de ridicare a altora, sau în orice caz după ce s-a verificat sinceritatea, calitatea, tenacitatea și eficiența servirii. Dar și invers : înălțarea de la sfîrșitul unei opere de servire, nu înseamnă și sfîrșitul servirii. Propriu-zis, între servire și înălțare nu e o separație, o distincție netă, ci ele sînt două aspecte neîncetate ale aceleași stări dialectice. De aceea în Apocalipsă Ioan vede stînd în mijlocul tronului «un Miel par-că înjunghiat» (V, 6). Iar miliardele de îngeri, bătrînii și vietățile din jurul tronului, închinîndu-I-se zic cu glas mare : «Vrednic este Mielul să primească puterea, înțelepciunea și tăria, cinstea, slava și binecuvîntarea» (V, 12).

Această domnie a Mielului junghiat, ca unificare permanentă a stării de înălțare cu cea de servire și de jertfă, înseamnă că servirea nu încetează cînd la sfîrșitul unei etape a servirii cel superior, înălțîndu-se vizibil, înalță pe cei serviți la o egalitate și la o comunitate cu sine. La urma urmelor servirea este însăși manifestarea creatoare a unei ființe, sau a

eficienții ei asupra altora și de aceea o încetare a servirii echivalează cu moartea cuiva.

Faptul acesta e de mare folos pentru a ne face să înțelegem că era de comunitate în care a intrat societatea omenească, nu face inutilă servirea de mai înainte. Aceasta pentru că procesul de egalizare și de menținere și dezvoltare a vieții de comunitate nu se termină niciodată.

Pe lângă aceasta, omenirea e într-un continuu progres al cunoașterii adevărului și perfecționării morale. Și în acest progres totdeauna sînt unii deschizători de drum, sînt unii mai avansați. Atragerea celorlalți pe noua treaptă se face prin servirea celor mai avansați. Întrucît procesul acesta niciodată nu se termină, nici servirea nu încetează.

Cu acest sens al servirii stă în legătură sensul nou al eroului. Azi omenirea își cinstește ca eroi ai săi tocmai pe slujitorii cei mai devotați ai ei. Azi eroul nu mai e o ființă oarecum mitologică ce săvîrșește fapte spectaculoase, fără legătură cu necesitățile vitale ale poporului, pentru a trezi pur și simplu uimirea. Azi eroul este cel ce printr-o stăruință deosebită, printr-o capacitate de jertfă pilduitoare, sporește binele comun, duce omenirea cu un pas mai departe pe calea adevărului și a binelui. Eroul e nu cel ce omoară ușor un rival mai puternic într-o întrecere gratuită, ci cel ce dă pildă de muncă, de cinste, de abnegație, tot atîtea virtuți prin care întărește coeziunea comunității și contribuie la ridicarea tuturor la aceste virtuți de natură să sporească binele comun material și spiritual.

Dar pe lângă acest spor cantitativ ce-l aduce servirea lui binelui comun și pe lângă elanul ce-l trezește în alții pentru servire, fiecare om are și o seamă de însușiri, de destoinicii și priceperi calitativ unice. Și dacă toți se servesc reciproc, toți se îmbogățesc împreună cu ceea ce aduc toți. În fond în era vieții de comunitate toți sînt egali ca poziție socială, dar toți servesc binelui comun, promovîndu-l prin destoinicii diferite.

De aceea Sfîntul Apostol Petru zice : «Slujiți unii altora, fiecare cu darul ce a primit, ca niște buni iconomi ai harului celui felurit al lui Dumnezeu» (I Petru IV, 14). Cine nu slujește nu pune în lucrare darul dat lui special de la Dumnezeu și e socotit un rău iconom. Prin aceasta nu se păgubește numai pe sine, lipsindu-se de «înălțarea» ce i-o aduce servirea, buna administrare a talentului primit, ci nesocotește și pe Dumnezeu, lăsînd neactivată și nevalorificată în folosul obștesc, una din posibilitățile cele neuniforme ale lui Dumnezeu. Acela va fi reprob ca o «slugă rea», ca o slugă leneșă, ca unul ce a nesocotit datoria servirii. Acela se sărăcește nu numai pe sine, pierzînd și ceea ce are, în loc să-și înmulțească prin lucrare destoiniciile, ci privează umanitatea însăși de una din notele uriașei bogății simfonice la care e chemată să ajungă și în care se va revela nemărginita dărnicie dumnezeiască și va străluci slava Lui.

Dacă servirea înseamnă participarea la dezvoltarea umanității, neservirea înseamnă împiedicarea acestei dezvoltări.

Precum s-a văzut încă de pînă aci, pentru creștin servirea aceasta e o îndatorire și o cinste pusă pe umerii lui de Dumnezeu, care-l face cola-

borator al Său la dezvoltarea umanității. Servind pe oameni, creștinul servește în același timp pe Dumnezeu. Căci Dumnezeu lucrează asupra oamenilor prin oameni.

De aceea Sfântul Apostol Pavel se numește pe sine «slujitorul (διδάκωνος) lui Dumnezeu». Dar această slujire adusă lui Dumnezeu o manifestă în tot ce face și suferă pentru oameni (II Cor. VI, 3—4). Uneori aspectul îndreptat spre oameni se numește «servire» (διδάκον(α) (Luca XXII, 26 ; I Petru IV, 10 ; Rom. XV, 8), iar cel îndreptat spre Dumnezeu «slujire», «Ca să fiu slujitorul — λειτουργόν — lui Hristos la păgini». (Rom. XV, 16). Dar cele două aspecte nu se pot despărți.

În orice caz, chiar când deosebirea nu se arată în cuvinte, slujirea adusă lui Dumnezeu e deosebită de servirea adusă oamenilor, în primul rând prin faptul că slujirea adusă lui Dumnezeu nu e actul celui superior față de cel inferior, nu e adusă din generozitate, cu căldura celui ce vrea să ridice pe cel cărui îi servește, ci cu sentimentul de supunere și de dependență absolută. Dar ele sînt nedespărțite. Chiar pentru cei de concepție nerezligioasă, dezvoltarea umanității prin servire înseamnă în același timp ridicarea umanității la niște valori superioare, sau la o treaptă mai înaltă a acelor valori, la mai mult adevăr, la mai mult bine. Deci slujitorii se fac intermediarii între acele valori superioare și omenirea aflată pe o treaptă inferioară, ei fac ca acele valori să-și reveleze eficiența și frumusețea concretă, deci le slujesc și pe ele. Nu se poate servi omenirea fără să se servească valorile superioare.

Mai mult, servirea oamenilor, care în același timp e servirea valorilor superioare, sau, în sens creștin, a lui Dumnezeu, e o lucrare sfântă după creștini. Căci ridicarea oamenilor prin servire la mai multă lumină și la mai mult bine, e o curățire a lor de ceea ce e rău, e o perfecționare a lor. Ea este o «ierurgie», o lucrare sfântă și sfîntitoare cum îi spune Dionisie Areopagitul, vorbind de oficiul îngerilor de transmițători ai luminii dumnezeiești. În aceasta se evidențiază deplin cît de nedespărțită e servirea adusă oamenilor de servirea adusă lui Dumnezeu, sau cu alți termeni valorilor superioare.

El drept că Biserica s-a preocupat în trecut mai mult de slujirea lui Dumnezeu în sens strict, de «sfintele slujbe». Dar o împrăștiere a vieții creștine la izvorul Noului Testament trebuie să ne ajute să nu mai despărțim de aci înainte nicidecum «slujirea» lui Dumnezeu de «servirea» omului. Căci numai în «servirea» omului se realizează deplin «slujirea» lui Dumnezeu. Dacă protestantismul, după a cărui concepție Dumnezeu e totul și omul nimic, vede azi importanța servirii omului, cu atît mai mult trebuie să o vadă Ortodoxia pentru care omul, ca chip al lui Dumnezeu, e perfectabil la nesfîrșit în procesul de asemănare cu Dumnezeu.

Servirea în sensul de mai sus trebuie să fie sufletul întregii activități nu numai a creștinului în parte, ci și a Bisericii ca instituție care reprezintă și concentrează totalitatea credincioșilor. Dar mai înainte de aceasta, e bine să spunem un cuvînt despre problemele în care poate să se activeze servirea preotului, în afară de sfintele slujbe și de predicarea cuvîntului. Aceste probleme nu le va fixa el, ci îi vor fi impuse de nece-

sitățile oamenilor între care trăiește, fie că sînt credincioși, fie că nu. În toate aceste probleme, fără distincție, e bine să servească dacă are pricepere și cît de bine ar fi să-și cîștige o astfel de pricepere. Iisus a spălat picioarele ucenicilor, l-a dat pildă pe samarineanul care a spălat ranele celui căzu între tîlhari.

Dar azi omenirea e confruntată cu cîteva probleme deosebit de grave și de urgente, care solicită în mod deosebit servirea preoților, a creștinilor în parte și a Bisericii ca instituție. Problema apărării vieții omenesti de amenințarea unui război atomic e cea mai urgentă dintre aceste probleme urgente. Și cu cît în servirea solicitată de această problemă se va angaja creștinismul mai total, cu atît ajutorul la rezolvarea ei va fi mai eficace.

Sub o influență occidentală, începuse să se vorbească și la noi în teologie, pe la începutul secolului nostru, de o Biserică «luptătoare» și de una «triumfătoare», termeni străini tradiției patristice. Azi cînd încep să se lapede de acești termeni chiar apusenii, cu atît mai mult trebuie să-i înlocuim noi cu termenul mult mai corespunzător de «Biserică slujitoare», sau «Biserică a servirii». Căci precum Hristos n-a venit în lume ca să I se servească, ci să servească, așa și Biserica nu e lăsată pentru a domni triumfător, ci pentru a servi, a se face tuturor toate. Aceasta e cu adevărat «dimensiunea cea mai proprie a Bisericii», e un fel de definiție generală a rostului ei. Așa cum îngerul are ca rost «vestirea», așa Biserica are ca rost al ei, servirea, sfînta servire, ierurgia. Nu numai servirea tainelor, ci servirea omului, a omenirii în sens total, atotcuprinzător, în sensul în care a servit Domnul-Slujitor, întemeietorul ei. Nu degeaba Dionisie Areopagitul aseamănă rolul celor trei trepte ierarhice din Biserică (diaconi, preoți, episcopi) cu acela al îngerilor, ceea ce făcuse mai înainte Apocalipsa cu episcopii (cap. II—III). Căci și îngerii sînt slujitori. Numai ca servire poate fi înțeleasă și «lupta» creștinului sau a Bisericii : ca luptă împotriva întinericului, a răului, manifestat ca nedreptate, ca egoism, ca trufie, ca poftă de stăpînire, ca lăcomie nemăsurată, ca ură între oameni ; ca luptă pentru apărarea vieții omenesti, pentru ridicarea omului.

Cînd accentuăm necesitatea unei servirii a Bisericii ca întreg, spre deosebire de servirea creștinului în parte, avem în vedere faptul că există rele sau amenințări de ordin general, care nu pot fi învinse numai prin acțiuni individuale, ci sînt necesare pentru acest scop acțiuni comune ale tuturor oamenilor și ale tuturor instituțiilor. Așa e, de pildă, amenințarea lumii contemporane de un război atomic. Această amenințare solicită acțiunea hotărîtă a întregii umanități solicitînd totodată și servirea Bisericii, mai bine zis a Bisericilor ca întreguri. De asemenea celelalte probleme care fac să sufere popoare și mase mari de oameni și împiedică dezvoltarea umanității, ca : persecuțiile rasiale, starea de înapoiere culturală, de mizerie și boală a unor pături largi din populația unor părți ale globului.

2. NOȚIUNEA PROEXISTENȚII

Termenul «proexistență» înseamnă existența pentru altul. El scoate în relief un anumit aspect al termenului «coexistență». «Coexistența» înseamnă existența mai multora împreună. Dar ea nu exprimă numai o existență alăturată, ci o oarecare comunitate de existență, exprimată prin prepoziția «cum-co», pusă înaintea existenței. Într-un fel cei ce coexistă se ajută reciproc să existe.

Comunitatea aceasta e precizată dintr-o anumită latură de termenul «proexistență». A exista împreună cu altul, înseamnă, între altele, pentru fiecare din cei ce există, și a exista pentru altul. Este evident că, în felul acesta, proexistența exprimă o angajare mai mare, mai fundamentală a fiecărui om față de alții, decît servirea, dar și necesitatea ce-o are fiecare de existența celuilalt. Eu exist pentru altul, dar și datorită faptului că altul există pentru mine. Eu exist pentru alții și prin alții. E exprimată în acest termen o finalitate și o cauză. Altul este finalitatea și cauza mea, mai bine zis ceilalți, căci nimeni nu există numai printr-un și pentru un om. Pentru creștini, desigur, ceilalți oameni nu sînt cauza și finalitatea ultimă, ci numai o finalitate și o cauză intermediară, mai precis cauza instrumentală și finalitatea intermediară principală. Cauza și finalitatea ultimă pentru creștin este Dumnezeu.

Termenul «servire» exprimă o angajare voluntară. El exprimă ideea că, o dată ce exist, pot și sînt dator să lucrez pentru alții. Servirea se adaugă la existența mea ; și prin ea adaug ceva la existența altora. Termenul «proexistență» exprimă faptul că în însăși existența mea e imprimată referirea dinamică la altul, ca finalitate principală în lumea aceasta, și că ea e dată și se realizează prin referirea altor existențe la mine. Servirea nu e decît consecința morală a faptului ontologic al proexistenței. Dacă a servi înseamnă a lucra pentru altul, a proexista înseamnă mai mult : a exista pentru alții. Proexistența exclude ontologic egoismul. Egoismul este o perversiune, o «înstrăinare» a naturii umane.

«Nu este bine să fie omul singur», se spune încă în prima pagină a Cărții Sfinte a Revelației creștine. «Să-i facem ajutor om potrivit lui» ; acesta e rostul omului de lîngă om : să-i «fie ajutor potrivit lui» (Gen. II, 18).

O imagine mult grăitoare pentru proexistența reciprocă a credincioșilor în Biserică este aceea a raportului dintre mădulele din trup, folosită de Sfintul Apostol Pavel. Imaginea atrage atenția în același timp asupra proexistenței ca fapt general al naturii. Amintind de raportul natural al mădulelor din trup, Sfintul Apostol Pavel spune : «Așa și noi mulți fiind, alcătuim un singur trup în Hristos, iar îndeosebi sîntem mădulele unii altora» (Rom. XII, 5). Și fiecare e «spre folosul comun» (I Cor. XII, 7).

Poate în nimic nu se manifestă însă atît de mult caracterul proexistent al persoanei umane ca în cuvîntul care constituie însușirea ei spirituală cea mai definitorie și mai cuprinzătoare, după definiția Sfîntilor Părinți : omul e animal cuvîntător. Cuvîntul nu e folosit de om pentru

a-și exprima sieși o stare de suflet, o idee, o reprezentare, ci pentru a le comunica acestea altora. Căci nu poate fi om adevărat fără această comunicare ce-o face altora și fără comunicările ce i le fac alții, fără legătura prin cuvînt cu alții. Omul are capacitatea logos-ului, pentru că e dialogic. Omul ca ființă cuvîntătoare, e ființă dialogică. Orice cuvînt e o întrebare sau un răspuns de la om la altul. Orice cuvînt e o ancorare a unei persoane în alta. Prin cuvînt un om caută sprijin și întărire în altul și dă întărire și sprijin altuia. Cuvîntul altuia mă întărește pe mine și caută sprijin în mine. Prin cuvînt oamenii se prind unul de altul, se susțin unul pe altul, se împletesc întreolaltă și înaintează în comun. În cuvînt se unesc oamenii înșiși, fără să se contopească, își devin interiori unul altuia. Cuvîntul e vasul comunicant de existență între ei. În cuvînt se întîlnesc, încetînd să fie despărțiți. O spune aceasta foarte adecvat termenul românesc «cuvînt», care e de la latinescul «conventus», întîlnire, unire, venire la un loc.

Cuvîntul e mijlocul de comuniune. În cuvînt se împărtășesc unul de altul și se împărtășesc împreună de toată realitatea. Dar tocmai de aceea cuvîntul e și susținătorul egalității între oameni. Prin întrebare și răspuns oamenii se completează ca niște egali și se egalizează. Aceasta cu atît mai mult cu cît răspunsul nefiind niciodată deplin, e și el pasibil de o completare, e și el, în parte, o întrebare, o cerere de sprijin, de un răspuns de la celălalt, precum întrebarea e și ea, pînă la un punct, un răspuns. Astfel dialogul omenesc, care e universal, e în același timp fără sfîrșit, e mijlocul de îmbogățire, de confirmare reciprocă, de egalizare neconținută și de adîncire a comunității. Cuvîntul-ordin, cînd nu e acoperit de autoritatea întregii comunități, întrucît intenționează o coborîre a celui căruia i se adresează de la rolul de partener egal ce completează, la acela de executant fără de glas, reprezintă și el o «înstrăinare» de la rostul cuvîntului și o «înstrăinare» a firii de la setea ei după comuniune și o privare de șansa de sporire în comuniune și în conținut.

Dacă servirea urmărește realizarea comunității și ridicarea ei pe trepte tot mai înalte, comunitatea e dată virtual în darul cuvîntului ca manifestare a caracterului proexistent al omului, urmărindu-se și prin el actualizarea și înălțarea neconținută a comunității umane. Amîndouă sînt instrumente pline de eficiență în slujba umanismului, unind pe oameni tot mai strîns, îmbogățindu-i și înălțîndu-i tot mai mult. Se înțelege că acest rost și-l împlinesc ele numai prin voia omului. Omul poate refuza servirea și poate folosi cuvîntul spre vrajbă și dezbinare, spre slăbirea umanității.

Cea mai deplină pildă de trăire în spiritul proexistenței este pentru creștini Mîntuitorul Iisus Hristos. El fiind Cuvîntul lui Dumnezeu s-a pogorît la nivelul unui purtător al cuvîntului omenesc, pentru a ridica pe oameni la nivelul dialogului cu Dumnezeu și cu aceasta la nivelul înălțimii lui Dumnezeu după har, ca să se poată umple de toată cunoașterea și înțelegerea lui Dumnezeu. El care e absolut s-a așezat într-o relație de reciprocitate cu noi oamenii, așteptînd răspunsul nostru, făcîndu-și dependentă eficacitatea operei Sale de mîntuire pentru noi, de con-

simțirea noastră. El a luat modul proexistenței umane, s-a făcut om «pentru noi oamenii și pentru a noastră mintuire». Apoi «s-a sfințit pentru noi» ca om, ca să fim «și noi sfințiți în adevăr» (Ioan VII, 19). Și tot «pentru noi și-a pus sufletul Său» (I Ioan III, 16), «pentru ca oamenii viață să aibă și mai multă să aibă» (Ioan X, 10). De aceea «datori sintem și noi să ne punem sufletul pentru frați» (I Ioan III, 16) Pentru alții, pentru sporirea și înălțarea vieții lor, datori sintem și noi să ne înălțăm viața, dar și să murim când aceasta e necesar pentru binele lor și pentru mai marele bine al lor.

Din aceasta au un folos nu numai cei pentru care cineva trăiește și moare, ci și cel care face aceasta. El dobîndește prin aceasta viața veșnică, pe când dacă face dimpotrivă, rămîne în moarte. «Noi știm că am trecut din moarte la viață, pentru că iubim pe frați. Cel ce nu iubește pe fratele său, acela petrece în moarte. Tot cel ce urăște pe fratele său, este ucigaș ; și voi știți că nici un ucigaș nu are viață veșnică petrecînd în el» (I Ioan III, 14—15).

Cel ce promovează viața în jurul său, se umple el însuși de viața din jur și moartea nu are putere asupra lui. Iar cel ce usucă viața în jurul său e copleșit el însuși de uscăciunea și pustiul din jur. Cel ce întoarce spatele tuturor, nu va vedea decît spate întoarse. Împiedicînd pornirea proexistentă din noi, împiedicăm manifestarea proexistenței din alții față de noi.

Viața noastră crește din bogăția vieții largi ; promovîndu-o pe aceea, ne împartășim și noi înșine de rodul acțiunii noastre, prin care am promovat-o, așa cum Făt-Frumos trezind viața în adormita Cosînzeana, se împartășește el însuși pe urmă de viața ce iradiază din ea. Toate istorisirile despre faptele noastre bune care merg înaintea noastră și ne așteaptă ca să ne ofere rodul lor înmulțit, exprimă această idee.

Acesta trebuie să fie motivul pentru care, după credința noastră creștină, Dumnezeu l-a lăsat pe fiecare om să existe pentru alții și prin alții, sau împreună cu alții. Viața deplină, viața fericită stă în iubire. Și proexistența implică în ea caracterul ontologic al iubirii. De aceea ne-a făcut Dumnezeu pe toți să fim avizați la ajutorul altora ; eu am lipsă de alții și alții au lipsă de mine. De aceea Dumnezeu împartășește binefacerile Sale altora prin noi și nouă prin alții. E un fapt exprimat direct în istorisirea tămăduirii slăbănogului de la lacul Vitezda (Ioan V). Cine nu s-a întrebat : de ce a făcut Dumnezeu tămăduirea slăbănogului dependentă de ajutorul unui om, care întîrzia să vină, cînd ea se producea propriu-zis prin puterea dată apei de sus prin coborîrea ingerului Domnului ? De ce l-a lăsat nepărtaș de tămăduire vreme de 38 ani, numai pentru că nu s-a împlinit condiția «accidentală» a binevoitoarei veniri în ajutor a unui om ?

Faptul acesta nu poate avea decît explicația aceasta : oamenii se împartășesc de viața superioară numai în iubire reciprocă, numai activînd legea firii lor de a exista unii pentru alții.

La lumina acestei istorisiri și a acestei explicații, ni se dezvăluie greșeala mentalității acelor creștini care așteaptă totul direct de la

Dumnezeu. Aceasta-i face pe de o parte să nu se grăbească să dea ajutor semenilor lor ajunși în necaz, sau să nu contribuie la rezolvarea problemelor generale ale omenirii din vremea lor, sau să nu caute ajutor la semenii lor, cugetînd că Dumnezeu va rezolva singur problemele lor sau ale altora. Ca să nu mai vorbim de cazurile cînd sub aceste atitudini se ascunde lenea, nepăsarea, lipsa de iubire, trufia, sau alte rele, trebuie să subliniem că o mentalitate care așteaptă totul de la lucrarea nemijlocită a lui Dumnezeu, nesocotește rolul activ și creator, pe care Dumnezeu i l-a dat, după învățătura creștină, omului în istorie.

E drept că omul e creatură, după învățătura creștină, avînd toate puterile de la Dumnezeu. Omul nu e creatorul său propriu. Dar această învățătură trebuie să se țină în cumpănă cu cealaltă învățătură creștină, după care omul a fost creat ca un creator după chipul lui Dumnezeu. «Omul se creează pe sine însuși în continuare, cu Dumnezeu», spune Sfîntul Grigorie de Nissa. Dar mai înainte de el încă Sfîntul Apostol Pavel l-a numit pe om «colaborator al lui Dumnezeu» συνεργός τοῦ Θεοῦ (II Cor. VI, 1). Noi trebuie să dezvoltăm, împreună cu Dumnezeu, toate darurile ce ni le-a dat Dumnezeu, ca în parabola talanților. Omul e creat ca o ființă cu răspundere pentru destinul său, al semenilor săi și al societății. Trebuie să lucrăm în toate nu numai cu conștiința că Dumnezeu lucrează prin noi, ci și cu conștiința că nu lucrează fără noi, că nu lucrează de regulă decît prin noi.

Prin noi se susține existența celorlalți și se promovează ea. «Pentru existența» și «pentru mai buna existență» a lor existăm noi.

La toate cele ce trebuie făcute pentru această existență și mai bună existență a semenilor noștri, avem răspunderea să ne aducem contribuția noastră. Dumnezeu ne-a dat o ființă proexistentă. Dar ne-a lăsat nouă ca o datorie să manifestăm acest caracter al ființei noastre. Nefăcînd aceasta, nu lăsăm nedezvoltată numai ființa noastră, ci antrenăm în paragină, în întuneric, în mizerie și ruină și viața semenilor noștri.

Acest lucru apare cu toată evidența mai ales în timpul nostru cînd nepăsarea noastră ar putea încuraja dezlănțuirea unui război, care, datorită armelor moderne, ar putea avea urmări dezastruoase. Este evident dezastrul îngrozitor ce s-ar putea produce, dacă o mare parte din oameni nu ar da ascultare îndatoririlor proexistenței, n-ar da urmare faptului că există pentru ceilalți, că există pentru a susține și promova existența celorlalți, nu pentru a asista nepăsători la pericolul de a se pierde.

Pr. D. STANILOAE

O CTITORIE BRINCOVENEASCĂ INCHINATĂ SFINTULUI MUNTE SINAI

(*Rîmnicu-Sărat 1700*)

«Aveți mari amintiri, opere de artă ce nu se pot lăuda îndeajuns».

(N. Iorga, *La un vechi vad...*)

Între marile fundații religioase ale lui Constantin Vodă Brîncoveanu se numără și ctitoria sa de la Rîmnicu-Sărat, importantă, atît din punct de vedere arhitectural, cît și al trecutului său istoric.

Zidirea acestei minăstiri începe la 1691, ca să se termine după șase ani, adică la 1697. Meșteri vestiți, nu de talia celor de la Hurezi, dar, totuși, aleși au fost folosiți la ridicarea fundației rîmnicene. Iată cum o descrie marele nostru învățat N. Iorga : «La început un strălucit pridvor. Are șase stîlpi în față, cîte trei pe laturi. Nicăieri ei nu sînt așa de frumoși ca aici. Fiecare aproape își are forma originală, pe lîngă cei cu flori, frunze, vițe suitoare, sînt alții pe care se văd foi de dafin ori linii late ca galoanele de aur de pe vechile veșminte. Ușa se deschide într-un cadru sculptat, ca la Colțea, la Sinaia, mai mică aceasta. Iarăși chipurile animalelor simbolice, care înfățișează pe Evangheliști, sfărîmate cu ciocanul, la cele patru colțuri. Inscricția care cuprinde numele lui Mihai Cantacuzino cu al Brîncoveanului a rămas din cauza acestuia din urmă, căci pomenirea lui Mihai, ucis ca hain, a fost osîndită de turci și Nicolae Vodă Mavrocordat a îndeplinit osînda. În ea se vede înnoire interesantă : slovele nu se înșiră în linii drepte, ci alcătuesc arcuiri ca pe un vîl ce s-ar ține cu mîna de amîndouă capetele.

Pronaosul, «tinda femeilor», cuprinde chipul lui Brîncoveanu și altele... Naosul e larg și luminos, strînile au unghiuri de exagon. O catapeteazmă de zid, zugrăvită din nou la 1806 de meșterul călugăr Isaiia din Sinai desparte de altarul foarte încăpător, care are în dreapta și în sînga — cum nu mai aflăm aiurea — o proscomidie și o veșmîntărie, destul de

mari. La amîndouă, duc uși împodobite cu frumoase și originale sculpturi în piatră»¹.

Pentru știința credincioșilor care intră aici, stă scris deasupra ușii următoarea inscripție² :

«I C[ostandin] Brâncoveanu V[oevod]

Mihai Cantacuzino v[e]l spăt[aru]

Acesta sf[a]ntă și dumnezeiască mănăstire, al căruia hram să prăznuiaște Adormire de Dumnezeu Născătoarii și stăpânii noastre Fēcoarei Marii pré-înălțatul și blagocestivul Domnu Io Costandin B[asarab] B[râncoveanu] voevod mișcându-se den răvna și multa evlavie carea către sf[ă]ntul de dumnezeești minuni arătătoriu Muntele Sinaii, den temelie, în locul acesta, unde mai nainte o mică biserică de lemn era, și închinată acelu sf[a]ntu munte Sinaia, o au rădicat și o au înfrumusețatu și o au înzestratu cu ceale ce s-au căzutu, nou ctitor făcându-se : începându-se a să luera la anulu Domnului H[risto]s 1691, și s-au isprăvit la leat 1697 ; la cheltuiala facerii acestii sfinte mănăstiri au dat și Mihai Cantacuzino Spăt[ariu], ca și el s[ă] chiasme. Aceste dar s-au făcut în slava și lauda numelui Domnului și veačnicului D[u]mnezeu și în buna pomenire și ertarea păcatelor lor și a părinților lor : leat 7205 (1697).

În pronaos se află chipurile ctitorilor Ἀβέρκιος ηγούμενος, μόναχος Σιναίτης (Averchie egumenul, monah sinait) ; Io Mateiu B[asarab] Voevod (haină de brocard de aur), Jupân Preda Vornicul Brâncoveanu, Jupănița Păuna (haine de brocard roșu la amîndoi) ; jupân Papa snă Preda Vornicul, tatăl lui Costandin Voevod (capul gol, ras ; haină verde cu două brandeburguri de aur ; haină de dedesub roșie) ; jupănița Stanca Cantacuzino (cu scufie albă, prelungită printr-un vâl alb încrețit în jurul gîtului) ; Io Costandin B[asarab] Voevod, Doamna Maria ; (fiicele lor :) Doamna Ilinca, Doamna Safta, Doamna Ancuța, Doamna Mariia, Doamna Bălașa ; (fiii :) Io Costandin Voevod, Io Ștefan Voevod, Io Radul Voevod (Bălașa vine după dînșii).

3. Pe peretele din stînga : Io Șerban Bas[arab] Voevod (coroană, veșmînt de brocard roșu) ; Costandin biv-vel Post. Cantacuzino, Elina, jupănița ego ; Mihai Cantacuzino Spăt., jupănița Marga ; (fiu mic) Mihai snă (e viitorul Mihai Comisul ; (fete :) Maria, Ancuța, Păuna, Ilinca (rochii roșii și vinete).

Pe catapeteazma de zid : «Costandie, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscopu sfântului și de D[u]mnezeu îmblatu Munte Sinai.

1806, Septemvrie 7.

Pomelnic nou, începând cu Brîncoveanu Grafite, ca : Jakob Wolodarski, 1792 și altele»³.

1. Mînăstirea Sinai, în Peninsula Arabică, se găsește un portret al lui Brîncoveanu, purtînd în colțul din stînga, sus, cuvintele *Constantinus Brankovan supremus Valachiae Transalpinæ Princeps. Aetis 42 Ao Dni 1695*. În M. Beza, *Bibliotecii mănăstirești în Palestina, Cipru și Muntele Sinai*, p. 9.

2. N. Iorga, *Studii și Documente*, vol. XVI, p. 356—357.

3. De reamîntit că, în timpul luptelor dintre turci și ruși, la 1811, tînărul Suvarov Italschi trecînd apa Rînnicului, umflat de ploii, s-a înecat. Corpul lui e înmormîntat în biserica lui Constantin Brîncoveanu.

Despre tirnosirea acestei clădiri sfinte n-am găsit în cronica domnească a lui Greceanu nimic amintit. Aflu doar aceste două însemnări mărunte și anume :

a) În capitolul XL⁴ «*Pentru ziduri ce au făcut Măria Sa... Într-acest an al optu-lea din domnia Măriei Sale, s-au săvârșit și mănăstirea care au făcut Măria sa la tirgul Rîmnicului, unde se proslăvește Adormirea Născătoarei de Dumnezeu stăpînii noastre, care iar den pajiște și den temelie o au zidit împreună cu unchiul Măriei Sale, Mihaiu Cantacuzino vel spătar, însă mănăstire mare și cuvioasă cu chilii de piatră și cetate împrejur, pentru că fiind și un loc ca acela de este în calea oștilor și mai mult a Tătarilor. Drept aceea Măria sa au pus nevoință împreună cu unchiul Măriei Sale, ce s au zis mai sus, de o au făcut cu tărie, ce multora scăpare și apărare să fie, cu mili întărind-o și cu toate cum se cade împodobind-o, la sfânta și dumnezeiasca mănăstire de la Muntele Sinai o au închinat spre vecinica pomenire*».

b) Iar în capitolul LXXII se citește : «*De preumblarea Măriei sale lui Costandin Vodă prin lăuntruul țerii*⁵ :

«*Și de acolo (de la Sărata) și pînă la Rîmnic la mănăstire, unde Măria Sa împreună cu Mihai Cantacuzino vel spătar o făcuse și de cînd se zidise și o înfrumusețase cu tôte podoabele, atît cele pe din lăuntru mănăstirii cît și a cele de prin prejurul mănăstirii, chilii și altele, vreme Măria Sa nu mai avusese să vază pînă acum pînă Dumnezeu această liniște despre Poartă adusese, căruia vremea îndemină dînd au mers și pînă la Rîmneccum ziși ; unde în ziua de înălțarea cinstitei Cruci, la 14 zile ale lui Septembrie, acolo au fost veselindu-se cu toți boierii Măriei Sale. Într'acea zi au dat slavă și mulțumită lui Dumnezeu, iar a doua zi dăns de dimineața purcegînd, au mers la Săratu*»⁶.

*

După trecerea a încă trei ani, cînd se vor fi făcut toate cele trebuincioase pentru noua sa ctitorie, adică în anul 7208 (1700) — poate că și pentru faptul că, anul era început de veac nou —, Vodă Brîncoveanu dă un foarte frumos hrisov prin care închină Mînăstirea Rîmnicului Sfîntului Munte Sinai. Hrisovul acesta, făcut împreună cu ierarhii țării și cu boierii divanți, cuprinde două lucruri principale și anume : 1) că mînăstirea se închină Sfîntului Munte Sinai, căruia i se va da din venitul general al Mînăstirii Rîmnic două părți, și 2) că Mînăstirea Rîmnic este scutită de toate dăjdiile. Este primul document care conține mai mult principii, însoțit de un blestem groaznic, ce se arunca asupra urmașilor care nu vor respecta această închinare. Documente de acestea sînt rare în istoriografia Bisericii noastre și de aceea îl dăm în extenso⁷. Iată cum glăsuiește el :

4. *Viața lui Constand Vodă Brîncoveanu* de Radu vel logolăt Greceanu, ed. Ștefan D. Greceanu, București, 1906, p. 76—77.

5. *Ibidem*, p. 153.

6. N. Iorga scotește că era anul 1706.

7. Pergament lîn. Arhiv. Stat. București, *Mănăstirea Rîmnicu-Sărat*, pachet 1, doc. 18.

Hrîsoav, iarăş al răposatului Domnu Io Costandin B. Voevod cu care au mai adaos întărindu aſierosinea a aceştii sfinte mănăstiri la împărătească mănăstire de la Sinaia, dela let 7208 8.

«Căci cu duhul lui Dumnezeu să poartă, aceia sînt lii lui Dumnezeu, zice dumnezeiascul Apostol, căruia în urmă alergîndu, care sântu iobitori de dreptate şi cu nevoiţă bună nevoindu să, ceale dorite le căsligară, iar ceale pămînteşti pămîntului rămăseră şi cătră ceriu cu fapte bune să lipiră, şi acel fericit glas de bucurie auzind pre carele purure laudă: veniţi blagosloviţi Tatălui meu de moştenii împărăţia care iaste gătîlă voa din ceputul lumii, căcra şi eu bucredinciosul şi de Xs iubitorio Io Costandin Basarab Voevod, Domnu cu mila şi cu darul lui Dumnezeu stăpîniindu şi domniindu toată Ţara Rumănească, vrîndu ca să proslăvescu pre Dumnezeu cel ce m-au proslăvit şi cu mîrire m-au înălţat la scaunul bătrînilor şi răposajilor strămoşilor noştri. Pus-am gîndu dentru curata şi luminoasa inima noastră şi am voit a rădica sfînta mănăstire aici pre pămîntul Ţării: şi găsind loc ca acela şi scaun de mănăstire în oraşul ce să ohiamă Râmnicu de Jos ot sud Slam-Rîmnic. Luat-am pre Dumnezeu într ajutorio, şi dentru al doile an din domnia noastră pus-am temelie şi a zidi sfînta mănăstire, denpreună şi cu cinstitul şi bun credincios oanchiol nostru pan Mihai Cantacuzino vel spătar, întru slava şi lauda lui Dumnezeu, şi întru numele Adormirii Prea Sfintii de Dumnezeu născătoare şi pururea fecioarii Marii. Şi pan la al optulea an den domnia noastră săvărşindu să toată zidirea mănăstirii, şi cu ceale împrejurul ei ce sântu. Şi dăndu laudă lui Dumnezeu cu bucurie multă, mai pus-am nevoiţa iar cu asemenea osărdie de am împodobit sfînta casă a lui Dumnezeu, cu toată nevoiţa pre din lăuntru cu veşminte, cu vase de argint şi cu alte odoară şi cu tot feliole de înfrumuseţări. Şi pre dinafară o am întăritu cu sate, cu moşii, cu vii şi cu alle venituri căte mai jos se vor zice anume: ca să fie sfintii mănăstiri moşie la Buneşti în Găujani şi din Amara cu balta; şi den Pepeneşti ot sud Slam-rîmnic, toale de peste tot hotarul, pre hotarêle ceale bătrîne şi pre seamne, însă st[înjeni] 2225. Care această moşie şi cu balta cumpăratu-o-am Domnia mea dela Teodosie monah care au fost la mănăstirea Aninoasa⁹. Inşă din Buneşti şi cu parlea lui din balta 670: şi iar de la dînsul parlea lui de moşie den Găujani care se hotărâste cu Buneşti st[înjeni] 294, făcîndu-se peste tot st[înjeni] 964 st[înjeni]; stj po bani 33 cin tal 241. Şi iar am mai cumpărat Domnia mea tot de la Teodosie moşie în sat în Pepeneşti st[înjeni] 1286, stînj. po bani 20 care să fac tl 193. Iară cumpărătoarea, ce mai sus s-au zis, să fac împreună peste tot st[înjeni] 2250 precum şi mai sus sânt zişi; şi bani tal 434. cu zapis dela mîna lui de vânzare fiind cursul anilor tl 7200, şi cu boiari mărturii. Care şi lui Teodosie monah încă i-au fost aceste moşii de cumpărătoare de la gineri-său Costandin şi de la fratele lui Gligoraşco postelnic, feciori lui Costandin biv vel pah[arnic]. Şi după ce am cumpărat Domnia mea această sumă de st[înjeni] de moşie ce mai sus s-au zis, am dat şi am adaos la această sfîntă mănăstire dăndu Domnia mea şi cărţile şi zapisile ceale vechi împreună şi cu zapisul de cumpărătoarea Domniei mele toale la sfînta mănăstire ca să fie de întărire.

Şi iar să fie sfintii mănăstiri moşie în Găujani şi în Pepeneşti şi la Amara, care iaste tot alătura ce s-au zis Buneşti de preste tot hotarul st[înjeni] 1050. Pentru că au cumpărat credincios boearul Domniei mele pan Mihai C[antacuzino] vel spătar dela Irinia ot Brăileşti şi dela nepoată-său Moga şi dela verii lui Lazăr i Manea fraţii lui Lazăr şi a lui Stan Braga, feciori lui Vlad de acolo însă Iune 2. Şi din moşie Ciopăcescu din hotarul Găojanilor iar Iune 2, Iunea po st[înjeni] 33 cin st[înjeni] 132 căte bani 33 fac t[aleri] 33, cu zapis de la mîna lor de vânzare, tl. 7200 şi cu mărturii. Şi iar au mai cumpărat bojarul Domniei mele, pan Mihai Cantacuzino vel spătar, dela Isac feciorul lui Neagoe şi dela Stancuile carele au ſinut parlea lui Neagoe, de moşia de acolo din hotarul Găojanilor, Iuni 3 care fac st[înjeni] 99, po bani 33 + cin t[aleri] 24 pol, 33 cu zapis de la mîna lor de vânzare tl 7200 şi cu mărturii. Şi iar să fie sfintii mănăstiri ocină în Buneşti den peste tot hotarul a treia parte, care au cumpărat boiarii Domniei mele pan Mihai C[antacuzino] vel spătar dela Nichifor din Călmăneşti şi dela vără-său Ion de acolo şi dela părtaşii lui,

8. Arhivele Statului, Bucureşti, *Manuscris* 724, f. 547—553 v.

9. Este nraele Vlădescu de la Cîmpulung.

anume, Pătrașcan cu frații lui Dan și Părvul den Gârbovi, însă luni 8 câte st[înjeni] 33 cin (st[înjeni] 264 stînjeni) câte bani 33 care fac taleri 66, cu zapis dela mâna lor de vânzare, leat 7200 și cu mărturii. Și iar au mai cumpărat boiarul Domnii mele pan Mihai C[antacuzino] vel spătar ocină, iar acolo, în hotarul Găojanilor den moșul Mătorescu funi 2, și din moșul Ciopăcescu lunc 1, cin st[înjeni] 99, dela Cârstea călugărul din Călinești și dela frate-său Negoii[ă] de acolo, și dela nepoții lor Ștefan snă Negoii[ă] i Savu snă Neagului i Gheorghii[ă] snă lon ceaușul de acolo st[înjeni] po bani 33, cin t[aleri] 24 pol 33 cu zapis dela mâna lor de vânzare, lt 7200 și cu mărturii. Și iar au mai cumpărat boiarul Domnii mele pan Mihai C[antacuzino] vel spătar ocină iar acolo în hotarul Găojanilor, din moșul Mătorescu funi 2 po st[înjeni] 33 fac st[înjeni] 66, dela Ștefan snă Negoii[ă] ot Călinești șe de la vără-său Sava și de la unchiul lor Irimia, și de la verii lui anume: Manea i Stan, și dela frații lor st[înjene] po bani 33 fac t[aleri] 16 pol, cu zapis de la mâna lor de vânzare lt 7200, și mărturii. Și iar au mai cumpărat boiarul Domnii mele pan Mihai C[antacuzino] vel spătar, iar acolo în Găojani den moșul Stănișorescu, și din moșul Ciopăcescu st[înjeni] 324, dela Zăgan Căpitan și de la lon și dela vără-său Radul, cu nepotă-său Mirlici den Găojani s[t]înjeni po bani 33 fac t[aleri] 81, cu zapis dela mâna lor de vânzare lt 7203, și cu mărturii, care să fac peste tot această cumpărătoare ce au cumpărat boiarul Domnii mele pan Mihai C[antacuzino] vel spătar stînjeni 984 po bani 33 cin taleri 246. Și după ce au cumpărat această sumă de stînjeni ce mai sus s-au zis au dat sfintii mănăstiri ca să fie de întărire cu toate zapisele ceale vechi și ceale nooa.

Și iar să fie sfintii mănăstirii ocină iar acolo în hotarul Găojanilor dela Amara den moșul Mătorescu însă st[înjeni] 64, care ocină au cumpărat-o părintele Timoteo ce au fost igumen, dela Petco snă Micul din Găojani, însă stj. po bani 33 cin taleri 16, cu zapis de la mâna lui de vânzare lt 7204 și cu mărturii. Iar și cu această cumpărătoare să fac stînj. 1050, precum și mai sus s-au zis. Iar banii taleri 262 pol.

Și iar să fie sfintii mănăstirii ocină în Lăotești și în Valea rea stj. 1000 precum iaste aleasa și hotărâtă. Care moșie iaste pre den sus de mănăstirea Dedioleștilor, și merge în lungu den apa Râmnic, pân în dialul Sineștilor. Pentru că această moșie au fost a lui Robe căpitanul cel mic¹⁰ den Văcărești de cumpărătoare dela Stroe feciorul lui Radotă călug. stj. 500 și dela Apostol nepotul lui Radotă călugărul iar stj. 500, care să fac stj. 1000, ce s-au zis mai sus cu zapise dupre la mâinile lor de vânzare lt. (lipsă) și cu mărturii. Și după ce au cumpărat el această moșie, tot au ținut-o pre seama lui cu bună pace cu tot venitul ei du preste tot hotarul. Iară când au fost la cursul anilor lt. 7204, fiind fost încă și ispravnic¹¹, pus de Domnia mea pân ce s-au făcut această sfântă mănăstire din ceput pân în săvârșit. Iar după aceia el dentru toată voia inimii lui, au socotit pentru sufletul lui și ale părinților lui, de au dat și au închinat la sfânta mănăstire această moșie den Lăotești și din Valea rea stj. ce soriu mai sus, ca să fie sfintii mănăstiri de întărire, iar lui și părinților lui vecinică pomenire, dându și zapisele ceale vechi și cu zapisul lui de danie, întăritu cu iscălitura lui și cu multe mărturii la sfânta mănăstire, ca să fie moșie ohavnică și stăătoare în veci. Și iar să fie sfintii mănăstiri moșie în Podeni ot sud Slam. Râmnic den hotar pân în hotar, care merge den apa Râmnic, pân Dealul Călnăului precum iastă aleasă hotărâtă și înpietrită încă mai denainte vreme. Pentru că această moșie lost-au a popii Dragului și a nepoților lui Dumitru Tobocea i Vasilie snă Andronache, și a Colții snă dascălul Sărbul. Și tot o au ținut pre seama lor cu bună pace, iar cându au lost la cursul anilor lt. 7203, călugărindu-să popa Dragul și alinându-să și lăcutorio la această sfântă mănăstire, el au socotit împreună cu nepoții lui ce sânt numiți mai sus, de au dat și au închinat la această sfântă mănăstire aceasta moșie den Podeni, care moșie și lor le-au fost de moștenire dela moși dela stremoșii lor. Și după ce au dăruit ei această moșie, dat-au zapisul lor întărit cu iscăliturile lor și cu mărturii la mâna părintelui Averchie¹² igum, ca să fie aceasta moșie ce s-au zis mai sus Podeani pre seama sfintii mănăstiri de ajutor și de întărire, iar lor și părinților lor vecinică pomenire. Și iar să fie sfintii mănăstiri

10. Este unul din înaltașii cunoscutei familii a Robeștilor.

11. Adică el a îngrijit de toate, la înălțarea locașului. Era un vechi obiceii. La ridica marelui biserici Sfintul Dumitru din Craiova de Matei Vodă, «ispravnic» a fost cunoscutul boier Pîrșianu din Gorj.

12. Chipul lui, cum am văzut mai sus, este zugrăvit pe zidul mănăstirii, ceea ce duce la concluzia că el a fost înfiul igumen al acesteia.

13 pol pog[oane] de vie și un loc, 3 fălci de fân care sânt la Tigoi. Pentru că aceste vie fostu-le-au cumpărat un Ghermano ce au fost călugăr, dela Urșu din Tigoi cu zapis dela mâna lui de vânzare. Și tot le-au stăpânit Ghermano călugărul cu bună pace. Iar cându a fost la petrecania lui așa au lăsat cu sufletul lui ca să-s îngroape la această sfântă mănăstire, și aceste pog[oane] de vie și locuri de fân să fie a sfintii mănăstiri. Și după a lui petrecanie rămânindu nepoții lui anume Vergo și Tudorie și Costandin ce era feciori de suflet lui Ghermano, avându ei multă gălceavă cu onii și cu alții pentru aceste vie, și așa cu judecata și dreptatea davanului Domnii mele fiindu cumpărătoarea lui Ghermano bună și dreaptă, li s-au dat lor ca să stăpânească aceste vie, făcându-li-să și hrisovul Domnii mele, iscalit de mâna lor ca să le stăpânească cu bună pace. Deci ei știindu că ouchiol lor Ghermano călugărul au fost dat pentru pomenirea lui aceste vie la sfânta mănăstire ei încă au întărit danja și au dat zăpasil lor la mâna părintelui Averchie igumenul, întărit cu iscăliturile lor încă de cându au fost leat 7207, și cu mărturii, ca să fie sfintii mănăstiri aceste vie și cu locurile de fân, de întărire, iar lui Ghermano monah și lor vecinică pomenire. Și iar am dat Domniea mea și am adaos la sfânta mănăstire 4 pog[oane] de vie în Dealul Jădenilor, care le-am cumpărat Domniea mea de la Lazăr și de la Irate-său Anghel de acolo drept bani gata tal[eri] 19 pol, cu zăpis de la mâna lor de vânzare, și cu mărturii leat 7190. Și după ce am cumpărat Domniea mea le-am dat și le-am adaos la această sfântă mănăstire, încă den boieria Domnii mele, fiindu atuncișea biserica de lemn în locul acestii mănăstiri¹³.

Și iar să fie sfintii mănăstiri 3 pol pogoane de vie, iar acolo în Dialul Jădianilor, care vie le-au cumpărat boiarul Domnii mele pan Mihai C[antacuzino] vel spăt. dela Vasilie Ținulea snă Manii Ținulea de acolo drept bani gata tal 36, cu zăpis de la mâna lui de vânzare, lt 7188, și cu mărturii. Și dupre ce le-au cumpărat le-au închinat sfintii mănăstiri. Și iar să fie sfintii mănăstiri 4 pol pog[oane] de vie iar acolo, care le-au cumpărat Paisie ce-au fost igumen, de la Vasilie snă Manii Ținului din Jădeni drept tal 4, cu zăpis de la mâna lui de vânzare leat 7188¹⁴. Și iar să fie sfintii mănăstiri 2 pog[oane] de vie tot întrăcest dial, care le-au cumpărat părintele igumen Averchie dela Lazăr și dela fiio-său Tenie cu zăpis de la mâna lor de vânzare drept tl 12, leat 7202 și cu mărturii. Și iar să fie sfintii mănăstiri 4 pog[oane] de vie făcătoare și 2 pog[oane] pădure care le-au cumpărat Lamba neguțătorul încă mai denainte vreme dela Andrei snă Dimii și dela mătușă-sa Năstăsia ce au fost fâmeaia lui Crăciun, cu zăpis de la mâna lor de vânzare leat 7193. Și le-au dat sfintii mănăstiri de pomană. Și iar să fie sfintii mănăstiri tot întrăcest dial 4 pol pog[oane] de părașină care sânt în capul viilor despre câmpu. Pentru că le-au cumpărat părintele Averchie igumenul de la Andrei snă Dimii din Jădeni, drept tal 5 pol, cu zăpis dela mâna lui de vânzare leat 7000. Și iar să fie sfintii mănăstiri 2 pog[oane] tot acolo care le-au cumpărat părintele Averchie igumenul de la popa Neagul și dela feciorii lui Păcurar i Mihaio drept tal 14 cu zăpis de la mâna lor de vânzare lt 7205. Și iar să fie sfintii mănăstiri 2 pog[oane] de vie părașină care le-au cumpărat Averchie igumenul dela Miclea din Păcleani feciorul lui Crăciun nepot Dragului ioz[bașa] drept tal 6, cu zăpis de vânzare leat 7207. Și cu mărturii. Și iar să fie sfintii mănăstiri 6 pog[oane] de loc sterpu tot în Dealul Jădenilor în capul viilor despre câmpu, și dooă pog[oane] făcătoare și 2 de țelină drept tal. 17, cu zăpise dela mâinile lor de vânzare, lt 7208, și cu mărturii. Vasilie Ținulea pog 6 de loc sterpu drept tal 18, și dela Lazăr ot Jădeni pog 2 făcătoare, și 2 de țelină drept tal 17, cu zăpise dela mâinile lor de vânzare, lt 7208, și cu mărturii. Și au mai dat Vasilie afară din ce au vândut 1 pol pog de loc sterpu danie la această sfântă mănăstire, cu zăpasil lui ca să-i fie întru pomenire. Și iar să fie sfintii mănăstiri 2 pog de vie iar acolo, care pog de vie au fost ale lui Iosif călugărul ce s-au chemat pre mirenite Ivan Abagiul, fiindu și lui de cumpărătoare dela Iordache Grecul din Domnești. Și le-au dat Iosif călugărul la sfânta mănăstire ca să-i fie pentru pomenirea lui cu zăpasil lui lt 7207. Și iar să fie sfintii mănăstiri 14 pog de vie, însă 7 luate și ale de țelină, care sânt în Dealul Vărticicoidor. Pentru că aceste pog de vie lost-au ale lui Vasilie căpit, de cumpărătoare dela Gheorghe Băcanul și dela Vasilie Hăbălu. Și le-au dat Vasilie căpit danie sfintii mănăstiri cu zăpasil lui împreună și cu ceale vechi, pentru a lui pome-

13. Aceasta înseamnă că se recunoștea actuala minăstiri și daniile ce le avusese aceea dinainte «de lemn» de care se vorbește în documente.

14. Aceeași observație ca mai sus.

nire, lt 7208. Și iar să fie sîntii mănăstiri un locu de case la tîrgu în Focșani, care loc iaste alătura cu alt loc ce iaste a sîntii mănăstiri de danie de Nica Mălăe. Pentru că acest loc l-au cumpărat părintele Averchie igum dela Mieria și dela Ioana Beldoae și dela nepotă-său Mițrea snă Ionașco drept bani gata 30, fiindu acest loc încă ales și împietrit cu 12 boiari hotarnici, cu zapis dela mîna lor de vânzare lt 7205, și cu mărturii. Și iar să fie sîntii mănăstiri 15 pog de vie, însă 10 pog în Dealul Cîrligelor și 5 pog în Dealul Goleșilor, și 2 roate de moară care sînt în apa Milcovului la Vărticicoi. Pentru că aceaste vii și mori fiindu ale Nicăi Mălăe, și cîndu au fost la a lui petrecanie, el așa au lăsat cu sufletul lui aceaste vii și mori la sfînta mănăstire, ca să-i fie de pomani, precum scrie și o carte a Domnii mele ce iaste făcută pre această danie dela lt 7206. Și iar să fie sîntii mănăstiri 2 roate de moară în apa Râmnecul pre moșia Rădeasca. Pentru că vadul acestii mori iaste dat de danie de Mihai Grecul cu zapisul lui încă dela lt (lipsă). Iar moara iaste făcută de Timotei ce au fost igumen la această sfîntă mănăstire.

Și iar am mai dat Domnia mea și am mai adaos la sfînta mănăstire, ca să aibă a luarea părinții călugări din vania domnească dela Râmnecl și dela Buzău a treilea ban, însă Domnia să ia 2 bani, iar și mănăstirea să ia un ban, ca să fie sîntii mănăstiri de ajutorio și de întărire. Și iar am mai adaos Domnia mea ca să aibă a luarea părinții călugări în toți anii meric de sare dela Ocna Telega pînă an bolovani 150, pe vream cîndu vor lua și alte mănăstiri mierlicile lor, atunce să aibă a luarea și această sfîntă mănăstire, această sumă de bolovani ce s-au zis mai sus, ca să fie de treaba sîntii mănăstiri. Și iar am mai dat Domnia mea și am mai adaos, ca să aibă a luarea sfînta mănăstire vama roatii dela carăle ce vin de încarcă sare dela Ocna Teșani, însă de bou, de cal, de bivol, după cum s-au luat mai înainte vream după obiceio, ca să fie pre seama sîntii mănăstiri. Și iar am mai adaos Domnia mea la sfînta mănăstire, ca să aibă a luarea tot vinăricioi domnescu cît să va afla în Dialul Jădenilor ot sud Slam-Ramnic, cu pîrșărul și cu pocloanele după obiceio. Inșă dela cei ce vor li dăndu vinaricio la Domnie din 10 vedre o vadră, ca să fie aceaste toate pe seama sîntii mănăstiri. Iar vinăricerii și pîrșărarii treaba să n'aibă a să ținde într'acest deal. Ci să aibă a să lua aceste toate ca să fie sîntii mănăstiri de întărire iar Domnii mele și răposaiilor părinți vecinică pomenire.

Și pre lângă aceste toate, încă și allele am mai adaos, ca să fie de trebuință ouii sfinte case ca aceasta, cu mișcătoare și cu nemiscătoare, încât ca să poate li de ajunsu înspre hrana și traiul celor ce intru dînsa se vor afla lăcuilori, părinți și poslușnici, și de folosul streinilor celor ce ar veni de afară cît și celor ce ar veni spre vederea și închinarea la sfînta mănăstire, și nu nunai în zilele Domnii noastre să aibă aceasta chiverniseală care așezăm și tocmin, ci și la cei după urma noastră din orindualia lui Dumnezeu vor veni Domn. Aceasta, tot să-s păzească și să-s știe fiindu înspre acela grija igumenilor și a isprav[nicilor] care vor fi. Uităndu-ne dar și socolindu-ne în tot chipul, denpreună cu cinstitul onchiul nostru ce mai sus să numeaste, dupre ce am săvârșit această sfîntă și dumnezeiască mănăstire, cum ar li mai bine de a se putea păzi și ar putea sta cu toate ale ei, dupre pohta și căldura ce avem cătră dînsa, și după osîrdia ce am nevoit a să face, în viitorile vreamuri pre delungu să se afle de a să proslăvi neîncetat numele lui Dumnezeu celui viu, și al Prea Sîntiilor de Dumnezeu Născătoare și pururea fecioării Marii, gîndindu mult acéia și rugîndu-ne la Dumnezeu ca să ne lumineze mîntea ca unde am nimeri mai mare folos, iat și din voia Sfinții sale poat fi, hotărăm și o dăm cît și o închinăm această sfîntă mănăstire cu toate ale ei căte sînt, la sfînta și dumnezeiasca mănăstire dela Muntele Sinai, ounde să prăznuiaste hramul Preobrenjiei Domnului Dumnezeu și Măntuitorului nostru Is-Xs care mănăstire iaste zidită înălțată den temelie ei, de răposatul și slăvitul și prea înălțatul marele împărat Justinian cel mare și cinstitului părintelui Ioanichie arhi-episcopul, năstavnecl de la această sfîntă mănăstire, și tuturor părinților de acolo, ca să aibă a și o ținea. Pentru că avînd folos dela dînsa să-l roage și să îmblânzească pre Dumnezeu pentru spășenia sufletelor, și pentru paza viații noastre, cît Dumnezeu ne va îngădui într'această lume. Așiderea pentru buna pomenire a stremoșilor, moșilor și a părinților noștri. Și încă iarăș pentru a ei stare și întemeiare și de cătră această sfîntă mănăstire de la sfîntul munte al Sinai, ca să fie cu aceste tocmeală care o pohtim nemiscată și neclătită să o păzească, o închinăm, și o dăm: întăio, cîndu vor trimite igumeni năstrăvneci la dînsa să alegă ca să fie om cu frica lui Dumnezeu, om smerit, om înțelept, om practic și mărturisit întru bune fapte. Atăta ca să fie cuprinsu întru grija mănăstirii cît și curat întru cinul călugărescu. Așiderea și călugării care-ș va

aduce cu dănsul ca să fie de poslușaniea sfintii mănăsliri atâta acei preoți cât și ceilalți căți ar fi lăcutori acolo, să urmeze canoanele călugărești și a cinstii curățenia lor. Și pentru a mănăstirii folosință și întărire igumenul acela care să va trimite să fie cu slatul tuturor, alegându-i a fi om împodobit cu toată înălăpciunea și pedepsit și vrednic. Care văzându-să a fi vrednec bun chivernisitorio, înțelept, adăogătorio întru toate ale mănăslirii, nime să n'aibă vœ de a-l depărta din igumenie, ci dându-ș seamă curată de veniturile mănăstirii pe an, să fie igumen multă vreme. Pentrucă schimbările deose ale igumenilor fac scăderea mănăstirii, iar nu adăogeară A dooa, ce să va strânge pă an din toate bucatele și moșiile și alte venituri ale mănăstirii, să aibă a trimite la sfânta mănăstire de la Sinaia dooa părți, și să rămăe de treaba mănăstirii o parte. Aceasta pentru hrana părinților cât și orice s-ar strica la mănăstire, au la ziduri, au la piatră, au la coperământuri, au la ferești ar fi strical sau ar înceape a să strica, dintr'aceale venituri ale mănăstirii să aibă a să dreage. N'nic lenevindu-să igumenul a aștepta, să-s mai strice, ci numai decât ce ar vedea stricat îndată să pue să dreag.

Și așjiderea și pentru vœ o nedreaptă cearere a vreunui Donin, de s-ar întâmpla să ceae de la mănăstire, tot dintr'aceale venituri să dea. A treia, ce am lăcut noi și am închinat la sfânta mănăstire, precum în catastih și în hrisovul nostru să văd, au arginturi, au alte ferecături, odoară, au odăjdii, au orice lucru ca acesta am lăcut, de treaba și înfrumusețarea mân[a]stirii, să n'aibă nimenile vœ a le lua și a le duce la Sinaia nici la alte locuri depărtate. Iar cându s-ar întâmpla vre o răutate, au vre o răscoală a veni pe pământul acesta, au den limbi streine, au din răpirea și jafurile a vre unui Domnitorio, ce s-ar întâmpla acei vremi, precum de multe ori s-au întâmplat, și aici ca cesteia precum lumea obicinuiăste. Ci pentru paza acelora odoară și odăjdii și altele ce ar fi ca acelea, ca să nu să piarză de la această sfântă mân[a]stire, purtătorii de grijă care vor fi pot le lua și să le ducă la locuri unde ar fi făr de primejdii, ca să le păzească până ce ar trece aceale turburări. Deci iarăș, să le ducă la mănăstire la locul lor. Așjiderea și din moșiile mănăstirii, au locuri stearpe, au vii, au mori, măcar vre ce, să nu fie volnic nimenia a vinde, au schimba cu vre o pricină, ci pururea să-s nevoiască și să le păzească să le lucreze și să le adaogă. A patra, părinții de la mănăstire pre deplin să păzească oriinduala slujbii sfintii bisericii, precum să cađe să urmeze. Și la praznicul sfântului hrani, încă să aibă a face pre deplin ca ori cine ar nemeri, au pămuntean, au măcar și strein, să li se dea de mâncat și de băut de ajunsu, ca nici unii de la praznec să nu se întoarcă înflămânziți și însetoșați. Ci cât să va putea să-s nevoiasă ca să facă praznecul luminat și lăudat. Iar de nu vor face acestea ce zicem, să-s judece ei, și să dea seama înaintea întricoșatului județ a lui Dumnezeu. Și acestea care am dat și am tocmit așa să-s fie și să-s păzească : zicem și întărim ca unde am închinat așa să rămăe. Iar de vor face părinții călugări împotrivire acestora, sau vor strica, și vor calca, și nu să vor ținea de legătura ce am lăcut cum în serisoare cuprinde, atuncea dăm vœ citorilor, rudenilor care se vor trage din sângele nostru, să scoată pre aceia și să lipsească mănăstirea aceasta den închinăcinea de la mănăstirea Sinaia. Și să pue pe alți năstravneci, care vor fi știuți de mulți înțelepți și de buni oameni conușuți și mărturisiji de vrednicie, și cu fapte bune trăindu, ca să fie purtătorio de grijă și oclărmuitorio acestii sfinte mănăstiri. Iar părinții de la Sinaia să n'aibă treabă de vreme ce păgubitori și stricători binelui să vor cumcaște ; și această carte și legătură ce le o dăm acum să fie îndesărt, și făr de nici o puteare. Lângă acestea toate câte am orânduit și am legat noi cu aceasta închidem ca o peceate pindu. Iar în spre întărirea și întregimea sfintii mân[a]stiri făcându, adecă aceste dooa părți ce vor fi stăpănitori părinții călugări de la Sinaia și citorii din neamul nostru, în vreamurile acelea care vor fi, să n'aibă vœ a strica, nici a lua, nici a împuțina den câte am dat și am închinat sfintii mănăstiri. Inșă de s-ar întâmpla vre dată din călugări a fura ceva, sau a lua vœ, atuncea, să aibă vœ citorii din neamul nostru a le cerca și a le căuta, și ceale greșite a le îndrepta. Pentru ca să nu să facă lipsă nici dintr'aceale care am dat și am închinat lui Dumnezeu și sfintii mănăstiri, și am adaos aceste neschimbate să rămăe. Drept aceia părinții călugări dar să stăpănească și să-s nevoiască pururea înspre adăogirea și întărirea sfintii mănăstiri. Așjiderea și citorii să silească și să ostenească spre folosul și starea ei dă bine acestii dumnezești case. Așa zicem și hotărăm amândău părțile : aceste de vor ținea și vor păzi aceste tocmale ce scriem să rămăe întrale ori orânduale neclătite, iar de se vor afla călugări de la Sinaia întru păgubiri și stricărilor de bine, atuncea să fie precum mai sus zicem. Drept aceasta dar și în urma noastră pre carele

Dumnezeu l-ar învrednici a fi Domnul țării aceștia, și vor fi milostivi și creștini buni, sau Mitropoliți sau boiari de vor nevoi și vor căuta în spre starea și folosul acestii sfinte case, care noi am dat și am închinat, care mai sus toate numite sânt, au și vor mai adăgea, aceia și ctitorii să vor cunoaște în numărul altora întraceastă dumnezeiască casă. Acelora dar pre milosindul Dumnezeu le lungească viața întru fericire și în procopsire, învrednicindu-i și la veselia cea de veci în hora sfinților și în brațele părintelui Avraam, a să bucura în vecia de veoi. Iar ceia ce ar fi stăpînitori, și acestea ce mai sus s-au zis ar strica, pre aceia Domnul Dumnezeu să-i judece la înfricoșata lui venire. Și părăș sa le fie și părtași întunerecului, în un loc cu Iuda și cu afurisitul Ariia, și cu cei ce au răstignit pe Domnul nostru Xs. și să-i înghită pământul de vii ca pre Datan și Aviron, agonisita lor cu praful înaintea vântului să nu se aleagă. Amin.

Și am întărit acest cinstit hrisov al Domnii mele și cu tot sfatul credincioșilor boiari cei mari ai divanului Domnii mele: Pan Cornea Brăuloiol v[e]l ban, i pan Stroe Leurdeanu vl vornic, i pan Diicul Rudianu vl logofăt, i pan Mihai C[antacuzino] vl spăt, i pan Șarban vl vist, i pan Vergo vl cluc, i pan Dimitrachie Caramalăul vl post, i pan Șarban C[antacuzino] vl pați, ia pan Radul Izvoranu vl stol, i pan Radul Goleșcul vl com, i pan Iorga vl slug, i pan Costandin Corbeanu vl pit. Și isprav. Ștefan C[antacuzino] vl[oni] logof., scriîndu-să hrisovul acesta în București, într'al doispărezecele an din domnia Domnii mele, de Isar logofețelul din București lol 4 dni leat 7208»¹⁶.

Dar minăstirea fusese ridicată și cu ajutorul marelui spătar Mihai Cantacuzino; ca urmare dă și el un act de închinare către Sfântul Munte Sinai, pe care-l vizitase și fusese impresionat de greutățile ce le întâmpinau anahoreții din acele părți. Documentul său de danie poartă data de 16 martie 7212, deci după 12 ani de la data hrisovului lui Constantin Brîncoveanu. Nici pe acesta nu-l avem în original, el fiind luat, cu certitudine, de călugării sinaiți, cînd ei, în 1864, cu ocazia secularizării, au trebuit să părăsească minăstirea. Iată ce se spune aici:

Cartea a răposatului Mihai Cantacuzino, v[e]l spătar, pentru închinăciunea a sfintei mănăstiri Râmnic, închinându-o la dumnezeiasca și împărăteasca mănăstire de la Sinaia lt 7212.

Faptele milostenii cu plăcerea dumnezeiască făcându-se a mulței și marii prîmiri desloșnice să socotescu lăngă Dumnezeu, care iese izvorul milostenii de vreme (ce) prin milosteania aceia dragostea către Dumnezeu și cătră vecinecul mai mult să arată și dintrăcia apropiare la Dumnezeu să dovedeaște, și cununele ceale nevestește și de Dumnezeu făcute a fericiților dentru slăntă Evanghelie să împletesc, cu care să vor înfrumuseța țăr de moarte întru strălucirile sfinților făcători de milostenie. Care după urmarea fecioarălor celor înțelepte înmulțindu-și cu untul al facerilor de bine cealealalte ale lor fapte bune făclile sufletelor sale pururea arzîndu cu mai multă lumină, numindu-să cu dreptate fiii luminii. Fericiți sânt dar fiii milostenii, căci și ei să vor milui în zioa milostenii cei descoperite și stăpâneștii veniri, cîndu feștecare va lua plata au rău, au bine.

Apururea dar avînd și eu în gîndu cuvîntul cel sînt carele zice, că milosteniile mîntuiescu sufletul din moarte, și cela ce va pune în mîna săracului, afla-va în palma judecătorului. îndemnîndu-mă din răvna dumnezeiască, lîtăi am mersu ca să mă închin; sfintelor locuri a Mormântului, zic Domnului celui dătătorio de viață, și sfîntului și de Dumnezeu umblat Muntele Sinai, pentru ertarea păoatelor mele. Cînoscînd frumuseța a simții mănăstiri din muntele Sinai, și petrecerea a părinților celor ce lăcuescu întrînsa, și turburarea cea nesuferită de către Harapi, și cheltuiatele ceale multe cătră dînșii, și mirîndu-mă de răbdarea lor cea pustnicească, mi s-au făcut milă de necazurile lor ceale mari, și întorcîndu-mă acasă cu vreaea lui Dumnezeu, am vrut ca să fac cătră acei ajutorime, duple puțință, înspre puțină a lor mîngăiare a nevoilor lor. Pentru aceia cu Prea lumnatul și Prea înălțatul Domnul nostru și stăpînitorul a toată Țara Rumănească, Io Costantin Brancoveanu Basarab Voevod, am rădicat din temelie, și am zidit mănăstirea prea fru-

15. Arhiv. Stat. Buc., *Manuscris 724*, f. 553 v—555.

moasă în eparhia Episcopiei Buzăului în târgul Râmnic, întru care să cinsteaște numele Prea curatii stăpâniei noastre Născătoarei de Dumnezeu și pururea fecioarii Marii. Și o au închinat la acest sfânt și de Dumnezeu umblat Muntele Sinaii, întru vecinica lor stăpânie, împodobindu-o cu sfinte odăjdii, și cu scule. Pe lângă acestea și pentru hrana părinților și a cheltuielilor lor, am dat zestre la această sfântă mănăstire a noastră ce iaste în târgul Râmnic, și moșii, însă la Găojani, Penești și Amara ot sud Slam Râmnic stj. 1050 care mi-au fost de cumpărătoare, dela Irimia din Brăilești și dela nepotă-său Moga, și dela verii lui Lazăr i Manea fratele lui Lazăr, i a lui Stan Braga snă Vlad de acolo funi 2, și din moșul Ciopăcescu funi 2, lunea po stj. 33 : și dela Isaac feciorul lui Neagoe și dela Stanciu care au ținut partea lui Neagoe funi 3 și dela Cârstea călugărul din Călinești, și dela frate-său Negoită, și dela nepoții lor Ștefan snă Negoită i Sava snă Neagului i Gheorghită ceașul den moșu Mătorescu funi 2. Și dela Zăgan căpit, i dela Ion și dela vără-său Radul cu nepotă-său Nirlici ot Găojani din moșul Stănișorescu funi și din moșul Iovănescu stj. 324, și dela Bunești funi 8 stj. 264, care le-am cumpărat dela Nichifor, și dela vără-său Ion de acolo și dela părtașii lor anume Pătrășcan cu frașii lui Dan i Părvu ot Gârbovi, și dela Scărișoară partea lui Șârbu i a lui Vlad de Bărăști i a lui Răzmiriță de acolo i a lui Stan Răiosul i a lui Cârslian steg[ar] i a lui Panaiate de acolo ; și la Jătie la munte iar partea lui Șârbu și acelonlalți părtași, care au dat și moșia din Scărișoara ; și la Herăști stj. 250, moșia ce mi-au fost de danie dela popa Finta ot Herăști, i dela Hinta ot Putreda ; și la Cotești lângă Scutași pe apa Râmnicului, moșia ce am cumpărat dela Zăgan căpitan ; și pog 3 pol de vie făcătoare în Dealul Jădenilor, care le-am cumpărat dela Vasilie snă Manii Țincului ot Jădeni, care voia să fie sub ascultarea și chiverniseala acei mănăstiri, și a Sinaiților danie nedespărțită de toate obrazele neamului mieu, sau ale streinilor, ca să rămăie pomenirea noastră și a părinților și a tot neamului nostru în veci. Iar cine den toți va vrea să șupească și să streineaze ceva dintracelea ce am închinat la acea mănăstire, sau den moșii, sau din ceale den lăuntru mănăstirii Râmnic, sau din ceale de afară mișcate și din ceale nemișcate, să afle pre Dumnezeu vrăjmași, și puterile îngerești protrivnice lui, și pe înfricoșatul judecătorio nemilostiv în zioa răsplătirii. Pentru aceia de temeinca și întărită credința și stăpânirea acestora toate s-au dat și aceasta a mea iscălită carte, în mâinile parinților, a sfântului și de Dumnezeu umblat Muntele Sinaii, și Sfinții sale părintelui Nichifor egumenul dela sfânta mănăstire Râmnecul. Și am scris eu Ionașco logofetel de divan snă Matei logof Amăranul — Mart 16».

*

Dar Constantin Vodă Brîncoveanu nu s-a mărginit numai la cele trecute în marele hrisov, ci el a continuat să ajute acest sfânt locaș, tot timpul cât a fost în scaun.

Casele de oaspeți, pe care le recomandase odinioară pe lângă mînăstiri în lumea bizantină Sfîntul Teodor Studitul, ajunseseră, într-o formă degenerată, vestitele hanuri minăstirești din țara noastră. Prin imitație Constantin Vodă Brîncoveanu, și poate la insistența egumenului de la Rîmnic, care era atunci, la 6 iulie (1688—1714), un Nichifor, domnitorul dispunea ca minăstirea «să aibă a-și face un han pe locul domnesc (domenium plenum) unde va socoti că va fi loc de acea treabă, în târgul Rîmnicului și să aibă a stăpîni sfînta minăstire acel loc cu han cu bună pace... să fie de treaba neguțătorilor ce vor veni acolo la tîrg și de agonsită sfîntei mînăstiri»¹⁶.

Acest izvor de venit al minăstirii a fost foarte apreciat de călugării sinaiți, și a dat loc la multe discuții în decursul timpului, ba chiar la conflicte cu vameșii și tirgoveții locului. La 12 aprilie 7222—1714 Ștefan Vodă Cantacuzino dă carte egumenului Nichifor privitor la oborul tîr-

16. Arhiv. Stat. Buc., *Mănăstirea R. Sărat. Manuscris 724*, f. 581.

gului, «Care s-au făcut înaintea hanului minăstirii să aibă a-l ținea tot întracel loc, unde s-au făcut până acum, să nu se mai mute de acolo, nici o dată, ca să-l facă într'altă parte. Și neguțătorii să aibă a-și tinde negoațele lor în han, precum s-au așezat igumenul cu vama. Iar afară din han nimene să nuși mai tinză prăvălii»¹⁷. Așadar, pe lângă han se înființează și oborul, adică târgul de vite, care se destinase a fi tot al minăstirii, ca al doilea izvor de venit. În același sens dispune Ion Vodă Mavrocordat la 9 octombrie 7226—1717, egumen fiind același Nichifor. Dar locul din prejurul hanului se împuținase prin înmulțirea târgoveților și uzurpărilor, și de aceea Mihai Vodă Racoviță dă mănăstirii la 16 mai 7239—1731, egumen fiind un Simeon, să stăpânească trei pogoane de loc împrejur «dinaintea» hanului minăstirii, care loc fusese închinat încă dinainte de Constantin Vodă Brincoveanu, și unii locuitori se întinseseră de făcuseră case. Atunci egumenul face jalbă la Domnitor, care rânduiește pe Dedul Dedulescu cu alți boiernași «ca să îndrepteze acel loc». Aceștia măsoară locul, iar Domnitorul dă cartea, să stăpânească minăstirea «pă unde s-au așezat bolovanii»¹⁸. Același domnitor Mihai Racoviță în a sa a doua domnie, da, la 4 ianuarie 7250—1742, egumen fiind Simion, o carte tot pentru obor ca să stăpânească minăstirea cele trei pogoane de pe lângă han, care se vede că erau iarăși amenințate.

În folosul minăstirii, privitor la acest târg, intervenea Mihai Vodă Racoviță și la 12 martie 7252—1744 către pircălabii satelor din jurul Rîmnicului Sărat. El poruncește acestora să nu dea «pari și nuele» vameșilor care voiesc să facă alt obor, căci dînsul nu dă voie «să strămute ocolul la altă parte... că unde au fost tot acolo să fie și acum»¹⁹. Și numai după două zile, la 14 martie 7252—1744, vodă scria și vameșilor de la Rîmnic cum s-a jehuit egumenul că «voi v-ați apucat să faceți obor pe alt loc... să nu care cumva să faceți obor la alt loc... pentru că nu voi îngădui să să păgubească mănăstirea de venitul ei»²⁰.

Ca o urmare a acestor intervenții, adică la 22 iunie 7252—1744, același Mihai Racoviță dă o altă carte mai solemnă egumenului Meletie și întregului sobor, privitoare la oborul târgului care se ține în fața hanului, să se facă tot aici unde se făcuse pînă atunci, «și să nu se mai mute nici o dată»²¹, pentru că dădură jalbă la Domnia mea cu înșelăciune vameși de la acel târg, zicând că au multă pagubă dela acel obor pentru multe pricini care găsesc ei». Domnitorul, în urma jalbei date de egumen, hotărăște : «ca nici o dată să nu se mute oborul dela acel loc ; așijderea și pentru târgul ce se face în zioa de Drăgaica să aibă voe egumenul să-și facă umbrare într-acel obor, iar nu vameșii...» Și cînd să va strînge chiria locului dela aceste umbrare să fie și omul mănăstirii împreună cu vameșii. Iar nu vameșii singuri»²².

17. *Ibidem*, f. 581 v.

18. *Idem*, pachetul IV/14.

19. *Manuscris* 724, f. 582 v.

20. *Ibidem*.

21. *Idem*, pachet IV/18.

22. *Manuscris* 724, f. 582.

Nu uităm să amintim că Domnitorul fondator dăruia mînăstirii, la 30 noiembrie 7214—1705, și un număr respectabil de țigani, acești nefeciați robi, mulți fugiți de la mînăstirea Bisericiani din Moldova²³.

*

Urmașii în domnie ai lui Constantin Vodă Brîncoveanu, respectînd dorința acestuia și temîndu-se, poate, și de înfricoșatul blestem făcut în actul fundațional de acesta, întăresc cele date de ctitor, ba și mai adaugă. Astfel, Ștefan Vodă Cantacuzino, nepotul celor doi ctitori, întărește la 20 aprilie 7222—1714 bucele din Buda, dăruite de unchiul său²⁴, la 17 iunie 7222—1714 vinăriciul din dealul Jadenilor²⁵, iar la 8 decembrie 1715 iartă de dăjdi și reconfirmă dreptul mînăstirii asupra hanului făcut de Constantin Vodă Brîncoveanu²⁶.

Nicolae Vodă Mavrocordat (1715 decembrie—1716 noiembrie) întărește la rîndu-i toate ale mînăstirii — egumen fiind Nichifor — și adaugă la 22 martie 7224—1717 : «și iar să fie sfintei mănăstiri mila dela domnia mea 40 de oameni streini se-s numească Cazaci, ca să fie de paza sfintii mănăstiri și de poslușanie și ascultarea părintelui igumen»²⁷. Ei urmau să fie scutiți de toate dăjdiile. În aceeași zi, Domnitorul dă o carte prin care hotărăște ca cei 20 de oameni scutelnici dela Buda, să fie în pace și iertați de «sărăritul» ce dau alții pe acolo²⁸.

Ioan Vodă Mavrocordat (1716 noiembrie—1719 februarie) fratele celui de mai sus, de asemenea, arată o deosebită atenție față de mînăstirea noastră. Astfel, la 14 martie 7225—1717 dă un hrisov cuprinzător, prin care iartă mînăstirea Rîmnicul Sărat de toate dăjdiile, și de oerit și de văcărit «pre jumătate» și pe cei 20 Budaci, și pe cei 40 liude amintiți mai sus. Actul mai amintește de mercialul de sare, bolovani 150, de vama de la Rîmnic și Buzău, cît și de vinăriciul din Jădeni, pe care trebuie să-l ia egumenul Nichifor²⁹.

La 10 ianuarie 7226—1718, același Domnitor dă poruncă, pentru ca hanul mînăstirii de la Rîmnic să nu fie supărat de călărași, de cai de olac și din băcănia hanului să nu se ia bucate fără bani. Nici de la oamenii mînăstirii să nu se ia cai de olac, iar cele două cîrciumi ale mînăstirii să fie scutite de toate. Nimeni să nu cuteze, și mai ales călărașii, să n-aibă voie a lua cai de olac «nici din han, nici dela mahalagii mînăstirii, nici dela Cazacii mînăstirii și o băcănie ce iaste acolo în han». Părintele Nichifor, egumenul, să aibă voie a ține și două cîrciumi în tîrgul Rîmnicului «și să aibă bună pace de cămănarit i de vin domnesc». Nimic să nu se ia, «nici orzu, nici alt nimic făr de bani»³⁰.

23. Arhiv. Stat. Buc., *Mănăstirea Rîmnicu-Sărat*, pachet 1/23.

24. *Ibidem*, pachet 1/31.

25. Idem, pachet, 1/32.

26. *Manuscris 724*, f. 565 v—567.

27. Arhiv. Stat. Buc., *Mănăstirea Rîmnicu-Sărat*, *Manuscris 724*, f. 567—568 v. Hrisov bogat în conținut.

28. *Ibidem*, f. 569 v.

29. Arhiv. Stat. Buc., *Mănăstirea Rîmnicu-Sărat*, pachet 1/38 pergament.

30. Idem, *Manuscris 724*, f. 575 v.

După câteva luni, la 27 august 7226—1718, voievodul dă un alt hrisov prin care reînnoiește dreptul minăstirii; de a lua un ban din vama Rîmnicului și Buzăului, metricul de sare, vama roții de la ocna Teșani precum și vinăriciul din Jădeni «din hotarul Bogdănelor de jos până în moșia domnească unde iastă tirgul Rămnicului, cu părparul și cu plocoanele de nume din 10 vedre 1, dela boeri, neguțători, au sutași, au cămărașul, au oricine ar avea vin acolo, încă și dela moșneani ce au vii acolo, căci că moșia de iaste a lor, iar vinăriciul iaste domnesc, însă afară numai de ville câte vor fi fost mai înainte vreame nedajnice, până a nu se închina vinăriciul mănăstirii; să aibă a luarea vinăricio dela tot omul, or cine ar fi»³¹.

Mihai Racoviță Voievod (1730 octombrie—1731 octombrie), în scurta lui domnie, dă un hrisov, la 22 aprilie 7239—1731, egumenului Simion, prin care întărește toate privilegiile minăstirii, adăugînd: iar «pentru dajdea aceasta ce iaste pã dobitoace, care să numeaște văcărit; din câte dobitoace ar avea această mănăstire, să aibă a și le scuti în toți ani pe jumătate, precum le-au scutit și pã acum; iar pe jumătate să și le plătească... și iar să fie dela Domniia mea 40 de oameni streini, care dintrăceștia să fie 20 împrejurul mănăstirii slugi, argați, păstori, iar 20 să fie șezători pe moșia sfintii mănăstiri Călimănești ot sud Slam Rîmnic ca să fie și aceștia omeni de treburile și lucrurile sf. mănăstiri și supuși părintelui egumen». Mai departe se reamintește de vama de la Rîmnic și Buzău, ca și de sarea dela Telega și birul «roții» dela Teșani»³².

Al treilea Mavrocordat, Constantin, fiul lui Nicolae și nepot al lui Ioan, a avut de asemenea deosebită atenție față de această minăstire închinată Sfîntului Munte Sinai. Și anume, la 4 iunie 7240—1732, în a sa a doua domnie (1731 octombrie—1733 aprilie), el spune că a văzut hrisovul lui Brîncoveanu, al lui Ștefan Cantacuzino, al «onchiului Domnii mele Ion Vodă», al «părintelui» său Nicolae Alexandru Vodă și al lui Mihai Vodă Racoviță prin care se face minăstirea nedajnică, enumerînd unele privilegiile ce aceasta a avut din trecut și le reînnoiește. Egumen al minăstirii la acea dată era Simeon. Hrisovul, care nu cuprinde de altfel decît lucrurile ce cunoaștem, «s-au scris de popa Stanciul dela Toți Sînții»³³.

Grigore II Ghica Vodă (1733 aprilie—1735 noiembrie) procedează la fel cu hrisoavele vechi de scutiri și privilegiile ale minăstiri, la 15 aprilie 7242—1734³⁴. Iar la 23 aprilie 7243—1735 dă minăstirii o altă carte prin care hotărăște că minăstirea are voie, să ia, de la orice șezător pe moșiile ei «dișna și adetul dupre obicei, să facă clacă feștecările om 3 zile într'un an, iar care nu vor clăcui să aibă a darea de casă câte bani 35, pentru sohatul de cal, de bou, de stup po bani 3, de rămător 4», să vînză vin numai minăstirea, iar cînd nu ar avea minăstirea orice om care ar

31. Arhiv. Stat. Buc., *Mănăstirea Rîmnicu-Sărat*, pachet I/39.

32. Idem, *Manuscris 726*, f. 569 v.

33. *Ibidem*, f. 576 v—578.

34. *Ibidem*, f. 578 v.

vinde «să aibă a darea de bute de vin po tal 1»³⁵. În sfârșit, către finea stăpînirii sale, la 12 sept. 7244—1735, dă poruncă să ia minăstirea de la vameșii cei mari 150 taleri, «care bani îi lua mai înainte den vama tîrgurilor Domnii mele Râmnecu și Buzău din partea domnească al treilea ban, iar acum cunoscînd Domniea mea, cum că vămile și chelele și vadurile, den nepurtarea de grija a ouhora și altor streini ce le cumpără, ajunseră la multă lipsă și din an în an dă scădeare, iar nu adaogiri». De aceea domnitorul poruncește ca vămile să fie în grija a «doa obraze de cinste și credincioase... făcându-i să fie vameși mari și purtători de grijă a stränge venitul dela feștecare tîrgu și vad și șchelă și vamă». De la aceștia vor cere egumenii mila minăstirii, «care milă s-au scris și la anatefteru cel mare pecetluit al vămii». Mila se va primi de trei ori pe an, adică la Aprilie 50 taleri, la luna lui August 50 și la Decemvrie 50, luându-i sfânta mănăstire nezmintit»³⁶.

Mihai Vodă Racovița, în noua sa domnie din iulie 1744 la aprilie 1748, nu dă uitării această citorie brîncovenească. Astfel, la 19 iulie 7250—1742 da voie egumenului Meletie să țină două circiumi în tîrgul Focșani, unde să se vîndă vinul minăstirii și să aibă pace de cămănărit și de vame și de vin domnesc «...nimenea să nu le bantuească... încă și de fumărit și de toate cheltuielile tîrgului». Poruncă se da vel căpitanului de margine în acest sens, cît și celor cu slujbă în tîrgul respectiv³⁷. După trecere de doi ani, la 8 iunie 7252—1744, același domnitor dă carte egumenului Meletie, să aibă dreptul de a pune pîrcălabi prin satele care sînt pe moșiile minăstirii și anume: Buda, Domnești, Bărăști, Herăști, Bălțați, Horgănești, Tușasca, Jădeni, Tigoi, Ciorăștii lui Sfîntul Nicolae, Lămoțești, Stanomirești, Lămoteasca și Virteșcoi. Aceștia, adică pîrcălabii, să pună oameni din satele respective «să facă claca mănăstirii, cea obișnuită, într'un an zile 6 și să-și dea și dijma pămîntului după obicei»; nimeni să aibă voie să vînză vin în satele acestea, «nici ispravnicul marginii, nici alți boernași, nici căpitanii, nici pîrcălabul satului, nici măcar vre unul din săteni, ci numai cărciumile mănăstirii să vînză vin». Iar cine ar îndrăzni să facă altfel, să li se taie cercurile butiilor, să se scoată buțile din sat și să-i pedepsească ispravnicul marginii. Era puțin exagerat acest privilegiu, dar poate că avea avantajul că sătenii își beau vinul lor curat, spre «veselia inimii» și sănătatea trupească.

*

Marele prestigiu de care se bucura Constantin Brîncoveanu Vodă și în special faptul că el ridicase o măreață biserică, în partea răsăriteană a țării care era oarecum ocolită, face pe localnici să se lipsească și să adauge la fundația domnească. Și pe lîngă daniile naturale, ei se întrec la închinări ale citoriiilor lor modeste, aceasta, poate, și pentru protecția ce acestea ar afla, stînd la adăpostul unei fundații domnești. Astfel, la

35. *Ibidem*, f. 580 v—581.

36. Arhiv. Stat. Buc., *Mănăstirea Rîmniceu-Sărat*, pachet I/43.

37. *Manuscris* 724, f. 583.

20 iunie 7198—1689, Mihalcea feciorul lui Radu căpitan «ot Cocorăști ot Slam Râmnic», cu cumnatul său Chiriță iozbașa «ot tam», închină minăstirii Râmnic și egumenului Timotei schitul lor din Fundul Cocorăștilor, ridicat de părinții lor, cu 2 funii de moșie în Cocorăști, din cîmp, pădureie «și în apa Siretului», cu tot venitul; apoi, 4 pogoane de vie făcătoare în Cocorăști, 4 pogoane de vie nelucrată în Dealul Tâmbueștilor și boi 6 și 4 vaci cu 3 viței. Ei pun blestem, martori fiind «mulți boiari și preoți și megieși». Între aceștia: «+ eu popa Ignatie ot Stanomirești și + Gavriil căpitan»³⁸. Mai târziu, aproape după un an de zile, Constantin Vodă Brîncoveanu întărește această donație. Astfel, la 13 iunie 7198—1690, domnitorul recunoaște în chip solemn această închinăciune «ca să fie de adaos la sfânta mănăstire, să-s pomenească părinții lor și ei».

Interesant este că actul e întărit de tot divanul domnesc, care la acea dată era alcătuit din: jupan Vintilă Corbeanu vel ban, Ghinea Rusea vel vornic, Alexandru vel logof., Mihai Cantacuzino vel spătar, Cârstea vel vist., Diicul vel clucer, Dumitrașcu Caramaltul (sic) vel post., Cornea vel paharnic, Costandin Știrbeai v. comis, Matei vel slug., Șarban vtori logofăt ș. a.³⁹.

La 27 mai 7203—1695 Iani pitarul Hagiul arată că are un schit, Jătia ot sud Slam Sămnic, pe apa Rîmnicului, care l-a făcut cu «jupăneasa Marica a lui Gheorghe slugerul Dedolescu din temelie». Iar acum închină partea lui din schit «pe jumătate și din moșie și din bucate și din toate ce s-ar afla» ca să fie socotit ctitor; și «să-mi îngroape oasele acolo, la sfânta mănăstire» de la Rîmnicu-Sărat — încheie el actul său de donație⁴⁰.

Zăgan căpitanul ot Homești declară la 5 august 7203—1695, că, avînd un schit făcut de dînsul la Trestieni, îl închină minăstirii de la Rîmnicu Sărat, cu 12 pogoane de vie «făcătoare» în Dealul Girbovilor și moșie la Sihlea, stînjeni 300, boi, vaci, stupi, cai, «să mă numesc și eu ctitor»⁴¹.

La 9 mai 7222—1714, egumenul Nichifor primește o declarație din partea Popii Crîstea» în care se spune cum acesta a primit 300 de taleri de la cumnatul său Radu căpitanul «să facă biserică de piatră în Gârbovi unde este socrul nostru Șarban parcălabul și cumnatu-meu Radul căpitanul îngropați». Popa Crîstea, în calitate de «epitrop», face biserică și o închină minăstirii Râmnicului Sărat. Ca urmare, el dă această carte de danie egumenului respectiv. «Și am scris eu Temelie log[ofăt] sfintei mănăstiri cu vóe Popii Crîstei», încheie actul, acest minunat caligraf.

La fel procedează și «erei» Cârste la 27 decembrie 7726—1717. Și el dă zapis la mîna egumenului Nichifor, în care spune că rămînîndu-i «un schitișor» de la părintele său popa Fătu, care se chiamă Peletic «pe apa Râmniciei în sus, în Gura Caliții, pe moșia Bordeești și cît a putut l-a ținut, «iar apoi eu slăbind din cele ce aveam de chiverniseala mea și văzând că nevoie să înmulțesc aice în țară și vreamurile sunt turburate

38. Arhiv. Slal. Buc., *Mănăstirea Rîmnicu-Sărat*, pachet XIII/8.

39. Idem, pachet XIII/48.

40. Idem, pachet I/14.

41. Idem, pachet XVI/10.

și amestecate... am pus gând să nu cumva rămăie stinsă pomenirea părinților miei și a noastră... de am închinat acestu sfântu schițor sfintii mănăstiri și sfinții sale părintelui Nichifor egumenul... cu toate cărțile și odăjdiile și sfințele vase... și cu casele ce sânt lângă biserică... și de afară cu toate moșiile și viile pometu și vad de moară și poeni cu fân»... «Însă și eu m'am supus așijdeare și m'am închinat ca să fiu al sfintii mănăstiri și frate cu toți părinții, adevă ce va porunci părintele pururea gata să fiu slujitorio». Acest act plin de evlavie este întărit cu martori de însemnătate locală. Astfel semnează aici : Robe cel mic căpitan, Ne-cula căpitan Bagdat, Ioan părcălăbul, Dumitrașcu căpitan Bagdat + Gheorghe părcălăb zet Popa Fătu, Ifeme ot Bordești, și alții ⁴².

Tirziu, apoi, Nicolae Alexandru Vodă Mavrocordat judecă un proces greu, încurcat, privitor la metocul Sfântului Nicolae din Focșani. Filotei ieromonahul «ctitorul cel dintii care au făcut biserica de lemn — l-a închinat Sfântului Munte Sinai «făcându-l ca să fie metoh supus și nestrămutat la mănăstirea Râmnicului», dînd și o carte de închinăciune (la R. S.), «de s-au pus în schievofilachion ca un lucru statornic și de neclătit» — o carte pe care o văzu și Domnul, purtînd semnăturile «a bătră-nului și răposatului Mitropolit Kir Teodosie și răposatului Kir Antim, Kir Damaschin al Buzăului și igumeni». Iar, la o vreme, Ștefan vel sățrar cu egumenul Nichifor învoindu-se cu acel Filotei ca să facă o biserică de piatră, au zidit-o și înzestrat-o cu viș și cu moșii, lăsînd-o tot mînăstirii de la Rîmnicu-Sărat. Iar după aceea, «trăcînd multă vreme Filotei... ca un om nestatornic, pe taină și peste porunca sfințelor pravili o închină la Episcopia de Buzău, «dînd și o carte de afierosire». Filotei moare în Moldova, iar călugării de la Sfîntul Ioan îl aduc și-l îngroapă, făcîndu-se stăpîni ei pe ctitoria lui, Sfîntul Nicolae din Focșani. De aici începe conflictul dintre starețul de la mînăstirea Rîmnicu-Sărat și cel de la Sfîntul Ioan din Focșani, în care era amestecată și Episcopia de Buzău ⁴³. În fața acestor încurcături, domnitorul judecă după pravilă, și dă mînăstirii de la Rîmnicu-Sărat să țină acest metoc cu toate ale lui, moșii, vii și orice alte lucruri. «Iar Episcopia Buzăului și igumenii dela mînăstirea Focșani, nimic amestec să n-aibă». Hotărîrea se da la 20 aprilie 7238—1729 ⁴⁴.

Între timp, egumenul Nichifor primise la 14 mai 7214—1706, un dar destul de însemnat și anume ⁴⁵ : Iorga starostea vestește mînăstirii ceea ce testase acesteia Nica Mălaio și femeia lui Calița, de la Focșani. Iorga spune cum aceștia au lăsat zapisele lor în mîinile Condeasii fata Savei, nepoata răposatului Nică Mălai «dela Cernavoda». Condeasa, apoi, face pe Iorga epitropul acestei averi, dîndu-i toate zapisele unchiului său — el urmînd să le predea în mîna egumenului de la mînăstirea Rîmnicu-Sărat. Fîind lipsită de «chivernisirea vieții», ea cere de la mînăstire să-i

42. Arhiv. Stat. Buc., *Mănăstirea Rîmnicu-Sărat*, pachet XI/4.

43. În lucrarea noastră în manuscris «*Istoria Episcopiei de Buzău*», tratăm pe larg acest caz.

44. Arhiv. Stat. Buc., *Mănăstirea Rîmnicu-Sărat*, pachet I/40 și XII/1.

45. Idem, pachet VI/7.

dea «cevași pentru lipsa ei». Nichifor egumenul se tocmește cu dînsa și-i dă 50 de taleri, iar ea îi încredințează toate zapisele, ca să stăpînească mănăstirea viile, morile, casele, țiganii și datoriile, de la alții, ale lui Nica Mălaio, ca «să aibă vecinica pomenire necontenită... pînă când va fi sfînta mănăstire. Și mai spre adevărata credință a tocmelii noastre s-au făcut acest zapis înaintea a multor boiari și neguțători».

Acestea, și poate și altele, neștiute, vor mai fi fost milosteniile ce s-au dat la sfîntul locaș, zidit și înzestrat, de altfel, din plin, de evlaviosul domnitor Constantin Vodă Brîncoveanu. Împrejurarea face însă să putem cunoaște mai ales starea materială a acestei mînăstiri pe o perioadă mai lungă, înainte de mijlocul veacului al XVIII-lea, deci în plină epocă fanariotică, adică atunci cînd stăpînitorii țării se gîndeau la «simpatrioții» lor, care erau conducătorii stăpîni ai locurilor sfînte răsăritene, deci și la Sfîntul Munte Sinai, căruia era închinată Mînăstirea Rîmniceu-Sărat, cu toate ale ei. În depozitul Arhivelor Statului din București se găsește o foarte impozantă condică, purtînd nr. 377 și titlul : «*Socotelile tuturor monastirilor din terra din anii 1730—1741*». Aici găsim și : *Catastih de luatul scmie egumenului Simeon dela mănăstirea Rămnic de 6 ani, pînă acum la 6 Sept. 1 din 7249*⁴⁶. O analiză amănunțită a acestor știri este extrem de revelatoare, dar ea ne-ar duce prea departe. O lăsăm în grija celui ce s-ar osteni să scrie o monografie asupra acestui locaș sfîntit. Ne mărginim doar a menționa că aici, se găsesc date în rezumat : «Hrisoavele sfintei mănăstiri... dă moșii, dă mile i dă altele»..., numele viilor ori în ce deal se află, numele moșilor (în stînjeni), numele morilor, țiganii mănăstirii, odăjdiile sfintei mănăstiri, cărțile, arămurile, dobitoacele... Urmează apoi : «*Socoteala egumenului Simeon dela mănăstirea Rămnic... de cînd au mersu egumen la mănăstire dela leat 7243 Oct. 26*. Făcîndu-se socoteala de comisia respectivă, alcătuită din numeroși membri, se constată că, egumenul Simion a trimis în acești șase ani la Sfîntul Munte Sinai, 1800 de taleri ; tot venitul mînăstirii în aceiași ani este de 17.397 taleri și 43 bani ; însă cheltuielile mînăstirii consumaseră aproape, în întregime, acest venit : «face și toată cheltuiala 17.131 taleri i 110 bani ; și «prisoseaște 265 taleri, 60 bani».

T. G. BULAT

46. Folio 380—403.

CUM A FOST PRIVITĂ DE PREOȚIME SECULARIZAREA AVERILOR MINĂSTIRILOR INCHINATE

(LA O SUTA DE ANI DE LA INFAPTUIRE)

Marea dărnicie românească față de Bisericile Ortodoxe din răsărit, greu încercate, consemnată în nenumărate pagini de istorie, nu s-a mărginit numai la danii de obiecte sacre de deosebită artă și substanțiale ajutoare bănești, ci un plus de evlavie, mai puțin controlată, a făcut ca o mulțime de așezări monahale să fie închinată la Locurile sfinte sau unor minăstiri din : Elada, Egeea, Sinai etc., cu un patrimoniu agrar de nu mai puțin de o cincime din suprafața țării noastre.

Felul cum se administrau aceste întinse latifundii direct de către reprezentanții acelor așezăminte, mai ales prin monahi greci abuzivi, a determinat chiar pe evlaviosul domn Matei Basarab să ia măsuri de stabilirea acestei intolerante situații, dar, evenimentele ce i-au succes au dovedit că acestea au fost de scurtă durată, căci și după el domnitori ca Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu sporesc numărul și inclusiv patrimoniul acestor minăstiri închinatăe.

Perioada așa zisă fanariotă a făcut să sporească și mai mult abuzurile în administrarea acestora și de așa manieră încît să scandalizeze și pe cel mai bigot creștin, iar pe cei mai luminați, din tagma preoțească, să-și determine a-și manifesta indignarea față de această nejustificată spoliere și mai cu seamă la situația de flagrantă încălcare a suveranității statului, prin formula, de acum perimată, a «închinării».

Unul din clericii, cu o cultură deosebită și unică la vremea sa, a fost arhimandritul Eufrosin Poteca, ce făcuse studii strălucite la Pisa și Paris, profesor la școala de la Sfîntul Sava și apoi stareț la minăstirea olteană de la Gura Motrului.

Acest cleric învățat, care s-a ridicat cu tărie și împotriva robiei, nu putea, prin temperamentul și cultura sa, să nu sesizeze această tristă stare de lucruri și să nu arate, mai ales, implicațiile ei sociale și politice.

Astfel, la 1842, scriind *Istoria monastirilor Valachiei*, în «Prolegomena sau precuvîntare¹, cu mult discernămint și cu o clar-viziune sur-

1. G. Dem. Teodorescu, *Viața și operele lui Eufrosin Poteca*, București, 1883, p. 64—77.

prinzătoare pentru vremea sa, ia atitudine fermă în problema atît de spinoasă a acestor minăstiri închinată».

Înfățișînd motivele ce au determinat pe ctitori de a zidi minăstiri, enumeră printre ele — sprijinit pe multe documente de fundație — și evlavia ce o aveau aceștia față de călugări, pentru ca să se roage necontenit pentru mîntuirea lor.

«Acum dar, conchidea el cu multă logică, dacă acei bine-credincioși ctitori au avut atîta evlavie la călugării cei din această țară, e de crezut că ei, întru simplitatea lor, au avut și mai multă evlavie la călugării cei de la Ierusalim, pentru sfintele locuri, la cei de la Sfetagora, cei de la Sinaia și cei din toate locurile grecești, carii, mai virtos după căderea Țarigradului în mîna Turcilor, veniau în Valachia neîncetat după cersit, întrebunțînd toate măiestriile smereniei. Așa căpătără ei preste 50 de monastiri numai în Valachia noastră, încît o evlavie nemăsurată și necumpănită cu dreptul public național și neprevăzută a făcut încît prea puține monastiri în țara romînească au putut să rămîie pînă acum neînstrăinate din dreptul public național.

Acum — demonstrează el — a primi pe străini, a hrăni pre cel flămînd și celelalte, din averea lor, aceasta e lucru creștinesc, iar a înstreina pămînturi din sînul patriei, a primi, a zice așa, atîtea staturi streinei în sînul statului nostru, cîte monastiri sînt închinată, aceasta e împotriva dreptului public, aceasta e mare abuz de stat. Cu toate acestea, acest abuz, după o bună înțelegere a dreptului public, a dreptului neamurilor, a dreptului natural, a dreptului politic și în sfîrșit a dreptului de proprietate națională din veacul nostru, se poate să se îndrepteze fără vătămare de suflet, și mai virtos că aceste minăstiri sînt zidite, ca toate, pentru călugării ce ar locui întrînele și înzestrate pentru hrana tot acestor călugări. Acum această condiție nu se păzește, căci călugării întrînele nu sînt, nici rînduială călugărească. Așa dar, s-a călcat condiția : au pierdut dreptul de danie și chiar după pravila civilă».

Contravenind deci celor mai elementare uzanțe juridice din domeniul dreptului civil, aceste minăstiri închinată, constituie o problemă încă de la 1842, mai ales de cînd ele deveniseră un stat în stat, pentru că, spune, în același loc, arhimandritul Eufrosin Poteca, că dîndu-le regulament de conducere, el a fost respins și, potrivit atît stării de drept cît și de fapt, ele erau numai o sursă de venituri, neavînd nici rînduială monahală. Și nu aveau, pentru că nu existau monahi în ele, sfînta liturghie fiind făcută — zice el — de «popi de mir, ca în mahala, ca în sat, fără leafă, deși «venituri au, unele foarte mari. Condițiile de închinarea lor afară din țară nu se știu pînă acum, căci n-au arătat documenturile ctitoricești», iar egumenii sînt, în majoritatea lor, «contracci trâmîși sau veniți cu cărți despre acele locuri»².

În fața acestei situații clare, care contravine deci celei mai elementare logici, cît și principiilor de drept public, arhimandritul Eufrosin Poteca conchidea, nu fără o nuanță sarcastică :

2. *Ibidem*, p. 74.

«Dispute vor mai fi ; evlavia către Dumnezeu apurarea va fi ; învie-rea morților apurarea se va mărturisi, iar evlavia către niște monastiri pustii de călugări nu poate să mai fie»³.

Concepția aceasta, abordată de arhimandritul Eufrosin Poteca cu o atît de strîngentă logică, a început să-și facă din ce în ce mai mult loc, atît în conștiința preoțimei, cît mai ales în rîndurile patrioților, dar ea n-a fost pusă în discuție cu hotărîre și rezolvată cu tărie decît de temerarul act de la 13 decembrie 1863, al lui Vodă Cuza. Atmosfera favorabilă acestei rezolvări, cu implicații internaționale, a fost pregătită însă cu ani în urmă, atît prin presă, în paginile căreia se dădeau în vileag abuzurile de tot felul ale administratorilor acestora, cît și prin studii speciale, bazate pe întinse cercetări, așa cum se puteau face atunci, din aceștia, cel mai hotărît luptător fiind bine cunoscutul patriot Cezar Boliac⁴.

Din rîndul preoțimei, printre cei ce au susținut cu tărie și convingere rezolvarea acestei probleme, s-a detașat preotul *Grigore Musceleanu*, în trecut, luptător la 1848.

Înzestrat cu un temperament de dinamic luptător, la care se adăuga în chip fericit și un talent de condeier, la 28 ianuarie 1862, a făcut să apară gazeta religioasă «*Biserica*», cu subtitlul «Foaie religioasă și morală», al cărei proprietar și redactor a fost mult timp.

În paginile acestei gazete, preotul Grigore Musceleanu abordează — cu mult curaj — în mai multe numere⁵ și problema zilei : mînăstirile închinete, ca în anul viitor, 1863, după înfăptuirea actului secularizării, să scrie două articole, care, pe lîngă faptul că sînt manifestarea adeziunii și bucuriei ce-l stăpînea, constituie și documente unice și sigure despre felul cum preoțimea romînească a primit acest act patriotic.

La două zile după înfăptuirea acestui act istoric, publicînd actele respective (raportul Consiliului de miniștri și proiectul de lege), într-un mic articol de fond, intitulat «*Dumnezeu proteje România*»⁶ arăta cititorilor, că «monastirile pămîntene zise pînă acum închinete sînt cîțiva secolî de doliu în care România a suspinat vîzînd pe fanarioți blamînd pe făcătorii lor de bine, pe Romîni».

«...Dumnezeu ne mai putînd suferi faptele lor a insuflat spiritul său în Domnitor și guvernul său ca să puie un capăt acestor umilînțe-; și așa la 13 ale curenteî Guvernul Măriei Sale aduse proiectul, îl depuse pe birul Camerei, Camera insuflată de același spirit de naționalitate, votă zisul proiect și așa Monastirile zise pînă acum închinete să reîntoarșeră romînilor ca o avere a lor strămoșească.

Seara se făcu iluminății în toată Capitala. Veselia să vedea pe toate fețele. *Nu credeam să fie vreun Romîn care să nu se bucure și de s-ar găsi vreunul constat că acela nu poate fi romîn.*

3. *Ibidem*, p. 77.

4. Dintre acestea cele mai cunoscute sînt: I. Brezoianu, *Monastirile zise închinete*, București, 1861, Cezar Boljac, *Monastirile închinete din România*, București, 1862, 2 volume.

5. *Chestiunea monastirilor închinete*, anul I, p. 118 (extras din *Unirea* nr. 32); *Ceva despre Monastirile închinete*, anul I, nr. 27, p. 209—211; *Monastirile zise închinete și abuzurile lor administrare*, anul II, p. 165; *Monastirile zise închinete*, anul II, p. 162.

6. *Biserika*, anul II (1863), nr. 28, 15 decembrie.

Dumnezeu să binecuvinteze pe capul națiunii, pe guvernul său, și pe mandatarii națiunii române Trăiască România».

În numărul următor, sub titlul «22 decembrie 1862 și 1863 sau suspinul»⁷, tot el arăta că «suspinul a încetat, umilința Românilor a dispărut, România a intrat în drepturile ei străbune. Dumnezeu, care neîncetat a protejat pe iubita noastră patrie, a îngrijit ca bunurile ei, răpite de străinul din fanar sub masca religiunii, care devenise un mijloc de speculă și biserica o magazie de comerț», să fie într-adevăr ale ei.

Aceasta s-a întâmplat la 22 decembrie 1862, dar din motive necunoscute, votul unanim al camerei de atunci nu s-a pus în practică decît anul acesta, la 13 decembrie, cînd guvernul «vrînd a da o dovadă de patriotismul său *pe care îl afirmăm și noi*», ca guvern al poporului, dorind a realiza dorința poporului, a cerut Domnitorului sancționarea acestui vot unanim, iar supus de Domn Camerii, deputații l-au votat «cu entuziasm, și ca un singur om».

Înfățișînd atmosfera de deosebită bucurie cu care deputații au votat această lege, adăuga că și *poporul*, «care este cel mai mare tribunal și cel mai drept, a sancționat acel vot cu entuziasm». Arătînd cititorilor entuziasmul rar întîlnit, manifestat prin iluminatii, tarafuri de lăutari și retrageri cu torțe, adăuga că *poporul* totuși, nu s-a mulțumit numai cu atîta, ci a cerut ca această dată să fie sărbătoare națională. Și dorința poporului fiind satisfăcută, duminică 22 decembrie, s-a oficiat «espre» o liturghie. Ministrul cultelor, D. Bolintineanu, — sublinia el — «văzînd bucuria ce să manifestă din partea poporului la venirea sa, era atît de vesel, încît parcă figura sa de poet care rar zîmbește se transformase în cea mai mare bucurie».

La sfîrșitul slujbei, s-a oficiat un Te-deum de către mitropolit și cei doi arhieri, Calist și Teodorit, cu un sobor de preoți și diaconi.

Prin acest act de reparare a călcării autonomiei — spune el în continuare — s-a pus capăt celui «infam și rușinos abuz al acelor monahi care speculau religiunea credinciosului Român».

În același număr, sub titlul : «Cezar Boliac și Monastirile zise închinat»⁸, scria, printre altele : «Recunosc dreptul ce merită D. Boliac pentru nobilul său simțămînt și crîncenele lupte. Îi depun cu respect omagiile mele de romîn ce datorează ori care Romîn imparțial» și ruga pe frații preoți, cel puțin acei ce au avut nefericirea de a sluji în aceste mînăstiri, «să-și aducă aminte că Cezar Boliac a luptat cavalereste pentru dezrobirea acestor Monastiri care azi sînt proprietăți ale Romînilor».

Acum, cînd facem aniversarea a o sută de ani de la înfăptuirea acestui mare act patriotic, nu putem să nu aducem și noi omagiile noastre acestor doi clerici progresiști : arhimandritul Eufrosin Poteca și preotul Grigore Musceleanu, care, plini de un luminat patriotism, ne servesc și nouă — preoților de azi — ca bun îndreptar pe calea ostenelelor noastre întru susținerea a tot ce se înfăptuiește, spre folosul tuturor, în Patria noastră.

Pr. GABRIEL COCORA

7. Nr. 29, 25 decembrie 1863, p. 225—227.

8. *Ibidem*, p. 231.

ELEMENTE DE ARTĂ ARHITECTURALĂ ȘI PICTURALĂ LA BISERICA DIN SATUL VIFORITA, COMUNA ANINOASA, RAIONUL TIRGOVIȘTE

Biserica cu hramul Sfânta Treime și Sfântul Haralambie, din satul Viforita, comuna Aninoasa, raionul Tîrgoviște, a fost ridicată și zugrăvită în anul 1827.

Arhitectura. Forma inițială a bisericii a fost de navă simplă, cu două calote, una pe naos, alta pe pronaos. Din cauza ruinării pereților laterali, a fost nevoie de o reparație aproape totală, cu care prilej s-au făcut și unele modificări în însăși structura arhitecturală a monumentului.

Modificarea și lărgirea bisericii a servit și unui scop practic, în legătură cu numărul credincioșilor, mai ales la sărbătorile mari ale Nașterii și Învierii.

Schimbările arhitecturale s-au produs în anii 1948—1957 mai ales prin purtarea de grijă a Pr. paroh Grigore V. Ghica și constau în adăugarea sînilor laterali ai naosului, a celor două absidiole de la proscomidie și diaconicon, pătrunderea calotei naosului și supraînălțarea ei cu turla Pantocratorului, înlocuirea calotei de pe pronaos printr-o boltă cilindrică și închiderea pridvorului deschis și rezemat pe coloane rotunde de zid, cum și adăugarea unui pridvor mai scund în față.

Asupra trecutului bisericii s-au dat cîteva note sumare, cu unele greșeli în ce privește rolul de ctitori pe care l-ar fi avut «Nicolae Fusea cu fiii Cristache, Constantin, Ion și fiica Elisabeta»¹. Inscripția, scrisă

1. Aurel Gheorghiu, *Minăstirea Viforita*, în «Glasul Bisericii», an. XVI (1957), nr. 10—11, p. 719. Autorul ca și Virgil Drăghiceanu nu arată izvorul după care a luat, nu spune de unde are informația, cînd scrie: «Nicolae Fusea cu fiii Cristache, Constantin, Ion și cu fiica Elisabeta ce a ținut pe întemeietorul învățămîntului din jud. Dimbovița, pe pitarul Mihai Drăghieanu, fac biserica din Viforita», Virgil Drăghiceanu: *Monumentele istorice din jud. Dimbovița*, București, 1912, p. 34.

Singurul document pe care îl cunoaștem, pîsană scrisă în firida de deasupra ușii de intrare, reduce rolul lui Nicolae Fusea la acela de ajutor, în rînd cu alții, la ctitoria lui Ioniță Negoescu, din satul Viforita. Prima greșală a lui Drăghiceanu ca și cea de a doua, dublă, a lui Aurel Gheorghie, a făcut să se repete eroarea în lucrarea Pr. Gh. I. Panaitescu,

cu negru și pe alocuri cu roșu, în firida de deasupra ușii de intrare din pridvor în pronaos, are cuprinsul de mai jos, din care se vede că Nicolae Fusea a contribuit cu ajutoare, în rînd cu alții, la ctitoria lui Ioniță Negoescu.

Dar, iată cuprinsul inscripției :

«*Această s[fin]tă și dumnezească biserică² ce să prăznuște Hramul Sfin[te]i Troiți și sfântului m[u]c[en]ic Haralampie prin osteneala și cheltniala dum. chyr Ioniță Negoescu și prin silința părintelui Vasilie sin³ popa Preda și cu ajutor (sic) părintelui Ioniță Cogeamăș și a lui frate-său chyr Dimitru (sic) i a dum. Neculae Fusini⁴ a dum. căminar Gheorghie Pala⁵ și a păr[intelui] diaconului Preda i dum[nealui] chyr Bănică Preda ? i ale chyr Marin Cocoș, Ioniță Bărbier, i cu a lăcutori (sic) ace[i] ce au ajutat în zilele lui Domnu Grigorie⁶ Ghica V[oe]vod și mitropolit fiind Grigorie. Zogrăveala la leat 1827. S-au început la Mai 1. Și s-au sfințit Noemvrie 14. Și s-au lucrat de zid de log[o]ff[ăt] Anastasie».*

Pictura s-a lucrat în tehnica frescă, plătindu-se din contribuțiile benevole ale credincioșilor și din ajutoarele date de Patriarhie. Aceste ajutoare însumează pînă acum 15.000 lei.

Planul iconografic al actualei picturi are următoarea desfășurare :

Altarul. În mijlocul bolții este zugrăvită Maica Domnului, tronînd pe un jeț bogat și purtînd pe Iisus Prunc în față. Spre sud, în veșminte arhieresti, este zugrăvit Sfîntul Ierarh Ioan, urmat de Arhanghelul Gavriil, iar spre nord, în același fel de veșminte, Sfîntul Ierarh Nicolae, urmat de Arhanghelul Mihail.

Tonurile calde ale fondului liniștit și presărat cu stele, cei doi arbori înfloriți aflați între Maica Domnului și cei doi ierarhi; sacourile albe ale celor doi ierarhi, marcate prin flori aurii, tunicile pe fond alb ale arhanghelilor, se armonizează cu tonurile grave ale maforionului vișiniu în care este înveșmîntată Maica Domnului, cu roșu deschis întrebunțat la veșmîntul de deasupra al lui Iisus, cu albastrul veșmintelor dedesubt, cu roșu închis al mantiei Arhanghelului Mihail și albastru mantiei Arhanghelului Gavriil.

Registrul următor, redat în tonuri mai grave, întrerupte de tonurile dulci ale veșmintelor celor doi îngeri și de culoarea stiharului de aceeași culoare al lui Iisus, înfățișează împărțășirea apostolilor, ale căror mișcări, figuri și gesturi exprimă gravitatea momentului. Iisus, în două ipostaze, împarte piine și vin, sub baldachinul colorat în ton grav, vișiniu închis.

Distribuția personajelor în funcție de scena centrală, este făcută în raport cu spațiul arhitectural și cu cerințele de artă și iconografia, din

Biserica din Bezdea și preoții ei dn ultimele patru veacuri, în «Glasul Bisericii», an. XXI (1962), nr. 5—6, p. 563, nota 2.

2. Inițiala scrisă cu roșu.

3. sin — fiul.

4. i = și.

5. Pala = Pală (?). Palade (?).

6. Cuvîntul întreg scris cu roșu.

care pricină la cele două capete dinspre tîmplă au permis pictura a încă două scene, și anume : Drumul spre Emaus, deasupra arcului ce duce la absidiola proscomidiei și Cina de la Emaus, deasupra ușii ce duce spre diaconicon.

Registrul de jos cuprinde un număr de zece ierarhi, îndrumați — cum cere rînduiala — către punctul central, axul absidei altarului în care este zugrăvit Iisus, în cele două ipostaze.

Și aici, ca și în registrele superioare, pictorul, ținînd seama de tonurile reci ale fondului : albastru închis, presărat cu stele și închipuind cerul, spre partea de sus a registrului și verdele cu flori și plante, închipuind pămîntul, al părții inferioare, a folosit tonuri calde pentru sacosurile arhieresti ale celor zece ierarhi.

Începînd de la proscomidie, ierarhii zugrăviți sînt următorii : Dionisie, Chiril, Atanasie, Grigorie de Nissa, Silvestru, Grigorie (Bogoslov), Vasilie, Ioan, Sofronie, Spiridon.

Pe dosul tîmplei de zid și după aceleași principii, adică ținînd seama de tonurile fondului, sînt zugrăviți, în veșminte deschise, diaconii : Ștefan și Lavrentie, iar deasupra lor trei medalioane cu trei ierarhi : Ignatie, Andrei Criteanul și Ioan Areopagitul (?). Deasupra ușilor diaconești, apar doi heruvimi.

În absidiola proscomidiei sînt zugrăvite scenele de mai jos : spre răsărit, Punerea lui Iisus în mormînt ; spre nord, Petru și Ioan la mormînt și jertfa lui Avraam ; spre vest, Iisus se arată Mariei ; spre sud, ierarhii Antim și Antipa în medalion, iar pe plafon, Iisus arhieru, tot în medalion.

În absida diaconiconului, destinată dulapurilor cu veșminte și cărți, sînt zugrăviți în medalion patru ierarhi : spre răsărit, Sfîntul Ierarh Mitrofan ; spre sud, Sfîntul Ierarh Iosif ; spre apus, Sfîntul Ierarh Tarase ; pe plafon, Vlasie, iar deasupra ușii de intrare în altar, un serafim.

Naosul. Ținînd seama de lumina din biserică și de echilibrul și armonia pe care trebuie s-o aibă gama de culori, ca și de unele greutăți inerente înlocuirii calotei printr-o turlă deschisă, pictura tamburului este concepută în tonuri calde. În vîrfurile turlei Pantocratorului apare chipul lui Iisus Pantocrator în medalion, înconjurat de inscripția obișnuită : *«Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta pe care a sădit-o dreapta Ta și o desăvîrșește pe ea»*.

În jurul medalionului, sînt zugrăvite puterile : heruvimii și roate de foc. În registrul superior, între ferestre, sînt zugrăviți opt îngeri înveșmîntați în veșminte colorate într-o gamă de culori nuanțate ca tonalitate și intensitate și avînd ca fond culorile de bază : roșu, verde, albastru, galben.

La baza turlei, se înșiră opt medalioane cu opt chipuri de sfinți mucenici, alternînd cu alte opt medalioane mai mici, în care sînt înscrise cruce drepte. O inscripție ornamentală, pe fond gălbui, încheie și susține ca un cerc solid compozițiile de deasupra. Pe bolțile fostei calote și iarăși ținînd seama de regulile erminiei, care să se împace și cu rigiditatea arhitecturii, defectuoasă în acest sector, folosind cu abilitate artificii care

să împace și viziunea privitorului și pretențiile omului de artă. În cele patru colțuri, sînt strecurați cu abilitate cei patru evangheliști, cu simbolurile și cu atributele lor. În restul spațiului, a fost plasată cu îndemnare liturghia îngerească. Pe cele patru arcuri de susținere și pe fond deschis, sînt zugrăvite medalioane cu chipuri de sfinți, printre care șerpuiesc motive florale : crenguțe, frunze și flori. Bolțile de sud și de nord ale celor două abside laterale sînt ocupate cu cele două subiecte principale : *Nașterea și Învierea lui Iisus*.

Nașterea, de pe bolta de sud, prezintă în centru pe Maica Domnului, avînd alături pe Pruncul Iisus, lîngă ieslea cu animale, discret prezentate. Deasupra peșterii, corul de îngeri grupați de o parte și alta și înveșmîntați în alb. Dinspre răsărit, printre coline verzi, sosesc cei trei magi ; dinspre colțul opus, vin și ciobanii. De o parte, Iosif, stînd îngîndurat pe un scaunel ; alături, două femei fac baie copilului. Ansamblul este armonnic și bine compus.

Învierea, de pe bolta de nord, se prezintă potrivit tradiției iconografice, prin *Coborîrea la iad a lui Iisus*, în nimb de glorie, sfărîmînd incuitorile iadului și ridicînd din adîncuri pe Adam și Eva. Compoziția maiestooasă, armonnic încheată ; personajele bine distribuite.

În registrul următor și în ordine cronologică, începînd din colțul sud-estic al absidei de sud, sînt zugrăvite scenele : *Intîmpinarea Domnului, Botezul, Vindecarea femeiei, Duminica Vameșului și a Fariseului, Vindecarea orbului*. În absida de nord : *Predica de pe munte, Judecata lui Pilat, Iisus legat de stîlp și bătut, Punerea în mormînt, femeile măronosițe și ingerul la mormîntul gol*.

Personajele sînt grupate în raport cu spațiul respectiv, spre a nu părea nici înghesuite și nici prea rare, dar și în conformitate cu tradiția iconografică. Coloritul armonnic, gruparea personajelor și numărul lor adecvate spațiului ; desenul corect.

Registrul inferior cuprinde un număr de Mari mucenici, începînd cu *Sfîntul Gheorghe*, din colțul sud-estic, și încheind cu *Sfîntul Dimitrie*, în colțul nord-estic al absidei respective. Ordinea strict cronologică a așezării mucenicilor nu este în totul respectată. Șirul mucenicilor prezintă a *Sfîntii : Gheorghe, Teodor Tiron, Teodor Stratilat, Victor, Mina, Ioan de la Ianina, Pantelimon*, în absida de sud ; în absida de nord : *Sfîntul Mucenic Marin, Andrei, Atanasie, Nicolae, Sfinții Împărați Constantin și Elena*, al căror loc obișnuit este mai spre pronaos și ar fi corespuns mai bine *Sfîntilor Ioachim și Ana*, pe zidul de nord al naosului, care neavînd loc de o parte și alta a tîmplei, au fost plasați în latura de sud a naosului, *Sfîntul Mucenic Alexandru și Dimitrie*, cu care se încheie registrul inferior al absidelor.

Bolta naosului și a pronaosului cuprinde în centru, în medalion, pe *Cei trei îngeri la stejarul din Mamvri*, bine prezentați atît figurativ, cît și cu armonie de culoare. Deasupra cafasului și tot în medalion, este zugrăvită *Maica Domnului rugătoare*, cu Iisus în față.

Pe fondul verzui al bolții înstelate și pentru a da înălțime arhitecturii, au fost zugrăviți în laturi câte trei arhangheli de fiecare latură și câte doi serafimi, iar în fund, pe peretele cafasului, trei serafimi.

În registrul următor și corespunzător registrului respectiv al absidelor, păstrînd același echilibru în ce privește numărul personajelor, în raport însă și cu prevederile erminiei, fără a mai despărți scenele prin benzi verticale ca în abside, aflăm scenele următoare, începînd din colțul sud-estic : *Nașterea Domnului, Intrarea în biserică, Bunavestire, Îndoiala lui Iosif, Adormirea Maicii Domnului.*

În registrul inferior : Sfinții Ioachim și Ana, al căror loc este de o parte și alta a tîmplei. În cazul de față spațiul lipsind, au fost așezați aci. Urmează *Sfintele* : *Lucia, Elisabeta, Flooftea, de la Argeș.* Pe zidul de nord *Cuvioșii* : *Ioan, Ștefan, Stelian, Paraschiva și Vasile.*

Pronaosul, cuprinde între fostul zid despărțitor și ultimele patru coloane rămase din fostul pridvor, în față prezintă pe zidul de sud pe *Mucenița Ecaterina și Cuvioasa Teodora*, iar cel de nord pe *Cuvioșii Emilian și Zaharia.*

Cafasul a rezultat din transformările arhitecturale. În podul cafasului și în rînd cu registrul superior, unde se vede din biserică, s-a zugrăvit draperie. Pe frontonul din față sînt zugrăvite patru medalioane, cuprinzînd următorii sfinți, cuvioși, mucenici și cuvioși : *Sofia, Grigore, Ioan, Pavel, Mucenița Maria.* Sub cafas, pe placon, sînt zugrăvite trei medalioane cu chipurile cuvioșilor : *Eufrosina, Nicolae și Toma.*

Coloanele de zid, stîlpii de susținere ai cafasului, ferestrele, sînt împodobite cu motive decorative florale, deosebite de acelea folosite printre medalioanele din naos și variate, pentru a nu se repeta.

Sub ultimul registru, în toată biserica, este zugrăvită draperia tradițională, cu motive populare, corespunzînd decorației cu motive vegetale florale de pe coloane, din gîlful ferestrelor, de pe stîlpii și de pe grinzile de susținere ale cafasului și dintre medalioanele care dau variație ansamblului pictural.

Tîmpla. Din vechea arhitectură a rămas întregă numai tîmpla de zid (gros de circa 0,50 m și înalt de circa 4 m).

Numai icoanele împărătești — și din acestea numai cele două din mijloc (Iisus și Maica Domnului) — sînt de lemn. Celelalte icoane — înfățișînd zece praznice avînd în mijloc sfînta mahramă, și zece apostoli, avînd în mijloc pe Iisus, — așezate în două registre, sînt pictate pe zid, în frescă, astăzi destul de întunecate din pricina prafului și a fumului.

Cele două registre care cuprind icoanele pe zid ale tîmplei sînt marcate prin două brîie în relief, decorate cu motive vegetale. Primul, cel de deasupra ușilor, prezintă ca motiv coarda de viță, cu struguri și frunze, ce pare a se înfășura pe briul rotund, în relief. Cel de-al doilea, dintre icoanele praznicare și apostoli, prezintă lujerul șerpuitor al unei plante de asemenea cu frunze dințate și flori deschise cu cinci petale. Între aceste două brîie în relief și despărțînd praznicarele, apar 12 colonate

rotunde, tot în relief, cu bazele mai mici, ornate cu adîncituri, cu capitele mai dezvoltate, în chipul unor flori. Colometele se sprijină pe o bază dreaptă și susțin de asemenea o netedă, de sub brîul superior.

Motivete ornamentale ale brîielor și colonetelor sînt realizate din var, brîiele și coloanele fiind realizate din mortar de frescă neagră. Icoanele din registrul superior sînt despărțite prin stîlpișori drepți, tot din mortar, modelați numai la bazele de susținere și legați în partea de sus prin arcuri deschise. Această alcătuire, ca de altfel și cea din registrul inferior, în adîncime, îndeplinește rolul ramelor la tablouri.

Pisania cea nouă, zugrăvită în pronaos deasupra uși și corespunzînd celei din față, are cuprinsul acesta :

«Această sfință și dumnezeiască biserică s-a prefăcut adăugîndu-i-se pridvorul din față, sinii naosului, proscomidia și diaconiconul, turla Pantocratorului în locul calotei închise, iar în locul calotei pronaosului făcîndu-se bolta cilindrică, prin stăruința și osteneala preotului paroh Grigore V. Ghica Matîțeanu, cu concursul epitropilor și Consiliului parohial și cheltuiala enoriașilor, între anii 1949—1961, în zilele Prea Fericitului Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Romîne, protopop al raionului fiind P. C. Pr. Gheorghe Tache. Restaurarea arhitecturală a fost începută de Pr. M. Stăncescu.

Pictura a fost lucrată în frescă de pictorul Traian Trestioreanu din București și a fost plătită din fondurile proprii ale parohiei și din ajutoarele primite de la Sfînta Patriarhie din București, în anii 1961—1963».

Prof. VICTOR BRĂTULESCU

SEXTUS IULIUS AFRICANUS ȘI ORIGEN DESPRE „ISTORIA SUSANEI”

Istoria Susanei (Daniil XIII) a preocupat îndelung mintea gânditorilor creștini din secolul al III-lea, căci structura ei satirico-morală părea că nu se armonizează cu celelalte capitole ale profeției și nici cu atmosfera generală a Scripturilor. Această parte, deși nu figura în textul ebraic al Bibliei, apare în textul Septuagintei, după mărturisiri vechi, adunate de Origen. Eusebiu¹ ne informează despre un schimb de scrisori între Origen și Africanus pe această temă. Rufin, traducând liber pe Eusebiu, aprobă pe Origen, al cărui argument de căpetenie este că «Cei șaptezeci» au găsit textul în cel ebraic, tradus de ei².

Problema a preocupat pe cei mai iluștri scriitori bizantini. De pildă, pe Fotios³, care ca filolog, remarcă tocmai partea cea mai importantă a argumentării lui Africanus. «Acesta scrie lui Origen despre narațiunea privitoare la Susana, susținând că în cărțile ebraice nu se aflau expresiile: ἀπὸ τοῦ πρώου πρίσαι, οὔτε ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι (de la gorun : a tăia cu fierăstrăul și de la salcîm : a spinteca).

De asemenea, Suda⁴, la cuvîntul Africanus, și apoi la Sosana, notează : «...că Origen a scris contra lui Sextus Africanus, luînd poziție pentru apocopa Susanei, cea de la Daniil»⁵. Chiar foarte tîrziu, în secolul al XIV-lea, Nichifor Callistos⁶ pe cînd împărătea în Bizanț Ioan Cantacuzino, recunoaște valoarea ca istoric a lui Sextus Iulius Africanus și

1. *Istoria bisericească*, VI, 31.

2. *De scriptoribus ecclesiasticis*, la Iulius Africanus.

3. *Biblioth. Cod.* 34.

4. După cele mai recente studii, numele Suidas e înlocuit cu Suda, care nu e un nume, ci titlul lexiconului, cum a învederat Franz Dölger într-o comunicare la Academia din München din 1936. Această părere e primită și de Ana Adler în ediția sa a lui Suidas. Filologul Körte, în ediția ultîmă a lui Menandru, p. VIII, compară denumirea cu Peplos de Aristotel, cu Leimon de Pamphilos și Silvae de Stalios. Noi am traduce cu : «poala sau sîmle» în care se culeg fructe.

5. *Animado. Eusebianae*, la anul 237.

6. În *Istoria bisericească*, V, 21. Din această operă s-au păstrat extrase. S-a mai transmis o biografie a Sfiutului Nicolae al Mirelor.

menționează disputa acestuia cu Origen. Un alt scriitor bizantin mai mic, Persona⁷ ne comunică amănunte cronologice importante : «Gordianus a domnit șase ani. În timpul său a trăit și istoricul Africanus care a scris o epistolă către Origen despre Istoria Susanei».

De asemenea istoricul creștin-bizantin Tritermios⁸ amintește, alături de opera istorică a lui S. Iulius Africanus, și de o «carte despre Susana», desigur din memorie⁹.

Socotim pe Origen bine cunoscut, dar e nevoie să cunoaștem mai de aproape pe Sextus Iulius Africanus. El era de neam roman, născut însă la Ierusalim, în jurul anului 170. După ce a studiat la Emmaus (oraș numit Nicopolis) filozofia și teologia, a trecut în Alexandria, începând din anul 195, de unde a legat prietenie strânsă cu Abgar, regele Edesei (+ 216) și cu împăratul roman Alexandru Sever. A fost auditor al lui Heraclas la Alexandria între anii 211—216. După aceea, a legat prietenie cu Origen, când s-a născut disputa în jurul episodului Susanei. Folosind prietenia împăratului Alexandru Sever, a fondat o bibliotecă publică la Roma, chiar la Panteon¹⁰. În anul 221, a scris o *Cronografie* în cinci cărți, din care s-au păstrat numai fragmente¹¹. Importanța lui ca istoric constă în aceea că, năzuind să facă o corespondență între datele istorice profane și cele ale istoriei iudeilor și creștinilor, a pus bazele cronologiei creștine, de care s-a folosit Eusebiu din Cezareea și apoi toți cronografuli ulteriori. El fixează anul nașterii Mântuitorului la 5500 de la zidirea lumii. A mai scris o operă dedicată împăratului Alexandru Sever, cuprinzând, ca într-o enciclopedie, părți din scriitori în cele mai felurite domenii culturale, de la poezie la arhitectură, intitulată *Kestoi* (cusătură cu acul). Pe lângă *Epistola* de care ne ocupăm, a mai adresat una *apologetului Aristide*, în care netezește deosebirile cronologice în genealogia Mântuitorului la Matei și Luca. A murit nu mult după anul 240.

Cei doi scriitori, Africanus și Origen, dintre care primul nu e sigur dacă se botezase când l-a cunoscut pe celălalt, nu aveau aceleași convingeri în multe privințe și controversele dintre ei, conduse de altfel cu toată noblețea, luau naștere mai ales când se cerea o soluție de către oameni de cultură necreștină, de literați sau oameni de stat. După studii și dezbateri între filologi, s-a stabilit că Origen a scris *Epistola* sa înainte de anul 225, sau cel mai târziu în 228, și anume în anul al șaptelea al domniei împăratului Septimiu Sever.

Să analizăm acum istoricul chestiunii, deci împrejurarea care a dat naștere acestei scurte corespondențe de o importanță deosebită.

7. Gobelius Persona, în opera *Cosmodromion* (Calea prin lume), VI, 10 și urm.

8. În opera *Scriitorii biseticești*, III, Gordianus a domnit după Maximinus, de la 238—244.

9. Cele două scrisori s-au transmis în două manuscrise : *Codex Coislinianus* din sec. XI și în Bibl. Națională Paris cu nr. 1892 din sec. XIII.

10. Cf. F. Granger : *Iul. Africanus and the Library of the Pantheon*, în «The journal of theological studies», London, 1933, p. 157 și urm. și 1934, 140, apoi 361 și urm.

11. Migne, P. G., X, 63 și urm.

În trecere prin Palestina spre Nicomidia, Origen s-a întâlnit cu doi prieteni : Sextus Iulius Africanus și Lucius sau Lucilius Bassus. Între alte subiecte, ei au discutat și despre episodul Susanei din Daniil. În cursul convorbirii, Origen pornea de la convingerea că această istorie este autentică și aparține profeției lui Daniil. Africanus a trebuit — spune el — să admită deocamdată părerea lui Origen, nefiind pregătit să ia parte la discuție. Când s-a întors acasă, el a studiat problema și s-a încredințat că acest capitol (XIII), ca și următorul, care povestește nimicirea lui Bel și uciderea balaurului divinizat, e operă compusă în limba elină și adăugată ulterior, la urmă, deși după conținut, fiind vorba de un fapt din copilăria lui Daniil, ar fi trebuit să aibă loc la început. Despre Bassus nu știm decât acest cognomen, care înseamnă «simplul, neștiutorul sau nerecunoscătorul, sau chiar — cum au interpretat unii — necredinciosul». Astfel, însuși Africanus nu-i atribuie un nume latin, ci «*Agnomon* — neștiutorul, nepriceputul», fie că avea el această poreclă — ceea ce e puțin probabil — fie că însuși Africanus îi dă acest nume în glumă, și aceasta nepotnăvită pentru gravitatea temei și momentului. Este vorba de unul din urmașii Luciliilor care purtau cu toți cognomenul Bassus, demnitari din tată în fiu în Palestina, oameni de încredere ai stăpînitorilor romani, încă de pe vremea luptelor duse în Iudeea. La Roma mai exista o familie care purta același cognomen, a Caeciliilor — și aceștia bine cunoscuți —, dar se îndeletniceau cu viața culturală și politică numai în Roma și în Italia ¹².

Origen numește pe Bassus prietenul său și desigur că-l cunoștea de mult, după cum reiese din felul intim și prietenesc în care scrie despre el ¹³.

Convorbirea a avut loc după anul 225 și primul care scrie este S. Iulius Africanus. Fiind mai în vîrstă ca Origen, se adresează acestuia astfel : «Salutare, domnul și fiul meu Origen, între toți cel mai prețuit, din partea lui Africanus». Apoi trece la amintirea împrejurării în care s-a discutat istoria Susanei : «un dialog privitor la lucruri sacre, asupra vremii din copilăria lui Daniil. Și atunci, cum se cădea, am încuviințat. Dar mă mir cum ți-a scăpat că această parte a cărții este intrusă (*Kibdelon*)».

Recunoscînd grația și talentul autorului, Africanus, totuși nu-i acordă vreun folos pentru credința și morala creștină și-i contestă autenticitatea. Primul argument adus pentru autenticitate este că Daniil a fost stîrnit de Duhul Sfînt ca să strige împotriva nedreptății. Însă, e știut că la el toate profețiile sînt comunicate prin viziuni, vise sau comunicări prin

12. Cf. Marțial, III, 76, 3, care satirizează pe un Bassus neidentificat. Pe un Lucius Bassus îl amintește istoricul Cassius Dio în *Rerum Romanorum*, XXXV, 2, ca demnitar sub împăratul Septimiu Sever în anul 229, poate același de care scrie și Iosif Flaviu în *Bellum Iudaicum*, VII, 6, 1, citat apoi, ca la Origen, numai cu cognomenul Bassus (VIII, 1 și urm.).

13. Locul acesta a fost corectat greșit : τῷ ἑταίρω ὄντων βίῳσθ. Dar nu e probabil să-l numească prieten dacă ar fi fost creștin eretic. În introducerea scrisorii lui Africanus stă numai : πρὸς τὸν Ἄγνωμονα traducînd pe Bassus (iață de «Neștiutorul»). Acesta nu poate fi numai propriu, căci ar fi introdus un personaj necunoscut de Origen.

inger. Felul cum se desfășoară acțiunea este proprie unei opere dramatice eline. La început, cei doi bătrâni pindesc, fără să știe unul de altul, pe Susana și apoi, când se întâlnesc unul în fața celuilalt, ei își mărturisesc patima și se înțeleg cum să săvârșească nelegiuirea.

În partea finală, când Daniil desparte pe cei doi bătrâni, ca să-i întrebe sub ce fel de copac ar fi surprins pe Susana cu un tânăr, se asea-mănă cu procedeul mimografului Philistion¹⁴.

Dar mai ales când profetul condamnă pe cei dintii care răspunsese că ar fi văzut pe Susana cu un tânăr (ὕπὸ πρίνου, sub gorun = *ilex*), spunînd că ingerul pedepsitor îl va tăia cu fierăstrăul (πρίσειν), iar celuilalt care răspunsese că i-ar fi văzut sub salcîm (ὕπὸ σχίνου, *lentiscum*) că va fi spintecat (σχισθῆναι) de inger, se vedește originea elenică a textului. Aici, pe bună dreptate Africanus observă un joc de cuvinte care corespunde etimologiei eline, fără corespondență în limba ebraică.

Apoi, se întrebă cu ce putere condamnau iudeii pe cei doi nelegiuiți, ei înșiși judecători ai poporului, când e știut că evreii luați în captivitate erau vinduți ca sclavi la arșice, aruncați morți în piețe, băieții erau făcuți eunuci, iar fetele date batjocurii.

Trecerea de care se bucură Ioachim, soțul Susanei, prieten cu împăratul Babilonului, ne sugerează că el era poate însuși regele iudeilor. Împăratul îl ia ca rob pe el și soția lui, ca apoi să-l așeze alături de el? Dacă acel Ioachim, soțul Susanei, n-a fost rege, atunci de unde să aibă el așa palat și parc cu havuz de apă? Această parte nu putea ființa în profeția Daniil în limba ebraică de care se folosesc iudeii.

Nici un profet nu folosește cuvînt cu cuvînt ideile altui profet ca să-și întărească proorocirea și să cîștige astfel încrederea poporului¹⁵. Stilul e specific elin, conducerea acțiunii e înfățișată cu măiestrie literară, așa că nu pare ca o traducere din limba ebraică, cu grava ei simplitate. Africanus încheie cu o figură de stil luată din lovirea coardei lirei în muzică și poezia lirică: «Am lovit coarda; tu acum, răsună și răspunde-mi în scris!» Urmează salutările obișnuite.

Scrisoarea de răspuns a lui Origen a fost compusă înainte de anul 240 și cuprinde respingerea tuturor punctelor susținute de Africanus.

1. După salutul introductiv, autorul observă că *Epistola* lui Africanus e prea scurtă față de importanța problemei și-i cere scuze dacă și el, în scurtul timp liber ce i-a rămas la Nicomidia, nu poate răspunde pe deplin la întrebările ce se pun în legătură cu istoria Susanei.

2. Îi amintește că vorbind către prietenul lor Bassus și citînd pe Daniil, se întemeia pe întreaga profeție. Repetă apoi susținerile lui Africanus, cum le-am expus mai sus. Atrage după aceea atenția că multe din cele traduse de «cei șaptezeci» nu se află în textul ebraic, dar sînt în cinste și în folosință permanentă în Biserică, încă de multă vreme. Din Daniil mai lipsește, în textul ebraic, și episodul lui Bel și al balaurului, care formau cap. XIV din profeție.

14. Philistion a fost un mimograf, scriitor și compunător de minii, piesă realistă, alcătuită mai mult din gesturi; a trăit pe vremea lui Augustus.

15. Aci citează din Ieremia XIV, 3, 4, apoi Isaia XXXIX, 7 și Exod XXIII, 7.

În povestirea despre tinerii Anania, Azaria și Misail, avem două versiuni creștine și una ebraică deosebită : «și cei trei bărbați, Sedrah, Misah, Abdenego, au căzut legați în mijlocul focului. Împăratul Nabucodonosor s-a mirat, s-a sculat în grabă, a răspuns și a zis demnitarilor săi». Așa a publicat Aquila, după lecțiunea ebraică. Exemplele creștine au două izvoare : «Cei șaptezeci» și Teodotion. În amîndouă se găsește episodul Susanei ¹⁶. În textul ebraic al profetului Avacum apar părți din Susana. Chiar în interpolarea *Epistolei Sfîntului Ignatie către Magnesieni* se face referință la istoria Susanei. «Cînd înțeleptul Daniil era de doisprezece ani, a fost cuprins de Duhul lui Dumnezeu și a dat în vileag pe bătrînii care în zadar purtau cărunție, ca pe niște birfitori și poftitori de frumusețe străină».

3. Alte deosebiri se observă în cartea Esterei. În textul ebraic lipsesc rugăciunile Esterei și a lui Mardoheu, ca și scrisorile de acolo. De asemenea, în Iov, de unde începe : «este scris că el se va scula iarăși cu cei pe care Domnul îi va învia» și pînă la sfîrșit. De aceea nu se găsește nici în traducerea lui Aquila. În Iov lipsesc multe din replicile femeii sale. Se încheie însă în toate cu cuvintele : «Ci, zi cuvînt rău asupra Domnului și mori !»

4. Se mai găsesc în Iov multe altele care lipsesc în textul nostru. Chiar în Geneză sînt scurte adausuri pe care Origen le-a însemnat cu *obelos* (linie verticală), iar cu *asterisc* pe cele care lipsesc din textul elin și pe care le-a adăugat el din cel ebraic. «Este oare timpul să mai căutăm astfel de deosebiri, să înlăturăm exemplarele aflătoare în Biserică și să leguim pentru frăția noastră să se înlătore cărțile sfinte aduse la ei, să lingușim pe iudei și să-i convingem să ne împrumute și nouă din cele curate și care nu au adausuri ? Oare nu chiar Providența a voit, în ceea ce a oferit tuturor Bisericilor lui Hristos în Sfintele Scripturi, pentru zidirea lor, n-a avut grijă «de cei răscumpărați cu preț, pentru care a murit Hristos, care fiind Fiu, totuși nu L-a cruțat, ci dragostea Lui L-a dat pentru noi toți, pentru ca prin El să ne dea nouă toate ?» ¹⁷.

5. Pentru lămurirea poziției sale, Origen arată că versiunile creștine sînt lucrări menite să aducă folos moral prin aplicări la viața credincioșilor, iar nu pricină de discuții, urmărind să calomnieze pe iudei. Preocuparea cu aceste diferențe de text ajută la ascuțirea minții și la înfrînarea trufiei cărturarilor iudei și creștini.

6. Cît privește derivarea cuvîntului *prisis* (fierăstruire) de la *prinos*, sau *schisis* (spintecare) de la *schinos*, e de sine înțeles că expresia ebraică nu e echivalentă, cuvînt cu cuvînt, cu cea elină. Pentru edificare el a consultat mulți învățați evrei, cărora le-a arătat și arborii, dar ei n-au știut să-i numească în evreiește, sau i-au numit cu cuvinte care nu se găsesc în Sfînta Scriptură. Erau însă gata să-i răspundă în limba

16. Hieronim (*la profeția lui Daniil*), ne spune că Bisericile se foloseau mai mult de traducerea lui Teodotion decît de Septuaginta.

17. I Cor. VI, 20 ; Rom. VIII, 32. Citatele sînt incluse de Origen în fraza sa și dispuse astfel ca să formeze o unitate ; expresie a pielății și cunoștințelor sale în domeniul biblic.

siriacă, de care se foloseau, căci nu mai cunoșteau limba ebraică. Dacă s-ar mai găsi un alt loc în Scriptură, ei ar putea confirma sau nu. Necunoscând nici el vreun asemenea loc, ele nu se pot reconstitui, iar dacă Africanus ar putea să le afle, îl roagă să i le comunice, căci ar fi de mare folos.

7. De la un alt învățat evreu și de la fiul acestuia, el a aflat totuși confirmarea că istoria Susanei este un fapt istoric, cum reiese din citarea blestemului lui Ieremia : «Domnul să te facă pe tine ca pe Sedechia și ca pe Achiab, pe care i-a ars în cuptor împăratul Babilonului pentru că făcuseră nedreptate în Israel»¹⁸. În ce privește tăierea sau spintecarea lor, aceasta este o pedeapsă păstrată pentru venirea Domnului¹⁹. Cei doi judecători nedrepti și desfrânați au fost predați împăratului spre a fi uciși, cum vedem mai sus, căci iudeii n-aveau dreptul să ucidă pentru nesocotirea poruncilor împăratului, așa cum strănepoții lor au strigat lui Pilat : «Răstignește-L ! Răstignește-L», căci ei înșiși n-aveau acest drept.

8. În captivitate, se găseau unii evrei învățați și înaintați în vîrstă, care spuneau că iudeii vor fi eliberați din captivitate de Hristos, dar că El se va naște dintr-unul de ai lor și de aceea sileau femeile să se aibă cu ei. «Din aceștia au fost Ahjab și Sedechia. De aceea se spune în Daniil : Învechitule în zilnice răutăți. Dar n-a putut răbda aceasta fiica lui Iuda».

9. De ce nu se dau aceste explicații și nu se găsesc povestite în cărțile evreilor ? Pentru că acestea au fost înlăturate de către cei interesați, să nu le afle poporul ; ele însă au pătruns în cărțile apocrife. Chiar în Noul Testament sînt amintite fapte care s-au întîmplat cu Isaia, Ieremia și alți profeti, dar nu apar în scrierile lor, însă Pavel, în Epistola către Evrei, le dezvăluie : «Au fost omorîți cu pietre, au fost tăiați, au murit sub ucidere de sabie»²⁰. Cînd zice : «au fost tăiați cu fierăstrăul», se exprimă la plural, deși Apostolul se referă numai la Isaia. În felul acesta ei ținteau să înlătore cărțile învinuitoare, care vătămău încrederea în Scripturi, ca de pildă cînd s-a scris că Zaharia, fiul lui Barachie, a fost ucis între templu și altar. Mîntuitorul însuși îi muștră vîzîndu-i că ridică monumente proorocilor ; se spune că de ar fi trăit ei atunci, n-ar fi făcut ca strămoșii lor, recunoscînd astfel, nelegiuirile săvîrșite de aceștia²¹. În cele următoare, se dezvoltă aceste idei. În Noul Testament astfel de fapte s-au putut scrie, ca de pildă martiriul lui Ștefan. Așa au fost scrise și cele vechi, prin grija Duhului, dar au fost înlăturate pe ascuns «de către căpeteniile Sodomelor»²².

18. Ieremia XXIX, 20.

19. Matei XXIV, 48—51.

20. Evrei XI, 37.

21. Matei XXIII, 30—36. Sînt amintite în genere persecuțiile profetilor, referîndu-se la plural, deși e vorba de cite unul din ei. Se referă la cărțile de prim rang, dar unele se întemeiază pe cărțile Cronici și pe unele apocrife ; de ex. : II Cronici XXIV, 20 și urm.

22. Isaia I, 10. Se observă totuși că multe din pedepsele nedrepte sînt povestite în Sfînta Scriptură.

10. Africanus obiecta că Daniil proclamă nevinovăția Susanei prin inspirație divină, — cale nefolosită în partea necontestată a profeției lui Daniil. De la început profeția se desfășoară prin viziuni, vise și arătare de înger, niciodată prin insuflare de la Duhul, așa cum se povestește în istoria Susanei. Origen argumentează însă cu cuvântul Scripturii că «în multe feluri și în multe chipuri de mult a vorbit Dumnezeu părinților prin profeți». Continuă cu exemple dintre care reține cu multe amănunte arătarea Domnului către Iacob pe care după lupta cu El, l-a numit Israel. În urmă, el s-a umplut de duh profetic și a vorbit către fiii săi, începând cu Ruben.

11. Mustră apoi pe Africanus pentru felul cum își arată nedumerirea, făcând comparație între mimii lui Filistion și modul cum se desfășoară acțiunea în grădina de către cei doi bătrâni singuri și apoi între ei și Susana, accentuând asupra modului satiric cum le răspunde Daniil prin joc de cuvinte. Acest fel de interpretare nu corespunde cu pietatea de care dă dovadă în explicarea altor scrieri sfinte. Origen aduce ca exemplu asemănător din Regi (III, 16 și urm.) cearta în fața regelui Solomon, dintre cele două femei care născuseră doi copii, dintre care unul fusese omorât din nebăgare de seamă de femeia care acum pretindea pe cel viu. Prin înțelegciunea dată lui de sus a aflat pe mama adevărată. Se vede asemănarea prin rezultatul judecării : despre amândoi s-a încredințat poporul că au judecat după inspirația divină și de aceea merită să fie recunoscuți ca judecători nepărtinitori și fără greșală.

12. «Era aproape să-mi scape din vedere — zice Origen — să-ți răspund asupra jocului de cuvinte». În acest paragraf, el aprofundează studiul jocului de cuvinte : de la *prinos* (*ilex* — gorun) la *prisein* (a fierăstrăui) și de la *schinos* (*lentiscum* — salcîm) la *schiscin* (a spinteca).

În scripturile noastre — răspunde Origen privind larg problema — adică în versiunea elină, există etimologii care se înțeleg în lumina vocabularului ebraic, dar nu corespund cu redarea în limba elină. De ex. : cînd Adam zice : «Aceasta se va numi femeie pentru că este luată din bărbatul său». Termenul femeie e redat cu cuvîntul *ișsa*, derivat de la cuvîntul *iș*, care înseamnă bărbat. De aceea, imitînd originalul, Symmachus traduce în grecește cu formația feminină de la *arēr* și crează cuvîntul *andris*. Ieronim traduce cu «*virago*», formă arhaică latină pentru *virgo* și-l derivă cu sensul : «femeie care atrage pe bărbat». Cuvîntul *virago* înseamnă însă femeia robustă, puternică, eroină, cu sensul : femeie care împlinește rol de bărbat, așa cum o înțelege și Lactantius (*Inst. div.*, I, 9, 2), traducînd cuvîntul amazoană. În evreiește, *ișsa* este și o formă verbală care înseamnă ruptă, smulsă din... De aceea, Hieronim zice : «se va numi *virago* fiindcă a fost luată *ex viro*» (din bărbat). În traducerea sa, Teodotion propune termenul *assumptio*, fiindcă a fost luată (sumpta) din trupul bărbatului, ca să păstreze întocmai sensul redat corect al originalului. Origen însuși propune la Geneză (II, 25) traducerea : aceasta se va numi luare (lepsis, sau lemma, dar e neutru) căci din bărbatul ei a fost luată (elēphthē). Concluzia lui Origen este că traducătorul elin ar fi exprimat foarte potrivit expresia originalului, așa

de potrivit, încît noi nu putem restabili expresia echivalentă în limba ebraică, sau mai curînd în dialectul haldaic în care s-a scris Daniil.

13. Origen reia tema privitoare la puterea de a condamna și a ierta de pedepse, chiar în chestiuni proprii religioase și morale, greu de admis pentru un popor captiv și pentru căpteniile lui, susținînd că imputernicirea pornea chiar de la împăratul babilonian. Astfel Tobia se bucură de cinstea deosebită față de împăratul Nemessares (sau Enemesar), precum mai tîrziu Mardoheu este cu deosebire cinstit de către Artaxerxe, împăratul persilor. Am văzut că Ioachim poate fi chiar regele iudeilor, deoarece era soțul Susanei, fiica arhiereului Helkia, iar cei doi erau judecători îndreptățiți să lucreze după orînduirea împăratului.

Tot astfel în cartea Ezdra vedem că Neemia capătă sprijin chiar de la împărat ca să pornească la rezidirea templului. Origen a reluat problema și a aprofundat-o, îmbogățind-o cu multe alte exemple.

14. Autorul continuă cu evocarea unor fapte noi, în care se constată că poporul iudeu se bucura de anumite drepturi în judecarea faptelor religioase și morale. Chiar sub romani ei se bucurau de un guvernator din neamul lor, numit etnarh, atît în Egipt cît și în alte provincii ale imperiului. Puterea acestuia era limitată, dar e de neconceput să se fi exercitat fără porunca, știrea sau îngăduința împăratului roman. Romanii recunoșteau la început două triburi : Iuda și Veniamin. Apoi, au recunoscut și celelalte zece triburi ale lui Israel, întrucît chiar asirienii le recunoscuseră dreptul de a-și organiza tribunale proprii, cu unele restricții în materie criminală și politică, rezervate pentru sine de împăratul însuși.

15. Asupra argumentării lui Africanus că profeții de mai tîrziu nu citează cuvînt cu cuvînt pe predecesorii lor, Origen se referă mai întîi la fragmente folosite de unii de la alții, apoi la pasajele întinse, ca de pildă Isaia (XI, 2 și urm.), identice cu Mihea (IV, 1 și urm.). Amîndoi fac în cele din urmă descrierea păcii finale, cînd oamenii vor preface săbiile lor în pluguri și lăncile lor în coase. Neam contra neam nu va mai ridica sabia și nimeni nu va mai învăța să se războiască. Citează apoi și alte locuri paralele din Cronici (I, 16, 8—22), care urmează după Psalmii XCV și CIV. Încheie cu alte locuri mai mărunte din Vechiul Testament.

16. În fine, răspunde la observația că istoria Susanei e scrisă într-un stil cu totul deosebit decît celelalte douăsprezece capitole ale lui Daniil, recunoscute de toți ca autentice. Origen nu constată această deosebire. Pentru cine înțelege acordul complet între formă și conținutul moral și critic, e de ajuns să se convingă pe deplin că nu e nimic străin în stilul capitolelor finale.

În cele din urmă, transmite salutări de la Ambrosius, de la soția și copiii acestuia, cum și de la Anicet. Îl roagă să aducă din parte-i salutări episcopului Apollinarios și tuturor care-l iubesc.

Despre personajele citate în salutul final e mai puțin de spus. Anicet nu poate fi identificat ; el nu poate fi în nici un caz același cu omonimul său, papă în jurul anului 150. Ambrosius, un creștin foarte înstărit, l-a ajutat mult pe Origen în cursul lucrărilor, avînd rolul unui Mecena. Se știe că a murit după anul 254 și că a fost smuls din erezia gnostică a lui

Valentin de către Origen. Tot lui i-a dedicat Origen *Indemnul la martiriu*, operă de un deosebit curaj și talent, scrisă pe la 235. Nu poate fi același care a fost episcop al Alexandriei, discipol al lui Didim cel orb și care a scris un *Tratat contra lui Apollinarios* și un alt *Tratat despre Iov*, ambele pierdute (Hieronim, *De viris illustribus*, 126).

Aruncînd o privire critică asupra acestei controversse epistolare, constatăm de la început o deosebire de unghi de privire, datorită preocupărilor principale care-i despărțeau. Africanus analizează opera sub aspect literar. Argumentele sale se întemeiază pe criteriile analizei textuale, specifică școlilor critice necreștine din Alexandria și Siria. El numește pe participantul necreștin : *agnomon*, nu numai ca să facă un spirit pe seama lui Bassus — neștiutorul, care nu se preocupa decît ca un divertisment de altfel de problemă — cît mai ales pentru a-l critica pe Origen că a surprins pe interlocutori nepregătiți : unul neavizat, altul lipsit de interes, ca să susțină un punct de vedere care era numai al său.

Cei doi judecători bătrîni au căutat, fiecare pe ascuns pe celălalt, să se apropie de Susana, dar s-au ciocnit unul de altul și astfel au fost nevoiți a se explica și a se înțelege. Scena e deosebit de sugestivă, cu efect anume urmărit, comico-satiric, foarte asemănătoare cu cele prezentate pe scenă în mimi, piesă de mișcări și situații cu dialog redus la minimum, aproape numai exprimări de surpriză, mirare și teamă, opere atribuite îndeosebi lui Filistion, mimograful renumit din secolul I al erei noastre.

Dar și după aceea, cînd ei au fost respinși de Susana și au început să strige, ca și cum ea ar fi fost surprinsă cu un tînăr care ar fi reușit să fugă, Africanus reține numai procedeul scenic al povestirii, ceea ce îl supără îndeosebi pe Origen. Cînd apoi urmează judecarea și condamnarea Susanei, pe baza mărturiei mincinoase a celor doi judecători ipocriți, și pe cînd era dușă la locul de osîndă, îi întîmpină copilul Daniil, trimis și inspirat la rugăciunea Susanei, care strigă : «Nevinovat sînt eu de sîngele acesteia» și, la cererea poporului, explică rostul cuvîntelor sale și dobîndește învoirea să facă judecată. El desparte pe cei doi pîrșiși și întrebîndu-i deosebit pe fiecare sub ce copac s-a petrecut adulterul, unul din ei răspunde sub gorun (*pinos-ilicx*), specie de stejar veșnic verde, gorun care crește înalt și frumos, cu totul deosebit de salcîm (*schinos-lontiscum*). Salcîm s-a tradus la noi în lipsă de alt cuvînt, căci în realitate el este un pom care rodește un fruct dulce și care crește scund dar rămuros.

Tochmai în marea deosebire dintre cei doi arbori se vedește că bătrînil judecători mînteau. Trebuie să menționăm că flora în acele locuri s-a schimbat foarte mult și mai ales denumirile vechi ale arborilor, în cursul secolelor și după migrații și transmutări de populații, s-au uitat. Origen ne spune că a arătat pomii unui om învățat, care totuși n-a știut să-i spună decît cu denumirea greacă sau siriiană, nicidecum să-și mai amintească de cea străveche.

Din ce ne pot informa textele, deducem că *pinos* însemna un stejar (*ilicx*) ; *sub arguta ilice* (sub gorunul şușotitor) la Vergiliu (Bucolice, VII),

ale cărui frunze tot vorbesc mereu. Dar în vocabularul vechi elenic, îl avem pentru două specii : gorunul veșnic verde, din care se făcea lemnul îndoit, prins de plug, cormana, de care se prindea fierul, brăzdarul propriu-zis, așa cum găsim la Hesiod (*Fapte și zile*, vs. 436) γύην πρίνου (*cormana din prinos*). Lemnul troznea puternic când ardea (cf. Aristofan : *Braștele*, vs. 859 ; Dindorf). Coaja lui era groasă și aspră și din ea se făceau coșulețe (cf. Teocrit : *Idile*, vs. 95). În afară de acesta, există o altă specie de gorun, care purta țepi, cu frunze late și creștea pe malul apelor, denumit *ilex aquifolium*. El producea un rod ca mărul, ale cărui semințe conțineau o culoare roșie-deschisă, cum se informează Theophrast și Dioscurides, 390. Plutarh (în Teseus 17), amintește de culoarea purpurie care se scotea din semințele acestui fruct. Nu e deci exclus ca să fie vorba în istoria Susanei tocmai de acest *ilex* cu frunze late, care creștea înalt și de predilecție pe malul apelor, potrivit deci pentru havuzul de apă în care se scaldau femeile. *Ilexul*, gorunul de stîncă, era un arbore de munte cum e puțin probabil să fi fost plantat în grădina lui Ioachim, soțul Susanei.

Despre *schinos* (*lentiscus* — *um*) tradus cu *salcim*, lucrurile nu stau mai clar. Il găsim la *Herodot* (IV, 171), care amintește de fructul lotusului cirenaic cu care se hrăneau lotofagii, popor de pe țărmul Sirtei-Mici, în Africa de nord (Tunisia de azi). Acest fruct al lotusului este mare cât acela al schinosului, foarte dulce, asemenea cu rodul finicului. E de presupus că *schinos* sau *lentiscum* avea fructul ca un fistic, un fruct ca un măr prelungit, în care se aflau semințe gustoase. Această specie de arbore creștea scund, de aceea se planta în șir în grădini, ca să împrejmuiască anumite ronduri, iar apoi se tunde deasupra (*tonsis lentiscis* la Cicero — *De divinatione*, I, 15). Coaja lentiscului era netedă și de sub ea se scotea o rășină (*mastiche*), din care se prelucra o mirodenie, un parfum foarte mult cîntat (citat de Clement Alexandrinul, după un poet comic, frg. 37 incert). Deci, traducerea noastră «salcim» redă abia o vagă asemănare ; doar lipsa altui cuvînt mai potrivit o justifică, — după cum pentru *prinos* s-a tradus nepotrivit cu *mesteacăni*.

În lumina acestor fapte, reiese că textul traducerii era foarte vechi chiar pentru vremea lui Origen, dar expresia nu se poate admite decît în clinește cum afirmă Africanus. Dar Origen, aducînd atîtea exemple de figuri literare bazate pe etimologii și asonanțe, face probabilă existența textului ebraic, însă în acest caz, trebuie să admitem o deosebită măiestrie a traducătorului, care modificînd termenii, a redat totuși în întregime, în expresii echivalente, întreaga atmosferă satirică a originalului. Argumentul lui Africanus rămîne însă în picioare.

În traducerea noastră, efectul acesta, cum am văzut, nu s-a redat, iar contextul rămîne neînțeles. În traducerea latină : *sub schino* cu *scindet te medium*, abia poate reda prin asonanță o parte din expresia textului elin.

Totuși, principalul argument al lui Origen acoperă cu înălțimea punctului său de vedere, întemeiat pe vechimea practicii în lectura educativă a Bisericii, toată această mărunță scrutare de figuri literare. El consideră

că ambele capitole (XIII și XIV) de la sfârșitul profeției lui Daniil, sînt cîștigate definitiv ca un bun cultural și moral al Bisericii învățătoare, sub degetul totdeauna lucrător spre bine al Providenței, care a purtat de grijă ca aceste bunuri culturale, rezultînd din experiența istorică a poporului iudeu, să fie folositoare societății creștine.

Tocmai specificul culturii creștine a înnobilat și ridicat pe o înaltă treaptă morală cărțile acestea, lăsînd cu totul în umbră și făcînd apoi să dispară cu totul, aspectul satiric pe care-l va fi avut originalul.

Paralela între judecata lui Daniil și cea a lui Solomon este nepotrivită în amănuntele ei, ca și situația personajelor, deși ca lucrare a Duhului, ea se poate menține. Solomon vrea să descopere care este adevărata mamă și judecă bizuindu-se tocmai pe sentimentul profund uman, al dragostei mamei pentru viața copilului ei, pe cînd Daniil, copil fiind, este inspirat anume pe calea descoperitoare a nedreptății și numai prin aceasta reușește să dovedească ipocrizia și nelegiuirea celor doi judecători încărunțiți în rele.

Interpretarea lui Africanus este omenească, rațională și urmărește textul după criteriile filologice și literare, obiective și reci.

Origen, dimpotrivă, vrea să înmulțească uleiul din candela credinței, adoptînd opere literare cuprinzătoare de învățătură, cînd ele și-au îndreptățit, prin uz și folos sufletească, temeinica lucrare a zidirii sufletești. În adevăr, cum gîndește el, textul traducerii s-a bucurat, ca și originalul, de o supraveghere a Providenței, cum se vede tocmai din faptul că ele au fost adoptate și prețuite de Biserica învățătoare și primite cu dragoste de cea ascultătoare.

Prof. NICOLAE I. ȘTEFANESCU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DE ORIENTARE ÎN ANUL 1963

Sfântul Sinod a luat hotărârea înțeleaptă încă din 1950, ca preoțimea să se întâlnească în conferințe de orientare pe protopopiate, avînd călăuză studiile publicate în revistele noastre teologice, și mai ales acel tezaur continuu îmbogățit și îmbogățat de interpretări creștine, pe care îl constituie volumele «Apostolatul social», ale Prea Fericitului Patriarh Justinian. Prin aceste conferințe, preoțimea întreagă e ajutată a merge în pas cu vremea, să se țină la curent cu problemele contemporane din patrie și din lumea întreagă, fie ele de ordin social, fie de ordin teologic.

Temele pentru anul 1963 la aceste conferințe au fost următoarele :

1. Pentru luna martie : Învățătura Bisericii Ortodoxe față de proprietatea obștească.
2. Pentru luna mai : Atitudinea Bisericilor și a confesiunilor creștine față de principalele probleme ale vieții internaționale.
3. Pentru luna septembrie : Poziția ortodoxă în ecumenism.
4. Pentru luna noiembrie : Acțiuni și realizări în lupta pentru apărarea păcii în anul 1963.

Vom reține cîteva concluzii despre felul cum au decurs aceste conferințe în protoierile din Arhiepiscopia Bucureștilor.

Conferințele au fost prezidate de PP. SS. Episcopi Antim Tîrgovișteanul, Visarion Ploieșteanul, Vicari Patriarhali, de P. C. Pr. Al. Ionescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, de PP. CC. Consilieri ai aceleiași Arhiepiscopii și de unii profesori de la Institutul teologic din București.

Toate conferințele au fost precedate de servicii religioase, săvîrșite de cite un sobor de preoți. Aceste servicii au prilejuit unele observații,

pe baza cărora urmează a se da anumite îndrumări pentru îmbunătățirea modului de mișcare și comportare a preoților la serviciul religios în sobor și pentru deplina uniformizare a rînduiei Te-Deum-ului.

La începutul conferințelor, protoierii au rostit cuvîntări de bun sosit.

PP. SS. Lor și P. C. Părinți președinți ai conferințelor au împărtășit în cuvîntările de răspuns sfaturi bune preoților și au adus binecuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Referatele prezentate au arătat un stil ales, curgător, buna informație care le stă la bază, cu reflecțiile personale adesea foarte judicioase ale autorilor, iar discuțiile pe marginea referatelor au fost și ele animate.

După aceste observații generale, vom face unele mențiuni speciale, pe marginea fiecăreia din cele patru serii de conferințe din cursul anului 1963.

CONFERINȚA DIN LUNA MARTIE

În luna martie, tema conferințelor fiind : «Învățătura Bisericii Ortodoxe față de proprietatea obștească», președinții s-au referit și la încheierea colectivizării agriculturii. Așa, de pildă, la conferința de orientare din protoieria II Capitală, P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, în calitate de președinte, a spus : «Ne-a fost dat nouă, celor din generațiile actuale, să vedem și să trăim vremuri mari, de uriașe prefaceri ale lumii, în care o însemnată parte a omenirii, hotărîtă să pună capăt tuturor formelor de exploatare umană și amenințări cu războiul, a îmbrățișat noi orînduiri sociale și noi forme de viață, care să înlesnească tuturor bunăstarea materială și progresul social și să asigure conviețuirea tuturor popoarelor. Spre această nouă întocmire a pășit poporul nostru de peste 17 ani, alăturîndu-se la sutele de milioane de oameni care au purces pe drumul orînduirii socialiste. Era firesc ca preoțimea noastră, care a aderat cu toată însuflețirea la eforturile regimului democrat-popular pentru făurirea în patria noastră a unei vieți tot mai prospere și mai fericite pentru toți, să cunoască învățătura Bisericii Ortodoxe cu privire la proprietatea obștească și să analizeze în cadrul unei asemenea conferințe de orientare, potrivit hotărîrii Sfantului Sinod, îndatoririle credincioșilor față de avutul obștesc. Din lucrările ce vor urma, se va vedea că ideea de proprietate obștească nu numai că nu se opune principiilor noastre religioase, ci însăși Biserica — așa cum arată cea dintîi scriere de istorie bisericească «Faptele Sfinților Apostoli», consemnează folosirea în comun a bunurilor materiale ca formă superioară de organizare socială... Organizarea și dezvoltarea proprietății obștești din zilele noastre pune capăt nedreptăților sociale și abuzurilor de tot felul pe care le-a îndurat poporul nostru... Spre această formă socială ne cheamă conștiința noastră de slujitori ai Evangheliei. Spre aceasta ne îndeamnă ierarhia Bisericii noastre, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. «Aceasta este, a spus Prea Fericirea Sa, la deschiderea cursurilor de îndrumare a preoților din primăvara trecută, un act măreț, iar pentru noi un act dumnezeiesc».

La conferința de orientare a clerului din protoieria raionului Cîmpina, P. S. Episcop-Vicar Patriarhal Visarion Ploieșteanul, în calitate de președinte, a spus în cuvîntarea de răspuns la salutul de bun sosit al P. C. Protoiereu N. Georgescu : «Viața noastră preoțească de slujitori ai altarului și ai amvonului Mîntuitorului Hristos trebuie să fie strîns împletită cu problemele practice ale actualității ; acesta este și scopul conferințelor de orientare. Între cele mai importante probleme ale actualității este problema formării omului nou, în spirit colectivist, atitudinea lui față de proprietatea obștească și datoria de a cultiva în sufletele credincioșilor dragostea și respectul față de colectivitate și de avutul obștesc». Arătînd cu exemple din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție că bunurile materiale sînt date omului numai spre administrare, pentru a-și împlini prin ele răspunderile față de nevoile și drepturile celorlalți oameni, P. S. Sa conchide : «Din această cauză, Biserica Ortodoxă nu poate fi de acord cu ideea că proprietatea particulară asupra pămîntului și a celorlalte mijloace de producție și de trai s-ar baza pe vreun drept natural sau că aceasta ar fi consfințită de revelația divină». «De aceea, cînd în țara noastră s-au ivit rînduiri sociale și de stat care au statornicit desființarea totală și definitivă a exploatării omului de către om, slujitorii altarelor, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian și cu ceilalți membri ai Sfîntului Sinod, precum și credincioșii sfîntei noastre Biserici, au văzut în aceste înfăptuiri o împlinire a voiei lui Dumnezeu și le-au sprijinit fără ezitare.

Prea Cucernici frați preoți, avem datoria de a fi alături de credincioșii noștri în noua formă de viață ce s-a înjghebat în patria noastră, a cărei țintă finală este sublimă : o viață de îndestulare, de mulțumire și de progres din ce în ce mai mare».

Dintre referatele prezentate la conferința din martie, cel al P. C. Pr. Serafim Moruzan de la parohia Bragadiru, raionul Zimnicea, protoieria Alexandria, numără 85 note bibliografice și o înlănțuire bine ordonată în expunerea ideilor componente, aprofundate în duhul Evangheliei și al Tradiției. În același timp, este un referat concis și cu aplicări la realitatea practică. Menționăm și referatele preoților Marinescu Ioan — Precupeții Vechi, protoieria II Capitală ; Mircea Ioan — Cuțitul de Argint, protoieria III Capitală ; Vladimir Nicolau — Priseaca, raionul Tîrgoviște ; Nicolae Rentea — Căldăraru, raionul 23 August, ș. a.

La discuții au luat parte un număr de preoți, variînd între 5 (protoieria Muscel) și 20 (protoieria III Capitală). Aceștia au adus contribuții importante cu privire la forma și fondul referatului. Unii dintre ei au contribuit cu reflecții și concluzii practice remarcabile, ca Pr. Emilian Vlaiculescu — Vălenii de Munte, raionul Teleajen, pentru care motiv P. S. Episcop Antim i-a cerut să-și fixeze cele vorbite în scris, pentru a fi prezentate autorității superioare, într-o anexă la procesul-verbal al conferinței. S-au mai evidențiat în discuții preoții : Ioan Turcu, Buda-Drăgănești Vlașca și Pr. Savian Bunescu-Drăgănescu, arătînd superioritatea proprietății obștești față de proprietatea individuală.

La această conferință, tratându-se tema : «Atitudinea Bisericilor și confesiunilor creștine față de principalele probleme ale vieții internaționale actuale», în cuvântările de răspuns ale delegaților chiriarhali care le-au prezidat, la salutul de bun sosît al protoiereilor, s-a relevat însemnătatea acestei teme. P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul a spus de pildă la conferința de la protoieria Cîmpina : «Misiunea Bisericii, orientată de luminile Evangheliei, este să sprijine ca relația dintre oameni și grupările sociale să se dezvolte în întreaga familie umană în duhul frățietății și al păcii... Între numeroasele probleme care interesează vital contemporaneitatea, chestiunea asigurării unei păci statornice în lume stăruie pe primul plan al popoarelor iubitoare de pace. Sprijinindu-se pe temeiuri creștine, Biserica Ortodoxă Romînă, sub conducerea Sfîntului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, și-a precizat dintru început punctul său de vedere asupra atitudinii și rolului ce trebuie să le aibă confesiunile creștine și toți slujitorii Sfîntei Evanghelii pentru realizarea năzuințelor de pace și înfrățire între popoare și de bunăstare obștească».

Dintre referate, cităm pe acelea ale Pr. Aurel Costin — Cocloc, raionul Răcari, și al Pr. Nicolae Dobrescu — Călțuna, raionul Lenin, protoieria I Capitală.

Cel dintii a fost propus spre publicare în revista «Glasul Bisericii», iar al doilea a fost semnalat «Sectorului Social» de către președintele conferinței, P. C. Consilier Stan Dimancea.

De asemenea menționăm referatele preoților : Iosif Țincoca — Giurgiu, Ioan Negoită — Cosîmbești-Slobozia, Radu Dumitru — Popești II Teleajen, Gh. Duță — Ogrezeni-Videle.

La discuții, s-au remarcat îndeosebi : Pr. Ioanițescu Petru — Baci-Videle, Constantin Grigore — Sf. Ilie Gorgani, protoieria I Capitală. Cel din urmă a semnalat greșita educare în spirit războinic a tineretului în trecut și educarea lui de azi în spirit de pace, de apropiere și înțelegere între toate popoarele.

Din partea Biroului au luat parte la discuții în mod obișnuit protoiereul și președintele, care în încheiere au făcut aprecieri asupra referatului și asupra completărilor aduse de coreferenți și de participanții la discuții desprinzînd directive pentru activitatea pastorală viitoare a preoțimii.

P. C. Pr. Al. Ionescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, prezidînd conferința de la protoieria II Capitală, a făcut la sfîrșitul discuțiilor următoarele precizări : «Problema capitală a lumii contemporane este problema păcii, pentru salvagardarea căreia, este nevoie de o serie de acțiuni duse pe plan internațional. Dar și noi trebuie să contribuim la aceasta cu toată sinceritatea. Bisericile trebuie să acționeze unitar. Sîntem încredințați că veți depune toate eforturile spre a susține și în viitor acțiunile pentru continua înflorire a patriei, pentru fericirea poporului nostru și pentru biruința definitivă a păcii în lume».

CONFERINȚA DIN LUNA OCTOMBRIE

Această conferință a avut ca temă : «Poziția ortodoxă în ecumenism». La conferința din protopopiatul Circ. I Capitală, răspunzând cuvântului de bun sosît al P. C. Protoiereu Ion Neamu, P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul, delegat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ca președinte, a remarcat că tema conferinței preoțești din această lună e motivată de trăirea noastră în actualitate.

Referatele au tratat tema cu multă conștiinciozitate pe baza întregii bibliografii cunoscute din revistele noastre bisericești. S-a constatat din nou cât de utile sînt aceste conferințe de orientare, ca impuls preoților la lectură și la deprinderea cu exprimarea ușoară a ideilor oral și în scris. Remarcăm îndeosebi referatul P. C. Pr. Gh. Petreanu — Belu Pieptănari, protoieria III Capitală.

Aceeași bună informare și orientare în problemele vremii au dovedit-o preoții și în completările de multe ori foarte substanțiale ce le-au făcut la discuții. Remarcăm dintre aceștia pe P. C. Pr. Stelian Ionescu — Coțofenești, protoieria Teleajen, care a formulat îndatoririle de azi ale preoțimii în activitatea ei pastoral-socială.

Din concluziile președinților la finele discuțiilor remarcăm pe cele ale P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul la protoieria Circ. I Capitală și pe ale P. C. Vicar Al. Ionescu la protoieria raionului Oltenița.

P. S. Episcop Visarion a arătat că ecumenismul nu este o supra-biserică, o altă corabie a lui Noe, care ar salva creștinismul din împărțirea în atîtea confesiuni și culte. A descris apoi greutatea de a antrena romano-catolicismul în Mișcarea Ecumenică. Vaticanul folosește o tactică strategică în problema ecumenismului, spunînd că dorește să colaboreze în acest sens. Dar noi, ortodocșii, trebuie să fim atenți față de aceste declarații. De aceea, trebuie să avem idei clare, să fim bine documentați asupra Mișcării Ecumenice.

P. C. Pr. Al. Ionescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, a înfățișat caracterul acestei Mișcări, arătînd că în ea nici o Biserică nu are rol conducător. Ea e o Mișcare de apropiere între Biserici, printr-o cunoaștere reciprocă cât mai bună. Consiliul Ecumenic este o asociație frățească și s-a ajuns în prezent ca să se mărturisească în comun credința în Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, prin adoptarea noii sale baze treimice. Pînă la unitate, mai este mult însă ; climatul politic poate să ajute și el spre această unitate. Anumiți frunțași ai Mișcării Ecumenice au scris împotriva persecuțiilor din Africa de sud iar la New-Delhi s-a pus problema dezrobirii Angolei și a altor teritorii ce se află încă sub regim colonial. În continuare, P. C. Sa citează pasagii din cuvîntările diferiților frunțași ai Mișcării Ecumenice, ținute la New-Delhi în favoarea păcii. Acolo s-a afirmat că pacea este indivizibilă, pentru că lumea de astăzi este una. Pentru acest motiv, creștinii din toată lumea trebuie să se unească pentru apărarea păcii, deoarece dragostea lui Hristos fiind universală, se întinde peste tot pămîntul.

Biserica Ortodoxă Română este și ea o sprijinitoare asiduă a luptei pentru pace, iar noi preoții acestei Biserici, popularizăm acțiunile și ideile păcii în acest sens, ca și ale tuturor forțelor iubitoare de pace din lumea întregă.

Menționăm și propunerile pentru viitor, făcute de P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul, cu privire la conferințele de orientare :

Să se uniformizeze formula pentru Te-Deum. La sfârșitul Te-Deum-ului, să se cînte imnul Sfîntului Ambrozie, în timp ce toți participanții se vor închina.

Procesul-verbal tip trimis de la Centrul Eparhial să prevadă menționarea aportului fiecărui preot la dezbaterea temei și nu numai numele celor ce iau cuvîntul.

CONFERINȚA DIN LUNA NOIEMBRIE

Tema conferinței din noiembrie a fost : «Acțiuni și realizări în lupta pentru pace, în cursul anului 1963».

Referatele citite au fost bogate în informații și categorice în concluziile practice referitoare la sarcinile ce revin preoților în sprijinirea acțiunii în apărarea păcii. Remarcăm referatul P. C. Pr. Nae Manole de la parohia Berceni, protoieria III Capitală, «bogat informat, plin de fapte și de observații și de concluzii bune», cum se spune în raportul președintelui conferinței, P. C. Pr. Prof. Ioan G. Coman.

«Completările și discuțiile asupra temei s-au făcut într-o întrecere și într-un entuziasm, care a demonstrat atenția cu care a fost laut în considerare», cum scrie P. C. Pr. Consilier Leonida Mateescu, președintele conferinței de la orașul Ploiești, în raportul său.

Pe marginea referatului, a discuțiilor și completărilor de la conferința din protoieria Oltenița, președintele ei, P. C. Pr. Virgil Godeanu, Inspector eparhial, a formulat următoarele concluzii :

1. Preoții ortodocși romîni sînt conștienți că asigurarea păcii constituie pentru ei un ideal și o năzuință sfîntă, pe care lumea de astăzi se străduiește s-o realizeze.

2. Omenirea tinde și însetează azi după înfrățire, după pace, după dezarmarea generală și totală.

3. Aceste strădanii au fost totdeauna propovăduite de Biserică. Preoții sînt datori să sprijine aceste năzuințe din fidelitate față de învățătura Mîntuitorului Hristos, Domnul Păcii.

4. Poporul romîn e dornic de pace și muncește pentru construirea unei vieți mai bune și mai drepte.

5. Ca membri ai Bisericii, răspunzători de misiunea încredințată lor, dar și ca cetățeni ai patriei noastre dragi, preoții vor continua munca lor în apărarea păcii, în propovăduirea dreptății și a înfrățirii între popoare.

La conferința de la protoieria III Capitală, președintele P. C. Pr. Prof. Ioan G. Coman, a spus între altele, că lucrarea de apropiere, înțelegere și colaborare între oameni a intrat într-o fază mai accentuată de realizare. P. C. Sa arată în mod succint rezultatele pozitive și greutățile mari ce trebuie învinse pentru statornicirea păcii în lume. Pentru ca această lucrare să progreseze, este nevoie de încredere. Din acest punct de vedere, un aport important îl poate aduce realizarea unității creștine.

*

Această înfățișare rezumativă a conferințelor preoțești de orientare din anul 1963 poate da o idee generală despre preocupările preoților în legătură cu direcția de dezvoltare a lumii contemporane și cu năzuințele prezente ale poporului nostru și în legătură cu străduința de a face din activitatea lor o slujire devotată în folosul acestor năzuințe. Sfântul Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, le îndrumază prin temele ce le dă preoților, prin delegații trimiși la ele, prin materialul ce se îngrijește să li se pună la dispoziție în revistele și în toate publicațiile bisericesti, pentru a-și putea atinge scopul în activitatea pastorală a preoțimii noastre.

REDAȚIA

RESFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA FĂUREI, RAIONUL LEHLIU, REGIUNEA BUCUREȘTI

Pe malul stîng al lacului Mostiștea, într-un loc adăpostit de vînturile Bărăganului, se întinde satul Făurei, în mijlocul căruia este așezată biserica în formă de corabie.

Zidită din temelie, probabil în 1880, cu hramul : Adormirea Maicii Domnului și Sfîntul Nicolae, a fost restaurată în 1928, iar în 1936 a fost pictată din nou în tehnica tempera grasă, de pictorul bisericesc, Pr. Constantin Stănescu. I s-a adăugat hram nou : Sfîntul Ierarh Calinic de la Cernica, iar în ziua de 3 noiembrie 1963, a fost resfințită de P. C. Consilier Stan Dimancea, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, înconjurat de un sobor de preoți format din : Marin Radu, protoiereu, Iosif Bălțeanu, Aurelian Bălțeanu — parohia Voluntari-București ; Constantin Stănescu — pictor bisericesc ; Grigore Neagu — parohia Ulmu ; Atanasie Dumitrașcu — parohia Zimbru ; Marin Manole — parohia Lehliu-Sat ; Ioan Viașu — parohia Răzvani și arhid. Iordan Niculescu de la Centrul eparhial.

În prezența credincioșilor, s-a oficiat slujba «Aghiazmei», după care s-a semnat documentul de sfințire.

Predica zilei a fost rostită de Pr. Constantin Stănescu, care a explicat Evanghelia despre bogatul nemilostiv și săracul Lazăr, stăruind în concluzie asupra dreptății sociale și dragostei care germinează și sprijină pacea.

După oficierea Sfintei Liturghii, au cuvîntat P. C. Protoiereu Marin Radu, iar Pr. Aurelian Bălțeanu a făcut un amplu raport din partea parohiei, în numele tatălui său, Pr. paroh Iosif Bălțeanu, arătînd desfășurarea lucrărilor de pictarea din nou a bisericii, aducînd respectuoase mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru ajutorul dat, care reprezintă jumătate din costul total al cheltuielilor.

În cuvîntul său, P. C. Consilier Stan Dimancea, delegat al Prea Fericitului Patriarh Justinian, a subliniat mai întîi însemnătatea acestui eveniment deosebit pentru viața credincioșilor din parohia Făurei. Re-

sfintirea bisericii din Făurei se face la împlinirea a 50 de ani de preoție a Preotului paroh Iosif Bălțeanu și în ziua când se prăznuiește Sfântul Mucenic Iosif, ziua numelui părintelui paroh. P. C. Sa face o caracterizare a lucrării de pictură executată de Preotul-pictor Const. Stănescu, în stilul bizantin tradițional, de o factură corectă ca desen și culoare și corespunzător nevoilor sufletești ale credincioșilor. Remarcă dubla calitate de preot și pictor a executantului acestei lucrări, ceea ce constituie o garanție serioasă a calităților doctrinare a lucrării și o mângiere sufletească a credincioșilor, care știu că «mina care a zugrăvit chipurile sfinților este aceeași care le-a împărtășit harul Duhului Sfânt izbăvitor, prin slujbele efectuate în mijlocul lor».

A transmis apoi înalta binecuvântare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian asupra tuturor ostenitorilor angajați sub orice formă în această lucrare, care este o verigă din lanțul realizărilor de acest fel prin grija deosebită a autorităților bisericești și a concursului binevoitor al statului nostru democrat-popular. «Pe cerul de azur al picturii acestei biserici — a spus P. C. Sa — se profilează textul evanghelic : «Feriți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» — ceea ce este idealul vieții din vremea noastră, care asigură fericirea oamenilor».

În încheiere, a subliniat însemnătatea acestei zile, în care de sub cupola sfintei biserici s-au înălțat rugăciuni fierbinți pentru pacea întregii lumi și pentru înfrățirea tuturor popoarelor pe pământ.

Ultimul a luat cuvîntul Preotul-pictor Constantin Stănescu, care mulțumește Bunului Dumnezeu că l-a ajutat să ducă la bun sfârșit această lucrare de împodobire a sfântului Său locaș, în condiții de grea răspundere morală și materială. Face o sumară expunere a operațiunilor de zidire premergătoare picturii cum și a desfășurării planului iconografic, întregit cu motive ornamentale în stil tradițional bizantin.

Mulțumește Prea Fericitului Patriarh Justinian, care a dat cadrul legal funcțiunii de pictor bisericesc și pentru preoții cu înclinații și pregătire corespunzătoare. Mulțumește de asemenea P. C. Consilier Dimancea, care a sfîntit cu puterea harului Sfîntului Duh munca depusă pentru împodobirea sfîntului locaș, cum și tuturor acelor dintre enoriași, în frunte cu Preotul paroh Iosif Bălțeanu și a fiului său, Pr. Aurelian Bălțeanu, înconjurat de enoriașii C. Sale din București, care sub orice formă l-au sprijinit pentru reușita lucrărilor. De asemenea, mulțumește P. C. Protoiereu Marin Radu, care a dat un concurs neprecupețit.

În concluzie, face urarea enoriașilor parohiei Făurei de a folosi cu spor duhovnicesc, întru mulți și fericiți ani, această sfîntă biserică, spre mîngîierea și mîntuirea lor trupească și sufletească.

Urmează un polihroniu în cinstea înaltelor autorități bisericești și de stat, cum și a celor prezenți la această festivitate. După slujbă, a fost servită agapa obișnuită, sub soarele cald al unei zile plăcute de toamnă. Apoi, oaspeții și credincioșii s-au îndreptat spre casele lor, «sfînțiți cu puterea lui Dumnezeu, fiindcă au iubit podoaba casei Sale».

ASISTENT

CONCERT DE COLINDE LA INSTITUTUL TEOLOGIC

Tradiționalul concert de colinde dat de studenții Institutului teologic universitar și de elevii Școlii de cântăreți și Seminarului teologic, din București, a avut loc în seara zilei de 20 decembrie 1963. Pe scena amfiteatrului Institutului teologic au urcat în acordurile imnului patriarhal Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Prea Sfințitul Episcop Teotist al Aradului, Prea Sfințitul Episcop Visarion, vicar patriarhal, P. C. Rector N. Nicolaescu, părinții și domnii profesori ai Institutului și Seminarului teologic, precum și părinții, profesorii de la Institutul teologic universitar din Sibiu, care au participat la examenele aprofundate de absolvirea cursurilor de magistru în Teologie.

Au fost prezenți de asemenea reprezentanții Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri.

Studenții teologi și elevii seminaristi erau de data aceasta în sală, organizați pe grupe corale de colindători, după anii de studiu respectivi. După un scurt cuvânt introductiv despre frumusețea și însemnătatea colindelor strămoșești, rostit de studentul Bumbeneci Vasile din anul IV, Dl. Prof. Nicolae Lungu a prezentat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian felul cum se va desfășura concertul. Programul a fost deschis de corul Seminarului teologic sub conducerea P. C. Pr. Prof. Grigore Miron, care a interpretat colinda «Cetiniță Cetioară», culeasă de regretatul compozitor Gheorghe Cucu și armonizată pentru cor bărbătesc de P. C. Pr. Ion Popescu-Runcu. Studenții teologi din anul I, sub conducerea colegului lor Petrescu Traian, au cântat colinda «În virfuri la nouă meri», de Gheorghe Cucu, iar corul studenților din anul II dirijat de Stan Alexandru, au executat cântecul de stea intitulat «Stea sus răsare» de Vasile Popovici. În continuare au fost ascultate: evocarea «În seara de Moș Ajun», de M. Trache, interpretată de corul studenților teologi din anul III, dirijat de Moldoveanu Nicu, și colinda «Praznic luminos», de Timotei Popovici, cântată de studenții anului IV conduși de colegul lor Mirea Mihai.

În aceeași ordine a grupelor corale de colindători — începînd cu seminaristii și terminînd cu studenții teologi din anul IV —, s-a desfășurat întregul program de colinde. Astfel, rînd pe rînd, a fost interpretate următoarele colinde : «Colindul lui Dumnezeu», de V. Popescu-Băleni (corul Seminarului condus de elevul Costică Dumitru, cl. V-a) ; «La poartă la Țarigrad», de Vasile Popovici, (corul anului I, dirijor Petrescu Traian) ; «Am plecat să colindăm», de Gh. Cucu, (corul anului II, dirijor Sanda Teofil) ; «Moș Crăciun», de I. Morozof, (corul anului III, dirijor Moldoveanu Nicu) ; «Trei Crai», de N. Prația (corul Seminarului dirijat de P. C. Pr. Grigore Miron) ; «Mare Minune», de Gh. Cucu (corul anului IV, dirijor Mirea Mihai) ; «Trei păstori», de Timotei Popovici (corul anului I, dirijor Petrescu Traian) ; «Sus plugari», de Gh. Cucu (corul anului II, dirijor Stan Alex.) ; «Cîntec de stea», de Dl. Asistent Constantin Drăgușin (corul anului III, dirijor Moldoveanu Nicu) ; «La Vitleem», de Dl. Prof. Nicolae Lungu (corul anului IV, dirijor Cazan Costică) ; «Nouă azi ne-a răsărit», de Dimitrie G. Kiriac (corul Seminarului dirijat de P. C. Pr. Grigore Miron) ; «Ziurel de zi», de Tiberiu Bredăceanu (corul anului I, dirijor Petrescu Traian) ; «Florile dalbe», de Timotei Popovici (corul anului II, dirijor Sanda Teofil) ; «Astăzi s-a născut Hristos», de Timotei Popovici (corul Seminarului, dirijor elevul Minăiță Nicolae, clasa V-a) ; și «Mărire-ntru cele-nalte», de Dl. Prof. Nicolae Lungu (corul anului III, dirijor Moldoveanu Nicu).

Programul de colinde propriu-zis s-a încheiat cu o lucrare corală de întințere mai mare inspirata din colinde, intitulată «Lerui Ler», de Gabriel Popescu, absolvent al cursurilor de magistrul în teologie. Interpretată în prima audiție de corul studenților anului IV, sub conducerea colegului lor Grigorescu Vasile, piesa corală «Lerui ler» s-a bucurat de un frumos succes, compozitorul — aflat la a II-a sa încercare corală publică — dovedind reale însușiri creatoare pe care am dorî să le conirmăm și în alte lucrări corale de asemenea factură.

După piesa corală amintită mai sus, și-au făcut apariția în sală trei colindatori cu plugușorul, îmbrăcați în costume naționale, cu bice și acioaie, urînd tuturor celor de față, după datina străbună un an nou bogat în cereale.

Toate grupele corale de colindători reunite sub conducerea D-lui Prof. Nicolae Lungu au interpretat apoi «Plugușorul» de Maxim Vasiliu, și tradiționala «Bună dimineața la Moș Ajun» după care s-au împărțit oaspeților și colindătorilor pungi cu daruri simbolice de Crăciun, nuci, covrigi, portocale și altele.

Luînd cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a lăudat silința colindătorilor de a învăța și de a cînta colindele cu atîta dragoste și simțire. Prea Fericirea Sa a arătat că, în trecut, serbări de colinde și de datini înainte de plecarea în vacanța de Crăciun, dădeau

numai elevii seminariști. Astăzi Prea Fericirea Sa se bucură văzînd că și studenții teologi au preluat această datină de colinde strămoșești.

P. C. Rector N. Nicolaescu a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh pentru participarea la această serbare a colindelor, pentru îndemmurile și sfaturile date elevilor seminariști și studenților teologi și, mai ales, pentru dragostea pe care o poartă în permanență instituțiilor de învățămînt teologic. Totodată a adus mulțumiri oaspeților Institutului și Seminarului și, îndeosebi, reprezentanților Departamentului Cultelor, rugîndu-i să transmită Domnului Secretar General al Departamentului Cultelor, întreg atașamentul profesorilor, elevilor și studenților Institutului și Seminarului teologic, față de scumpa noastră Patrie, Republica Populară Romîna și față de conducerea noastră superioară de Stat.

Concertul tradițional de colinde dat de studenții teologi și elevii seminariști s-a terminat într-o atmosferă duioasă de sărbătoare.

GH. A.

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

André Grabar, *Eglises peintes de Moldavie* ; preface, introduction : Georges Oprescu ; Collection Unesco de 1-Art Mondial, New York Graphie Society, 1962.

În cadrul valorificării bunurilor culturale, la nivel internațional, apare, la «New York Graphie Society», «Colecția Unesco de Artă Mondială» editată în limbile: germană, engleză, franceză, spaniolă și italiană. La realizarea acestei publicații își dau concursul toate guvernele și comisiile naționale ale țărilor membre în Unesco. Scopul ei este de a face cunoscut artiștilor, profesorii, studenților și marelui public iubitor de frumos, capodoperelor de artă din lumea întreagă.

Până acum au apărut mai multe volume privind arta picturală din diferite țări ca: India «Picturile grotelor din Ajanta», Egipt «Picturile mormintelor și templelor», Australia «Picturile indigene din Terre d-Arahem», Iugoslavia «Fresce medievale», Norvegia «Picturile din Stavkirker», Iran «Miniaturi persane», Spania «Picturi romane», Ceylon «Picturi din sanctuare», U.R.S.S. «Icoane vechi din Rusia», Mexic «Picturi prehispanice», Japonia «Picturi vechi din arta budistă», Cehoslovacia «Manuscrise de picturi romane și gotice», Grecia «Mozaicuri bizantine», Israel «Mozaicuri vechi», Etiopia «Manuscrise de picturi», Turcia «Miniaturi vechi», Bulgaria «Picturi murale din evul mediu» și Tunisia «Mozaicuri vechi».

Ultimul volum «Biserici pictate din Moldova», al XIX-lea, din această colecție, este consacrat patriei noastre. Volumul acesta a apărut cu cooperarea Ministerului Afacerilor Externe, a Ministerului Învățământului Public și a Comisiei Naționale pentru Unesco din R.P.R. formată din personalitățile: Alanase Joja — președinte, Tudor Vianu — secretar general, Valentin Lipatti — director al secretariatului, Mircea Neicov — director din Departamentul Cultelor, Mircea Popescu — director adjunct al Institutului de Istoria Artei, Ligia Macovei — delegată permanentă pe lângă Unesco și I. P. S. Dr. Iustin Moisescu — Mitropolitul Moldovei. Sub formă de album rectangular (50×35) și în ediție franceză, volumul acesta este prezentat în condiții grafice ireproșabile. Conținutul lui este alcătuit dintr-o prefață semnată de André Grabar, o introducere semnată de academicianul George Oprescu și treizeci și două de reproduceri în culori, reprezentând pictura fațadelor de la bisericile: Arbore, Humor, Moldovița, Voroneț și Sucevița, din nordul Moldovei.

În prefață, André Grabar face o prezentare generală a artei noastre, sub aspect religios, privind construcția și, mai cu seamă, ornamentația plastică a unor biserici din nordul Moldovei.

De la început, autorul acestei prefețe își exprimă admirația pentru peisajul moldovelesc. Verdele acestui peisaj și albul împrejurimilor mînaștiresți, spune autorul, formează cadrul în care se profilează siluetele bisericilor despre care va fi vorba.

În ordine cronologică aceste biserici sînt: Sfîntul Gheorghe din Suceava — 1522—1534 sau 1535, Probota — probabil 1530, Baia — probabil 1532, Humor — 1535, Moldovița — 1537, Sfîntul Dumitru din Suceava — după 1535, Balinești — între 1530—1540, Rașca

— spre 1540. Arbore — probabil 1541, Voroneț — 1547, Sucevița — aproape de 1600 și Sfântul Ilie de lângă Suceava — în secolul a XVII-lea. Este de observat că toate aceste biserici au fost pictate la date foarte apropiate, între anii 1522—1541; nici una nu este anterioară anului 1522 și nici una nu depășește anul 1600.

Pictura exterioară a acestor biserici, precizează André Grabar, unică în toată lumea, nu numai că încântă pe vizitator, dar îl și informează întocmai ca o carte ilustrată, deschisă pe toate fețele.

Genul acesta de pictură reflectă veridic influențele artistice din evul mediu, ale imperiului bizantin. Fapte fericite de arme ale bizantinilor sau avântul politic și economic din unele țări noi au facilitat expansiunea artistică pe care am amintit. Din Constantinopol și din alte centre de artă, provinciale, genul acesta de pictură s-a răspândit în țările din Levant și în Europa orientală, deci și în Moldova. Și, dacă în unele părți, expansiunea artistică bizantină a pătruns mai de timpuriu, cum este cazul cu Transcaucazia care a cunoscut această influență din secolul al V-lea sau cu Rusia, unde ea apare în secolul al X-lea, în Moldova ea este un fapt constatat mult mai târziu și anume în secolul al XV-lea. Căderea Constantinopolului, în anul 1453, sub turci, constituie faptul capital care a determinat pătrunderea artei bizantine în Moldova. Astfel, cum se exprimă autorul, arta moldovenească este «un copil postum al artei bizantine», sau cum spune N. Iorga — citat tot de autor — «Bizanț după Bizanț». În general, arta moldovenească este o prelungire a celei bizantine și această afirmație este valabilă mai cu seamă în materie de pictură. Moldova ca țară liberă, putea acționa după voie și ca atare cererile voievozilor de aici erau onorate cu pictori vestiți, care aduceau cu ei arta care le era familiară.

Dar, pictura bisericilor din nordul Moldovei mai are și alt aspect, în sensul că ea a suferit și influențe locale. În Moldova, neputându-se păstra mereu contactele cu centrul principal de artă — Constantinopolul — fie din cauza distanțelor fie din cauza evenimentelor politice, meșterii erau nevoiți, ca din arta importată, să rețină doar unele aspecte, la care ei au adăugat și elemente originale, formînd astfel o tradiție locală.

Este cert că pictura exterioară a bisericilor din nordul Moldovei derivă din modele bizantine. Și, aceste modele, după autor, sînt încercările modeste, din evul mediu, observate la unele biserici de tip bizantin, din Grecia, Serbia și Bulgaria, cu picturi vizibile doar pe o porțiune a fațadelor. Numai bisericile din nordul Moldovei, în secolul al XVI-lea, și-au putut întinde decorul pictat pe toată suprafața fațadelor.

Pentru a înțelege mai bine structura picturii fațadelor unor biserici din nordul Moldovei, autorul o raportează și la structura sculpturii fațadelor unor biserici romane din Apus. Din comparația aceasta se desprind unele analogii de amplasament și chiar de conținut al scenelor religioase. Dar acestea sînt simple analogii, fără vreo înrudire cu programul iconografic bizantin. Acesta, cuprinzînd cele mai mari adevăruri ale religiei creștine și un bogat repertoriu de imagini, coerente, este mai pedagogic și mai informativ și acestea constituie cauzele generale care stau la temelia picturilor exterioare de la unele biserici din nordul Moldovei. În afară de aceasta, bisericile moldovenești fiind prea mici față de numărul credincioșilor și prea întunecoase, decorația lor interioară scăpînd privirilor acestora, constituie cauzele speciale pentru care artiștii epocii au ales pictura fațadelor pe toată suprafața lor.

În privința repartizării scenelor religioase pe aceste fațade, conchide autorul, nu există o întocmire specială. Dar artiștii care au executat-o au separat cu grijă pictura absidelor de aceea a restului edificiului. Astfel, pictura absidelor cuprinde teme speciale, repartizate într-o armonioasă rînduire de frize cu figuri de sfinți în rugăciune, iar pictura restului edificiului cuprinde teme variate, din care s-au obținut efecte artistice reușite.

Academicianul George Oprescu, în *introducerea* sa, face și o prezentare generală a artei românești din evul nostru mediu, dar și una specială privind materialul destinat acestui volum.

Scopul acestui volum, spune autorul, este de a face cunoscut marelui public, picturile exterioare de la unele biserici din țara noastră, ca mari valori de artă mondială și în același timp de a informa acest public că aceste picturi, în contextul istoric în care au apărut, nu sînt o sinteză pur originală.

Influențele pe care pictura noastră le-a suferit sînt de factură bizantină și ele s-au făcut simțite, în evul mediu, după căderea Constantinopolului sub turci, în anul 1453. Principatele Romîne, care se bucurau de o situație politică favorabilă, au asimilat aceste influențe și le-au fructificat nu numai în sensul înnoirii bisericilor și al satisfacerii gustului estetic al poporului, ci și în sensul educării maselor neînvățate în spirit religios.

Din contactul dintre influențele de artă bizantină și arta populară romînească, artiștii noștri au creat o artă nouă, de tip local, care a continuat pînă spre sfîrșitul secolului al XVII-lea. Ea dat naștere la opere de mare valoare ca: biserica domnească din Curtea de Argeș, din secolul al XIV-lea, bisericile lui Ștefan cel Mare și ale descendenților săi, din secolele al XV-lea și al XVI-lea, bisericile de sub domnia lui Matei Basarab din secolul al XVII-lea, bisericile fondate de Cantacuzini și Constantin Brîncoveanu și bisericile din epoca Mavrocordaților.

Nu numai voievozii și boierii au construit astfel de monumente, ci istoria dovedește că au fost antrenați în această muncă și negustori și meșteșugari constituiți în bresle și chiar grupuri de țărani.

Între aceste decorații din această epocă și cele anterioare, este firește, o diferență datorită apariției unor procedee tehnice puțin cunoscute și mai expeditiv, care reclamau, desigur, mijloace bănești mult mai reduse.

Spre deosebire de unele biserici din alte părți, cu picturi executate parțial și fragmentar, bisericile noastre din nordul Moldovei au fațadele pictate pe toată suprafața lor și acest fapt este unic în lume. Epoca acestui gen de pictură este cuprinsă între anul 1530 și primii ani ai secolului al XVII-lea, cînd ea atinge apogeul și se caracterizează prin amploare și frumusețe. Unii istorici de artă, romîni și străini, aseamănă aceste picturi cu minunate covoare din Asia Mică și Persia. Ca și în aceste țesături, culoarea dominantă este cînd verdele pădurilor de fagi și brazi, cînd albastrul cerului. Dintele vremii nu i-a vătămat nici armonia culorilor, nici intensitatea tonurilor și nici strălucirea de altă dată. Pictura aceasta se păstrează admirabil pe toate fațadele, încît frescele se înfățișează și azi sub aspectul lor inițial.

Foarte interesante sînt și informațiile pe care academicianul George Oprescu le dă asupra picturii în tehnica frescă. Tehnica acestei picturi, spune el, este fructul unei îndelungate experiențe. În primul rînd, se avea în vedere o lungă și minuțioasă pregătire a tencuielilor, care, în afară de var și nisip, trebuia să conțină și cîlți de in sau de cînepă. Acest amestec se aplica pe perete și se lăsa să se svinte. Culorile erau extrase din plante sau din minereuri, fin pisate și minuțios amestecate, spre a fi omogene. În substanța astfel pregătită se amesteca fiere de vită, care lega particulele între ele și negru de fum sau cărbune de tei, care împiedica acțiunea vătămăloare a varului asupra culorii. Se încorpora apoi în amestecul obținut, prin aceste lungi și delicate operațiuni, nu apă sau clei, ca în frescele obișnuite, mai puțin rezistente la acțiunea luminii și aerului, ci gălbenuș de ou, unsuros, impermeabil și lipicios, deci mai aderenț pe tencuieți. Înainte de a se aplica definitiv culoarea cerută, peretele era pregătit cu o culoare de apă, după care se schițau marile linii ale compoziției, cu un penel muiat într-o culoare închisă. Gama cromatică nu era formată dintr-un număr mare de culori, ci din combinarea și armonizarea dobîndită dintr-un mic număr de tonuri, bogat nuanțate.

În continuare, autorul intră în subiectul propriu-zis al acestui volum. El precizează că în nordul Moldovei sînt patrusprezece biserici cu picturi exterioare. Din acestea, nouă sînt, îndeosebi, remarcabile și prezentul volum este consacrat numai pentru cinci: Arbore, Humor, Moldovița, Voroneț și Sucevița. Alegerea aceasta este motivată de superioritatea execuției picturii fațadelor și de evoluția cronologică a acestui gen de pictură.

Prima biserică, Arbore, este construită de Luca Arbore, conducător al Sucevei — capitala Moldovei — și comandant al armatei moldovenești. Biserica aceasta a fost zidită în anul 1502 și pictată, atît pe dinăuntru cît și pe dinafară, în anul 1541, de pictorul Dragoș. De la această biserică sînt reproduse patru scene. Prima planșă înfățișează biserica văzută din est și sud-est. Planșa a II-a înfățișează un sînt militar, neidentificat. Planșa a III-a este un fragment al unei scene dintr-un sinod ecumenic, unde un ierarh examinează o carte. Planșa a IV-a înfățișează pe Sfînta Marina, a cărei pictură este socotită de autorul acestei introduceri ca una din cele mai frumoase. Biserica Ortodoxă sărbătorește pe această sîntă, după cum arată Viețile Sfinților, la 17 iulie. Ea se născuse în Cilicia, era fiica unui preot păgîn și rămăsese orfană de mamă. Convertită la creștinism, ea este

înfățișată guvernatorului de provincie, Olimbrius. Sfântul și torturat să renunțe la religia creștină, ea mărturisese cu curaj pe Iisus Hristos. Imaginea din planșa o înfățișează apărându-se cu un ciocan de un ciine care apăruse în închisoarea unde ea se afla. Anatomia acestei sfințe descoperă o înmărit față cu forme perfecte și respirînd de viață.

Biserica Humor este clitoria boierului Tudor Bubuioș, marea logofăt al lui Petru Rareș, zidită în anul 1530 și pictată în anul 1535, alit în interior cit și în exterior. De la această biserică sînt reproduse șase scene și deci prima planșă sau a V-a în ordinea din acest volum reprezintă fațada de sud a bisericii, cu o parte din absida, mascată de un copac. Planșa a VI-a, consacrată vieții Sfîntului Nicolae, îl înfățișează pe el și pe un discipol al său izgonind demonii aciuiati într-un copac. Planșa a VII-a înfățișează pe cei trei magi, călăuziți de stea, în apropiere de locul unde s-a născut Iisus Hristos. Magii și caii lor, în plină mișcare, alcătuiesc o compoziție complicată și delicată, în a cărei execuție pictorul a dat dovadă de mult talent. În planșa a VIII-a se află Elena Brancovici, soția lui Petru Rareș, sub forma unui autentic portret. În afară de coroană, constumul său amintește, prin forma și ornamentele sale, îmbrăcămintea de sərbătoara a țărancilor romine. Planșa a IX-a înfățișează pe clitorul bisericii, Tudor Bubuioș, în genunchi și în costumația de epocă, oferind Mîntuitorului imaginea bisericii. Episodul întîlnirii dintre Fecioara Maria și Elisabela constituie subiectul planșei a X-a, unde talentul pictorului se vedește în desenul veșmintelor.

Biserica Mînăstirii Moldovița a fost zidită în timpul domniei lui Petru Rareș, în anul 1532 și pictată în anul 1537. Biserica aceasta are o pictură de seamă, care s-a păstrat foarte bine. Planșa a XI-a înfățișează această biserică cu partea de est, adică cu altarul și unui din contraforturi. Pe fațada de sud, vasta compoziție, reprezentînd «Arborele geneologic al lui Iisus Hristos», este reprodusă în planșa a XII-a. Acest tablou istorisește fidel prima pagină din evanghelia lui Matei. Important este însă în această scenă faptul că pictorul a adăugat dedesubtul ei figurile filozofilor antici, care au prezis pe Mesia. Planșele a XIII-a și a XIV-a reprezintă fragmente din asediul Constantinopolului de avari și perși, în secolul al XVII-lea, în cursul căruia celata a fost salvată de icoanele făcătoare de minuni ale Sfinței Fecioare Maria, pe care patriarhul și clericii le înfățișau dușmanului. Armele folosite la acest asediu, dau acestor picturi nu numai aspecte de realism, dar stabilesc și epoca în care această scenă a fost pictată. Picturile din această scenă înfățișează grupul celor asediați, avînd în frunte pe patriarh, împărat și împărăleasă. Planșa a XV-a, este extrasă din scena: «Judecata din urmă». Este o compoziție de proporții vaste și înfățișează un moment din această scenă: Tronul pe care va șede a Iisus Hristos, ca Judecător. Acest tron este susținut de îngeri și de reprezentanți din toate neamurile pămîntului, între Adam și Eva. Desupra lui este porumbelul, simbolizînd pe Duhul Sfînt, iar dedesubtul lui se află mîna lui Dumnezeu, care ține balanța cu care se cîntăresc sufletele. Scena înfățișează, precis, judecata unuia dintre aceste suflete, simbolizat printr-un om tînăr, gol în întregime. Dreptii sînt ocrotiți de mîna lui Dumnezeu. Păcătoșii, reprezentați prin grupul păgînilor și grupul iudeilor, apar în planșa a XVI-a.

Biserica Voronet a fost construită de Ștefan cel Mare, în anul 1488, desăvirșită și pictată din inițiativa mitropolitului Grigore Roșca, în anul 1547. Planșele a XVII-a și a XVIII-a reproduc tot momente din «Judecata din urmă», cea dinlîi împodobind absida, iar cea de-a doua restul fațadei de sud. Planșa a XIX-a înfățișează un grup de iudei și sfinți care vor intra în Paradis, avînd la bază pe Sfinții Apostoli, în frunte cu Petru, urmat de Moise. Pline de energie și dinamism, personajele din această scenă presupun din partea pictorului cunoștințe precise despre anatomia omului, ceea ce face din această pictură o operă remarcabilă și semnificativă. Planșa a XX-a reflectă o interpretare mai arhaică și mai puțin teologică, constată autorul, înfățișînd trei personaje: un arhanghel, Sfîntul Ioan Botezătorul, purtînd crucea, și patriarhul Iacob, avînd în sînul său sufletele dreptilor. Scena aceasta este însoțită de o vegetație abundentă, evocînd pe aceea, în mijlocul căreia, vor petrece dreptii în viața veșnică. Planșa a XXI-a, extrasă tot din «Judecata din urmă», înfățișează un grup compact de turci, ale căror atitudini și costume sînt de o impresionantă realitate, ceea ce înseamnă că artistul era familiarizat cu caracteristicile etnice și aspectul acestui popor. Planșa a XXII-a evocă învierea morților. La sunetul trâmbițelor îngerești, mormintele se deschid și morții ies. Se observă aici o caracteristică, apărînd la «Judecata din urmă» pînă și cei ce nu au avut o moarte naturală: cei sfîșiați de fiare sălbatice, cei

inecați etc. Fieare sălbatică apar în planul acestei scene, subliniază autorul, nu pentru a fi judecate, ci pentru a descoperi motivele pentru care au ucis pe cei în cauză.

Ultima biserică, Sucevița, este construită de familia Movileștilor, în anul 1584 și pictată puțin mai târziu, între anii 1602 și 1604. Picturile acestei biserici sînt destul de remarcabile. Planșa a XXIII-a ne înfățișează o pictură în etaje suprapuse, în care reprezentările religioase sînt simple icoane separate. Planșele a XXIV-a, a XXV-a și a XXVI-a înfățișează fragmente din vasta compoziție care ocupă perețele de nord și care reprezintă «Scara» Sfîntului Ioan Scărarul, teolog mistic din secolul al VI-lea și care a trăit în pustiu. Planșa a XXVII-a înfățișează pe părinții Bisericii Ortodoxe: Sfîntul Atanasie cel Mare și Sfîntul Antim din Alexandria. Planșa a XXVIII-lea înfățișează un sinod ecumenic, prezidat de împărat, flancat la dreapta de patriarh și la stînga de un mare ierarh. În spatele acestor trei personaje se observă o mare mulțime de funcționari ai curții imperiale în costume de epocă; printre aceștia se observă și militari, purtînd pe cap coifuri și în mîini halebarde, după obiceiul vremii. Fiecare personaj este individualizat atît prin îmbrăcăminte cît și prin expresie. Planșa a XXIX-a este consacrată vieții Sfîntului Nicolae. Pe o corabie bîntuită de furtună, Sfîntul Nicolae se roagă pentru salvarea ei și a marinarilor. Se observă aici și elemente din arta plastică veche, reprezentată prin cele două capete, din colțurile superioare ale scenei, simbolizînd vînturile suflînd. Planșa a XXX-a este consacrată Sfîntului Ioan Hrisostom. Un țărîn sinuos, acoperit în mare parte de ziduri de apărare, pînă aproape de o cetate, care este Constantinopolul, ale cărui numeroase edificii cu acoperișuri caracteristice, formează cadrul pe care se profilează chipul patriarhului, pe un tron, înaintea credincioșilor așteptînd, în genunchi, corabia care, în anul 438, a transportat în Constantinopol, relicvele Sfîntului Ioan Hrisostom, mort în exil, în urma persecuțiilor din partea împărătesei Eudoxia. Planșa a XXXI-a înfățișează o scenă, care nu se află în exterior, ci în interior și anume într-o anexă a naosului, în camera funerară. Ea înfățișează pe faraon în fruntea armatei sale, urmărind pe evrei, după ieșirea lor din Egipt. Scena aceasta este o imagine contemporană artistului: o trupă în marș, cu armele și îmbrăcămîntea epocii. Planșa a XXXII-a este inspirată din Exod XV, 22—27. Scena evocă momentul în care evreii, conduși de Moise și Aaron și urmăriți de egipteni, își pololeau setea din apa mării, îndulcită de Moise în chip minunat.

Volumul despre care am vorbit, apreciînd, în scris și în imagini, arta picturii noastre bisericești vechi, ca parte integrantă a culturii universale, justifică primirea de care el s-a bucurat în fața străinătății și constituie pentru noi un motiv de legitimă mîndrie.

Pr. HORIA CONSTANTINESCU

Ionescu Virgil, Mihail Kogălniceanu, contribuții la cunoașterea vieții, activității și concepțiilor sale, București, 1963, Editura Științifică, 380 p.

Lucrarea D-lui V. Ionescu aduce o prețioasă contribuție la adevărata cunoaștere a vieții lui M. Kogălniceanu, a activității și concepțiilor sale politico-sociale, a rolului pozitiv pe care această personalitate multilaterală l-a avut în dezvoltarea poporului român.

Autorul și-a propus și a izbutit să înfățișeze, într-un studiu cu circulație de masă, viața și activitatea atît de complexă a lui M. Kogălniceanu, începînd cu originea și sfîrșind cu «codrul frămîntărilor și combinațiilor politice ale vremii», care a adus o întregă gamă de amărăciuni omului politic al cărui profil îl descrie. Sînt necesare cîteva precizări asupra unor nume, situații și izvoare din lucrarea D-lui V. Ionescu.

Satul în care și-a petrecut Kogălniceanu o bună parte a copilăriei sale, unde a și moștenit o proprietate de la părinți, e cunoscut în mod curent sub numele de Rîpi (Rîchi) și nu Rîpile. Alexandru C. Sturza (p. 18), pe care D-l V. Ionescu îl descrie pe scurt, este Alexandru Scarlat Sturza și nu Alexandru C. Sturza. Al. C. Sturza, ginerele doctorului Cr. G. Hufeland, îl întîlnește pe Kogălniceanu în casa socrului său la Berlin în 1838, cu care are legături în acel oraș pînă în 1837, cînd Al. Sc. Sturza, după moartea socrului său Hufeland, se reîntoarce la Odesa.

Scarlat Sturza s-a născut pe la 1735, a făcut studii la Leipzig; manifesta un spirit volterian. A fost vornic și vistiernic în Moldova. Căsătorit cu Sultana fiica lui Constantin Moruzi, Scarlat Sturza a avut 5 copii: Smaranda născută la 1780; Constantin, născut la 1783; Roxandra născută la 1786; Alexandru născut la 18 noiembrie 1791 în Iași și Elena născută la 1793 (?). Scarlat Sturza a părăsit Moldova după pacea de la Iași, datorită poliției sale filo-ruse, pe care o manifesta alături de Moruzești, dintre care Dimitrie și Panaiot, cumnați cu el, au fost omorâți de turci.

Date prețioase din care reiese fără îndoială că Sturza, care a avut o deosebită influență asupra concepțiilor politice ale lui Kogălniceanu, este Alexandru Scarlat Sturza și nu Al. C. Sturza, găsim și în *Oeuvres posthumes — souvenirs et portraits* — Paris, Dentu, 1859, ale lui Alexandru Sc. Sturza, în care vorbește de sora sa, socrul său, moșiile părințești ș. a. Din aceste date, el poate fi identificat ca fiu al lui Scarlat Sturza și nu a unui oarecare Constantin Sturza, despre care izvoarele nu vorbesc.

Aceeași eroare cu Al. C. Sturza și la p. 31, ca și afirmația confuză: «Sub dictarea lui A. C. Sturdza, Kogălniceanu a scris atunci *Études religieuses, morales et historiques*, care se vor publica în 1842 și 1843 (ediția II) la cantora «Fóiei Sătești din Iași». S-ar înțelege că această lucrare aparține lui Kogălniceanu; or, după precizarea făcută de Kogălniceanu în 1891, reiese că «Alexandru Sturdza, coleg al lui Capo d'Istria, cu care lucrase mult la Petersburg pentru emanciparea Eladei, rudă a lui Mihail Sturdza și după a cărui recomandare noi furăm încredințați pastorului Ionaș, în timpul petrecerii sale la Berlin, și aceasta era mai neîntreruptă, era unul din vizitatorii cei mai aleși ai casei pastorului. El priveghea de aproape studiile noastre, ba devenia chiar profesorul nostru de religione».

Autorul face precizarea că lucrarea aparține lui Al. Sc. Sturza abia la p. 370. La p. 470, în capitolul «În luptă pentru înlăturarea dominației feudale a clerului: poziția potrivnică față de clericalism», autorul confundă averile mănăstirilor închinată patriarhiilor orientale, atribuindu-le Bisericii Ortodoxe din Moldova. Procesul secularizării averilor bisericesti, pentru care au luptat episcopi ortodocși români ca Melchisedec, Neofit și Filaret Scriban și clerici români, n-a fost procesul averilor bisericesti «exploatare» de Biserica românească, ci procesul averilor mănăstirilor închinată, pe care le exploatau grecii (vezi M. Popescu-Spineni, *Procesul mănăstirilor închinată*, București, 1936; T. Bodogae în «Biserica Ortodoxă Română», 1946 ș. a.).

De altfel, autorul recunoaște la p. 177, unde — deși afirmă că: «Kogălniceanu a luptat și împotriva dominației politice și ideologice a clerului», că Mănăstirea Neamț ca și altele erau închinată, iar stareții lor duceau «o politică de stat în stat». Împotriva acestui clericalism lupta și episcopul Melchisedec, adept înfocat al reformelor progresiste ale vremii, care a fost doborât de reacțiune, cum recunoaște autorul la p. 338 și pe care (Melchisedec) îl numește «amic politic» al lui Kogălniceanu (p. 356).

În anexa II, aceeași eroare: Al. C. Sturdza și nu corect: Al. Sc. Sturza.

Însemnările de față nu urmăresc subaprecierea lucrării D-lui V. Ionescu; semnalaarea unor erori o facem pentru că există o bogată bibliografie rusească și românească cu privire la Al. Sc. Sturza, pe care d-sa îl numește Al. C. Sturza. — bibliografie necercetată, deși ea constituie un izvor prețios cu privire la precizarea unei personalități care a avut un rol deosebit în formarea lui M. Kogălniceanu.

I. ION

Acad. G. Oprescu, Grigorescu și societatea vremii sale.

Sub acest titlu, academicianul G. Oprescu publică în revista «Studii și cercetări de Istoria Artei», nr. 1, din 1963, a Academiei R. P. Romîne, un studiu alcătuit pe baza unei competente cercetări de specialitate, consacrat vieții și activității marelui pictor.

Născut în comuna Pitariu, la 45 km depărtare de București, ca fiu de țăran, Grigorescu va reuși printr-o muncă neosloită, înfruntând toate vicisitudinile vremii sale, să se dedice

cu totul artei, slujind-o cu abnegație și ridicînd-o pe culmile cele mai înalte ale măiestriei artistice.

Tatăl lui Grigorescu lucra pe moșia boierului Filip Lens iar mama sa, în casa acestuia se îndeletnicea «cu acul», cosînd și brodînd. «Un drăgălaș copil, cum era Grigorescu» a avut ocazia să vadă în casa unde trudea mama sa, diferite obiecte de artă, în special picturi, miniaturi, care vor produce un «efect durabil» asupra vieții artistului de mai târziu — pe atunci în vîrstă de numai cinci ani. Alături de toate acestea, zilele însoțite ale satului, frumusețile împrejurimilor, au lăsat în sufletul viitorului artist imagini vii, de neuitat. Despre toate își va reaminti cu nostalgie în clipele de suferință, după anul 1843, la București, unde a cunoscut din plin nesiguranta zilei de mîine și sărăcia. Era prea sărac și posibilitățile materiale nu i-au permis să urmeze la școală. Primele deprinderi elementare de scris și citit le va fi învățat «pe alocute» de la mama sa (p. 13). În această situație nu-i rămîne copilului Grigorescu decît să-și îndrepte pașii către o meserie. Nu întîrzie s-o facă.

Urmînd exemplul fratelui său Nicolae intrat să deprîndă arta picturii de icoane la Anton Chladek, unul din cei mai renumiți pictori ai vremii (n. 15). Stabilit nu de multă vreme în București, în apropierea bisericii Boleanu, către finele anului 1835, Chladek aducea cu sine «o educație, și ca om și ca artist cu totul excepțională, față de nivelul ce se întîlnea la noi în acea vreme». Călătorise mult și reusise în timpul peregrinărilor sale, să ia contact cu «arta mare» de la Viena, Milano și Budapesta. În timpul șederii mai îndelungate la Buda, Chladek pictează portretul cunoscutului filozof Kazincz, militant de seamă pe lîrîm social, foarte apreciat pentru ideile sale progresiste. Portretul, ne informează G. Onorescu, anarține aștăzi academicianului Ionescu-Mihăești (p. 14): Chladek devenise un iconar vestit și în această direcție îndreptîndu-se Grigorescu își concentrează toate silintele de a învăța cum «să facă iconițe» (p. 15). După doi ani de sedere în atelierul renumitului Chladek, cum ne povestește însuși Grigorescu, «m-am întors acasă și am început să fac singur iconițe», meșteșug devenit cu vremea singura sursă materială de existență (p. 16). «Grigorescu este, pînă la 1860, un pictor religios, pictînd pînă la plecarea sa la Paris numai subiecte de artă religioasă (n. 17—18). În opera capitală a lui Grigorescu pictura Mînăstirii Agapia, «toate compozițiile și personagiile au un aspect lumesc, convențional, adesea bazat pe o concepție estetică, clasică».

Pînă în 1853, data cînd Grigorescu pictează unele icoane aflate la Băicoi, nu avem nici o știre mai amănunțită despre ele. În perioada adolescenței, la vîrsta de 14—15 ani, i se încredințează executarea unor serii de icoane mari, la unele din praznicele împărătești. Nu se angajează niciodată singur; întoldeauna își ia un ajutor, un colaborator, — lucru desprins din semnăturile păstrate în Biserica Mare din satul Băicoi, unde apar alături de iscălitura lui Grigorescu și aceea a lui Niță Pîrîescu (p. 19).

O dată cu anul 1852, sosește în țară Tattarescu «un pictor eminent religios». Venea de la Roma, unde avusese prilejul să studieze în școlile de pictură ale metropolei. După ce-l cunosc pe Tattarescu, întîlnește pe pictorul Leca. Cu toată modestia ce-l caracteriza, nici de la unul nici de la altul, Grigorescu nu putea învăța mai nimic, căci darurile lui erau chiar atunci cu mult superioare... «dovedind» o cunoștință profesională perspicace (p. 19). Picturile de la biserica din Băicoi le-a realizat la comanda primită din partea prințesei Trubeșcoi nepoată de domnitor și fiică de prinț român, soția prințului Serghe Trubeșkoi, unul din cei mai înalți boieri ai ierarhiei ruse (p. 20). Anul 1853 înseamnă data tîrnosirii Bisericii, iar pentru Grigorescu sfîrșitul celor 28 de icoane, dintre ele 6 mici, iar 22 «praznicare», începutele cel mai tîrziu la vîrsta de 14 ani, adică la 1852. «Prințesa văzuse o Maica Domnului zugrăvită de Grigorescu, poate cea care acum se află îmbrăcată în argint, lîngă unul din stîlpii ce despart pronaosul de naos, la Băicoi și imediat s-a holărit ca pictura fundației sale de la moșia din acel sat să fie încredințată acestui alt de dotat adolescent» (p. 20).

Se face repede cunoscut prin talentul și calitatea execuției sale starostilor de breslă cît și unor negustori citori de locașuri bisericesti din București. Intră în legătură cu egu-

menul Mănăstirii Căldărușani, unde a completat o parte din zugrăveala veche stricată de intemperii, adaugă teine noi zugrăvelilor de la Mănăstirea Zamfira, iar mai târziu, a pictat edificiul de la Agapia în întregime. Pentru Zamfira a mai pictat un epitaof «singura operă în care se simte o participare de ordin pasionat religios» (p. 21). Întâlnește aici pe ieromonahul Isaiia Piersiceanu, un vestit cărturar. Călătorise mult prin Occident, dându-i informații cu privire la viața occidentală, îndrumând și sfătuind pe marele Grigorescu înaintea plecării sale la Paris. Asemănător lui Piersiceanu a mai existat la noi, continuă G. Oprescu, Scarlat Vîrnay, un mare colecționar de opere de artă din străinătate, opere ce aveau să constituie miezul unei pinacoteci ieșene, dar din cauza neglijenței forurilor conducătoare din acea vreme, lînceziseră în vama de la Galați. Piersiceanu, «stia multe și mai ales vestea despre tot ce stia, cu un farmec irezistibil». Grigorescu este captivat de ce aude, îi ascultă fără opoziție sugestiile, printre care cea mai de seamă era îndemnul de a pleca fără întârziere ca să-și completeze studiile la scolile înalte de la Paris. Tot ca simbol al acestei indestructibile prietenii, Grigorescu îi face portretul. La Neamț, pictorul mai află o legătură sufletească în persoana lui Iosif Gheorghian, viitorul mitropolit. La mijlocul anului 1860, picturile de la Agapia erau gata, iar Grigorescu a luat în antrepriză cu alți zugravi să picteze biserica de la Puchenii Mari, situată pe șoseaua București—Ploiești, la care mai mult a dirijat lucrările decît a pictat (p. 25). Ideea plecării la Paris îl frămînta. Monitorul Oficial al Moldovei îl anunță la 11 iulie 1861, în legătură cu lăsarea în Moldova a unei «monument unic în arta picturii», că i se acordă una din cele trei burse de 26 galbeni, pentru plecarea în străinătate.

Plecarea a avut loc în toamna aceluiași an, urmînd un itinerar cam lung, avînd drept scop de a trece prin marile orașe, de a cunoaște și de a lua contact cu arta. În timpul sederii la Paris, cercetează și lucrează fără preget. Cu prilejul deschiderii expoziției internaționale franceze ce se anunțase pentru anul 1867, se hotărăște să vină în țară, pentru a se documenta. Drumul spre patrie de data aceasta a fost prin Polonia austriacă pe la Lvov, unde sosește la 13 iulie 1864. La Lvov, are întîlnire cu evreul galițian ceea ce constituie un fenomen major în viața sa de pictor (p. 32). În octombrie îl aflăm din nou la Paris, unde-și reia activitatea la Barbison, dar tîindu-i-se bursa, părăsește Franța și la 11 mai 1867 este din nou în București. În vara aceluiași an este oaspetele Mănăstirii Căldărușani (p. 35). Cu mare greutate a reușit să primească o nouă subvenție bănească pentru Franța. Se stabilește la Marlotte (p. 36). În anul 1869, la vîrsta de 31 de ani, se întoarce în țară, unde după un scurt popas la București, a plecat la Rucăr (p. 38). La Rucăr, a cunoscut familia doctorului Davila, care l-a îngrijit mai târziu de boala care suferea. Tot aici a făcut cunoștință cu istoricul V. A. Ureche.

În partea a doua a studiului său, Acad. G. Oprescu se ocupă de activitatea picturală laică a lui Grigorescu, după sosirea definitivă de la Paris. În cuprinsul celor patruzeci de pagini de text ale studiului ne mai sînt prezentate șaptesprezece reproduceri ale marelui pictor din care cităm: 1. «Filip Lens» (p. 12); 2. «Chladek Anton: autoportret» (p. 13); 3. «Sfîntul Gheorghe» Mănăstirea Agapia etc. Interesul pe care Acad. G. Oprescu l-a arătat de-a lungul multor ani de cercetări personalității și operei lui Nicolae Grigorescu, ca și competența și erudiția sa, sînt binecunoscute.

Înfățișarea vieții și activității celui mai mare pictor al neamului nostru, pe care Acad. G. Oprescu a îmbogățit-o continuu, nu se va opri desigur nici la această nouă comunicare. Pasiunea sa va afla mereu noi și noi aspecte ale creației lui Nicolae Grigorescu, creație frunțată în patrimoniul culturii romînești și universale.

IOAN F. STĂNCULESCU

Acad. G. Oprescu, *Arta orientală în România*, București, 1963.

Această lucrare este consacrată prezentării unei selecții de obiecte de artă orientală aflate la noi, în muzeul de artă cîl și în colecții particulare. Ea conține 140 de repro-

duceri din epoci diferite, din arta chineză, japoneză, indiană, khmer, siameză și persană. Ea include sculpturi în granit, marmoră, bronz, fildeş și lemn, vase din faianță și porțelan, statuete, picturi și mălase în realizări artistice.

După cum rezultă în țară la noi se găsesc multe asemenea piese, care «se pot compara ca valoare artistică cu cele din marile muzee din toată lumea».

Recuperate de muzeul de artă al R.P.R. ele au fost identificate și clasate, pentru a-și ocupa locul cuvenit într-o secție special amenajată, Secția de artă orientală și extrem orientală. Dintre obiectele chineze interesante sînt cele care aparțin epocii de dinaintea lui Hristos. Astfel menționăm un vas tripod din epoca dinastiei Tsheon (1122—246 î.d. Hr.), un alt vas tripod din bronz aparținător aceleiași epoci, vase rituale zoomorfe de la sfîrșitul dinastiei Tsheon (246 î.d. Hr.), un vas din bronz și patină verde-albăstruie din epoca dinastiei Han (206 î.d. Hr.—220 d. Hr.), o oglindă de bronz cu patină verde-albăstruie din perioada regatelor în luptă (481—246 î.d. Hr.), oglinzi de bronz cu patină verde dîntre anii 206 a. Hr.—220 d. Hr., vas cu dragoni din aceeași epocă.

Obiectele din artă japoneză aparțin epocii creștine, sînt însă cu atît mai valoroase întrucît sînt cu totul rare în muzeele europene. Piese reprezentînt pe Buda, divinități, femei, figurine, diferiți înțelepți, vase.

Arta indiană este inaugurată cu o sculptură care reprezintă pe Buda. Datează din secolul al II-lea d. Hr. Obiectele de artă khmer Siam și persană rezezintă diferite epoci, începînd cu anul 226 d. Hr. Majoritatea pieselor datează din secolul al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea.

Imaginile ne înfățișează pe cele mai reprezentative și mai rare obiecte de artă din Orient.

Evident, lucrarea ieșită din osteneala celui mai reprezentativ cunoscător al artelor, este de un real folos, îi dezvăluie dragostea pentru frumos a poporului nostru, precum și legătura stabilită pe această cale cu cultura popoarelor din Orientul îndepărtat.

N. NEAGA

1. *Biblioteca Academiei R.P.R. și probleme ale vechii culturi romînesti.*
2. *Noi contribuții cu privire la începuturile scrisului în limba romînă.*
3. *Manuscrise slave în bibliotecile din țara noastră.* 4. *Un manuscris «Apostolul» din secolul al XVII-lea.*

1. *Biblioteca Academiei R.P.R. și probleme ale vechii culturi romînesti.* George Baiculescu, *Cincisprezece ani de viață nouă la Biblioteca Academiei R.P.R.*, în *Căluza bibliotecarului*, București, 1963, nr. 8, p. 340-342, menționează că s-au împlinit 15 ani de la organizarea pe baze noi a Academiei R.P.R., și o dată cu ea, *Biblioteca* a fost aprofundată și organizată pentru completarea cît mai rațională și deplină a fondurilor ei. Dacă în 1948 fondurile de imprimate însumau 450.000 volume cărți și 250.000 volume periodice, astăzi ele ating cifra de 4 milioane volume cărți și o jumătate milion de volume periodice (cuprinse fiind și bibliotecile filialelor și institutelor Academiei). Numărul cititorilor era în 1948 de 25 de mii, consultîndu-se 75.000 de volume, iar în 1962 au fost consultate peste 200.000 de volume cărți și periodice, de către 60.000 de cercetători. *Fondul de manuscrise* și documente vechi romînesti și străine numără astăzi 9.300 de *manuscrise*, 490.000 *documente istorice*, 160.000 de *scrisori* și 6.500 *cărți rare*. Cabinetul de stampe posedă 60.000 de gravuri și desene, 7.000 de albume, 250.000 reproduceri și fotografii. Cabinetul de cărți și atlase are 16.000 piese

înregistrate, iar notele muzicale și manuscrisele muzicale, ating cifra de 27.000. Cabinetul numismatic față de 30.000 de monede și medalii în 1948, are astăzi 175.000 de piese. G. Baiculescu scrie că după o întrerupere de aproape de o jumătate de veac, s-a reluat întocmirea *Bibliografiei Naționale Retrospective*, pentru cărțile apărute de la 1831—1944¹, reper-toriu la care se lucrează intens, iar pentru periodicele apărute în țară, s-a pregătit pentru tipar un volum pentru perioada 1907—1920².

Biblioteca Academiei R.P.R. a organizat în 1955 prima sesiune științifică de bibliologie și documentare din țara noastră și a lipărit 5 volume din revista «Studii și cercetări de bibliologie», cataloage și corespondență a unor mari scriitorii din trecut, ca V. Alecsandri, M. Kogălniceanu și Ion Ghica. I. Băncilă, *Nerva Hodoș — bibliotecar bibliograf*, în «Călușa bibliotecarului», 1963, nr. 10, p. 456—458, reduce pe ecranul actualității pe Nerva Hodoș, de la a căru moarte s-au împlinit 50 de ani. (1869—1913). Din 1891 și pînă la 14 noiembrie 1913, el a lucrat la Biblioteca Academiei, alături de Ioan Bianu. Activitatea sa e legată de *Bibliografia românească veche* (vezi notele 1 și 2) cit și de «Revista bibliografică» (1903—1904), «primul nostru periodic bibliografic, organizat pe baze științifice»³, unde colaborează Nicolae Iorga, Ovid Densusianu, Vasile Pîrvan etc. Nerva Hodoș a servit cultura noastră «cu o mare dezințesare, cu o negliare totală a intereselor lui, cu o suverbă indiferență nentru tot ce se chema titlu și situație, putînd servi ca exemplu, oricui». Comemorarea lui N. Hodoș coincide astăzi cu împlinirea a 60 de ani de la publicarea primului volum al *Bibliografiei românești vechi*, monumentală realizare⁴ a cărei continuare e înscrisă în planul

1. Vezi Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche, 1508—1830*, t. I : 1508—1716, București, Editura Socec, 1903, 672 p. ; t. II : 1716—1808, București, Socec, 1910, 572 p. ; t. III : 1809—1830, București, Socec, 1912—1936, 780 p. ; Ioan Bianu și Dan Simonescu, t. IV : *Adăugiri și îndreptări*, București, 1944, 376 p. Titlul generic, *Bibliografia Națională Retrospectivă* trebuie să cuprindă toate cărțile vechi românești, semnalate, descoperite și descrise în perioada de la 1944 pînă astăzi, iar în urma acestor realizări, să se treacă la reeditarea *Bibliografiei românești vechi*, îmbunătățită, în care fiecare carte să apară recercetată, redescrisă, cu bibliografia tuturor articolelor și elementelor noi despre ea. De asemeni, e nevoie de un *Repertoriu sistematic*, alcătuit pe criterii de autori și opere, al Cărții Românești Vechi. (Singurul al lui Gh. Adamescu, poate fi îmbunătățit și depășit : Gheorghe Adamescu, *Contribuțiune la Bibliografia românească, fasc. I-a ; Istoria literaturii române. Texte și autori de literatură, 1500—1920*, București, Cartea Românească, 1921, 184 p. ; fasc. II-a : 1500—1921, București, Edit. Tipografiile române unite, 1923, 416 p. ; fasc. III-a : 1500—1925, București, Edit. Casei Școlilor, 1928, 530 p.). În ceea ce privește fondul *Manuscriselor*, sînt tipărite pînă acum : Ioan Bianu, *Catalogul manuscriselor românești*, t. I : nr. 1—300, București, 1907, 746 p. ; Ioan Bianu și R. Caracas, t. II : nr. 301—728, București, Editura Socec, 1913, 666 p. ; Ioan Bianu și G. Nicolaiasa, t. III : nr. 729—1061, Craiova, Serisul românesc, 1931, 658 n. ; P. P. Panaltescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I (1—300), București, Editura Academiei R.P.R., 1959, 406 p. ; Constantin Litzica, *Catalogul manuscriselor grecești*, București, Carol Gobl, 1909, 564 p. + XV pl. (sînt descrise 830 manuscrise). Gh. Strempele, *Copiști și manuscrise românești pînă la 1800*. Vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1959, 352 n. ; Al. T. Dumitrescu, *Foi volante din Colecțiunea Academiei Române, (1642—1866)*, București, Editura Socec, 1912, 98 p.

2. Vezi Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *Publicațiunile periodice românești*, t. I (1820—1906), București, Socec, 812 p.

3. Al. Duțu, *Revista bibliografică (1903—1904) a lui Nerva Hodoș*, în „*Studii și cercetări de bibliologie*“, I (1955), p. 269, Barbu Teodorescu, *Revista bibliografică, 1903—1904*, în „*Călușă bibliotecarului*“, 1957, nr. 6.

4. Aug. Z. N. Pop, *Bibliografia românească veche, operă de colaborare națională*, în „*Studii și cercetări de bibliologie*“, III, 1960, p. 215—252. „Opera lui Bianu și Hodoș, nu și-a găsit întotdeauna și nici sprijin în autoritatea statului din trecut, fapt ce i-a împiedicat pe autori să-și ducă munca pînă la capăt și încheierea strălucitei lor bibliografii, începută în anul 1896, să se termine postum în 1944, prin succesorul lor, Dan Simonescu... Pentru noi,

de publicații al Academiei R.P.R., cât și Bibliografia Periodicelor românești, (1907—1920), expresie a griji și atenției statului nostru democrat popular pentru valorificarea moștenirii culturale.

2. *Noi contribuții cu privire la începuturile scrisului în limba română.* P. P. Panaitescu, *Începuturile scrisului în limba română. Noi contribuții*, în «Studii și Cercetări de Bibliologie», V (1963), București (Biblioteca Academiei R.P.R.), Editura Academiei R.P.R., p. 107—134, arată că în cultura noastră medievală, biruința limbii populare asupra celei feudale, slavone, e o urmare a transformărilor social-economice, iar lupta pentru autonomia bisericii românești din Maramureș, în secolul XV, a fost pricina imediată a traducerii primelor cărți bisericești în românește, în dialectul maranureșean, rotacizant. Mișcarea culturală apărută aici se-ntinde în cursul secolului al XVI-lea în toate provinciile românești. Diaconul Coresi prin tipografia sa proprie, face să apară primele noastre cărți românești, susținut de pătura orășenească din Șcheii Brașovului. Cu privire la cea dintâi carte tipărită în românește, *Catehismul din 1544*, din care nu cunoaștem nici un exemplar, ci numai referințe și aluzii la ea, Panaitescu întemeindu-se și pe alte studii⁵, dezvoltă argumentul că așa-zisul *Catehism românesc din 1544*, a fost tipărit la Tîrgoviște, ca o comandă a orașului Sibiu, prin intermediul Filip Mahler (pictor), atestat de documente. În ceea ce privește conținutul acestei cărți, el avea un caracter ambiguu, neclar, constituind un compromis între reforma religioasă luterană și tradiția ortodoxă⁶.

Asupra *Catehismului românesc din 1544* de la Sibiu și *Catehismul* tipărit în 1561—1562: *Întrebare creștinească*, se emite ipoteza identității lor, iar diversele copii manuscrise din secolul al XVII-lea, ar fi posteroare tipăririi coresiene. Opinia lui Al. Rosetti⁷, că textul *Catehismului Marțian* (sec. XVII-lea) ar deriva dintr-un catehism tradus direct în grai rotacizant, ca făcînd parte din curentul de traduceri: *Psaltirea scheiană*, *Codicele Hurmuzachi*, *Psaltirea Voronețiană*, e respinsă, deoarece textul pomenit mai sus nu e decît o copie după cartea tipărită. *Catehismul din Sibiu* nu poate fi despărțit de *Întrebarea creștinească*, tipărită de Coresi în 1561—1562. O mărturie contemporană precizează că textul publicat în 1544 la Sibiu, a fost tradus în acest oraș. Tradus probabil din limba germană la Sibiu în 1544 e reeditat la Brașov în 1561—1562, reprezentînd o «compilație» de texte ortodoxe și luterane, un rezultat al rezistenței romînilor împotriva propagandei luterane. Noile cercetări scot la iveală faptul că presa tipografică era proprietatea lui Coresi la Brașov, și nu a tipografiei săsești⁸, că între comunitatea românească din Brașov și activitatea lui Coresi era o strînsă legătură, tipografia aflîndu-se în Șchei. Ajutat de meșterul Tudor Diacu, apoi de Mănăilă⁹, Coresi tipărește *Evangeliarul slavonesc* din 1579 și cel din 1583, Mănăilă e folosit în relațiile comercial-diplomatice cu domnul muntean.

opera aceasta de acum șasezeci de ani în urmă, rămîne o valoroasă moștenire literară, ca orice lucru trănec, către care te întorci cu folos și recunoștință și se vor întoarce generații după generații în studiul istoriei cărții și vechii culturii românești" (p. 249).

5. Vezi Barbu Teodorescu, *Personalitatea diaconului Coresi*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. LXXVII (1959), nr. 3—4, p. 287—300 și *Completări la Bibliografia românească veche*, în „Glasul Bisericii”, an. XIX (1960), p. 1042—1065, susținînd cel dintîi tipărirea *Catehismului din 1544* la Tîrgoviște. De asemenea, Virgil Moln, *Interpretări noi în legătură cu Catehismul de la Sibiu*, în „Mitropolia Ardealului”, an. V (1960), nr. 1—2, p. 36—54.

6. I. Crăciun, *Catehismul românesc din 1544* (Biblioteca Bibliologică, nr. 19, Sibiu-Cluj, 1945—1946).

7. Al. Rosetti, *Les catéchismes roumains du XVI-e siècle*, în „Mélanges de linguistique et de philologie”, Bucarest, 1947, p. 529—532.

8. Vezi Fr. Pall, *Cu privire la acuitățile de tipograf a lui Coresi*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, an. III (1960), p. 267—272.

9. I. Bîanu și N. Hodop, *Bibliografie românească veche*, I, p. 75 și 79.

Analizînd *Catehismul* din 1561—1562 și *Cazania (Tîlcul Evangheliei)* din 1564, deși se constată influențe luterane și calvine, se descoperă că temelia dogmatică e cea tradițională, ortodoxă. Tipografia românească era un organ al comunității ortodoxe, influența Reformei neizbulind decît să se exercite din afară și numai în aceste două cărți, deoarece celelalte cărți publicate de Coresi în slavonește și în parte romînește — sînt toate ortodoxe. Aducerea unui tipograf Scherer Nyro de la Sibiu la Brașov în 1578, indică faptul că municipalitatea săsească și organele luterane nu dispuneau de tipografia lui Coresi. Sub noua conducere a lui Ioan Scherer, tipografia orașenească din Brașov publică numai 3 cărți latinești în anii 1580—1581. Încercarea lui Pavel Torțași, episcopul calvinizant al romînilor din Transilvania (1569—1577) de a întemeia o nouă tipografie, de asemenea nu are sorti de a calviniza pe romîni. Din documentele Arhivei Brașovului, Panaitelescu extrage elemente noi care întăresc ideea că judele Benkner, căruia îi sînt adresate dedicații, în cărțile romînești și slavone, tipărite de Coresi, era un participant comercial, iar nu patron municipal. Un document din 1559 recunoaște insuccesul propagandei luterane: «acest lucru a fost de puțin folos», romîni neputînd fi cîștigați pentru Reformă, *nici un valah nu a putut fi convertit*»¹⁰. Luptătorii împotriva Reformei sînt promotorii scrisului în limba romînă (Vezi a doua *Cazanie* tipărită de Coresi, în 1581). Varlaam al Moldovei conduce, paralel, două opere culturale și bisericești, combătînd Reforma de pe poziții ortodoxe: *Răspuns la Catehismul calvinesc* și *Cazania* (1643) în limba poporului. În secolele XVI—XVII-lea în cele trei țări romînești se ridică o nouă pătură socială, căreia sînt adresate Octoihurile, Cazaniile. Chiar cărțile de cult menționează publicul căruia se adresează: «*Mulțimea*», «*nișeii*», «*mișelimea*», *ca să fie mai lesne și mai ușor a ceti și a înțelege pentru oamenii cei proști*». În Hurmuzachi (*Documente*, supl. II—3, p. 84) găsim un document, în care Gheorghe Duca-Vodă, scria în 1670 din Moldova — către comunitatea ucraineană din Lvov, că se pregătește să publice o Psaltire și o *Cazanie* în romînește, «*pentru ca să înțeleagă mai repede gloata (pospolswa), care nu înțelege limba slavonă*»¹¹. Mai departe P. P. Panaitelescu, analizînd *Liturghierul* lui Coresi ajunge la concluzia că traducerea e din slavonă fără nici o abatere de la tradiția ortodoxă, fără nici o influență calvină sau luterană. Pătura orașenească romînească din Șcheii Brașovului, cu biserica Sfîntul Nicolae și școala romînească de aici, din secolul al XVI-lea, au jucat un rol de priin rang în promovarea traducerilor textelor slavone în romînește, constituind un furnizor de material pentru tipografii, condusă de Coresi. Popa Toma care plătește o parte din datoriile tipografiei lui Coresi, pune să se copieze cărțile slavone de ritual, iar popa Iane și popa Mihail, ajută la traducerea *Cazaniei* lui Coresi din 1581. Orașenii romîni bogați sprijină financiarmente traducerile religioase. Diferite însemnări și texte tipărite la Brașov în secolul al XVI-lea, indică cert existența unei mișcări culturale pentru limba romînă în centrul orașenesc din Șcheii, în vremea tipografiei conduse de Coresi, dovedind inițiativa romînească în publicarea cărților bisericești în limba poporului. Brașovul ajunge în secolul al XVI-lea centrul de schimb din cele trei țări romînești, furnizînd micii boierimi și țîrgoveților, noilor pături sociale: cărțile și instrumentele de cultură, în limba poporului. Tipăriiturile coresiene poartă aprobarea domnilor și mitropoliților Țării Romînești și a Moldovei, unele din ele sînt dedicate acestora, confirmînd grija ierarhiei ortodoxe pentru puritatea dogmatică a bisericii răsăritene, garanție necesară în opera de difuzare pe întreg teritoriul locuit de romîni. Astăzi figura lui Coresi și rolul său în tipărirea primelor traduceri în limba romînească, ne apar mai clare, el nefiînd un simplu negustor ci un luptător pentru «*păstrarea drepturilor poporului de a rămîne în convingerile sale, de a citi în limba lui, dar împotriva propagandei impuse de stăpîni*». El se împotrivesc să publice cărțile propagandei străine, modifică textele propuse, face sacrificii

10. A. Veress, *Documente pîrvitoare la Istoria Țării Romînești, Moldovei și Trasilvaniei*, II, p. 274—276.

11. Vezi S. Cîndea, *Primul liturghier romînesc tipărit* în „Mitropolia Ardealului”, an. IV (1959), p. 722—771; Idem, *Textul liturghierului romînesc publicat de diaconul Coresi; ibidem*, an. V (1960), p. 70—92.

pentru arta sa, rămîne dator, dar nu cedează pe drumul promovării și răspîndirii tiparului românesc.

3. *Manuscrise slave în bibliotecile din țara noastră*. În «Romanoslavica», VIII, București, 1963, I. Iufu, *Manuscrise slave în bibliotecile din Transilvania și Banat*, p. 451—468, prezintă 98 manuscrise slave, nesemnălate pînă în prezent, existente în bibliotecile din regiunile menționate mai sus. Caracteristica majoră a celor 74 de manuscrise slave din Transilvania (Biblioteca Filialei Cluj a Academiei R.P.R. — 18 manuscrise Biblioteca Universității din Cluj — 42 manuscrise, Biblioteca Episcopiei Ortodoxe din Cluj — 3 manuscrise, Biblioteca Mitropolitană din Sibiu — 11 manuscrise) constă în redacția lor medio-bulgară, de slavă bisericească, exceptînd 4—5, scrise în redacția sîrbă. Din cele 24 manuscrise din Banat (Biblioteca Episcopiei Ortodoxe din Arad — 17 manuscrise, Biblioteca Mînăstirii Hodoș-Bodrog — de lingă Arad — 7 manuscrise), 16 sînt în redacția sîrbă a slavonei bisericești, 6 în redacția medio-bulgară și 2 în sîrba secolului al XVIII-lea. O bună parte din manuscrisele slave din Transilvania și Banat — apreciate după însemnările ce le conțin, după frontispicii, litere inițiale, viniete — provin din Moldova și sînt scrise în secolul al XVI-lea, cîteva din secolul al XV-lea, unul din secolul al XIV-lea, iar altul din secolul al XIII-lea (un *Triod* și *Penticostar*, din Biblioteca mitropolitană din Sibiu).

Cele 18 manuscrise din Biblioteca Filialei Cluj a Academiei R.P.R. Tetraevanghelii, Apostol, Molitvenic, Liturghier, Ceaslov, Octoihuri, Minei Sbornic) sînt prezentate prin filigranele și caracteristicile de grafie, de redacție, fără a se menționa din cîte toi e alcătuit fiecare manuscris. Cele 42 de manuscrise din Biblioteca Universității din Cluj sînt în același mod prezentate, fără precizarea cîte foi conține fiecare manuscris. *Manuscrisul 51/1955* (Sfîntul Ilie), secolul al XVI-lea, e considerat ca o lucrare originală, neîntîlnită în literatura slavă, probabil creație a unui copist român, prezentînd paraclisul Sfîntului Iliie și viața sa. Cele 17 manuscrise slave aparținînd bibliotecii Episcopiei Ortodoxe Romine din Arad (Tetraevanghelii, Sbornice, Apostol, Mineie, Psaltiri) sînt prezentate și cu numărul foilor. Pe manuscrisul unui *Nomocanon*, din secolul al XV-lea (399 l. în 4°, din care lipsesc foi din cuprinsul și de la sfîrșitul cărții), se află o însemnare precizînd anul 6794 (+ 1286), cînd s-a scris acest nomocanon de către Dumnezeu iubitorul cneaz Vladimir, fiul lui Vasile, nepotul lui Roman și de Dumnezeu iubita sa cneaghiină Olga Romanova...).

Cele 7 manuscrise din biblioteca Mînăstirii Hodoș Bodrog din regiunea Arad (5 Psaltiri din secolul al XVI-lea și 2 manuscrise predici, secolul al XVIII) sînt descrise de asemenea cu precizarea numărului foilor. Ultimele prezentate sînt cele 11 manuscrise din biblioteca Mitropolitană din Sibiu (*Triod* și *Penticostar*, secolul al XIII-lea, Liturghier secolul al XV-lea, Octoihuri secolul al XV-lea, Ceaslov, Molitvenic, *Penticostar*, Psaltire, în legături originale și însemnări, unele în românește).

După lucrarea lui P. P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I (mss. sl. 1—300), București, Editura Academiei R.P.R., 1959, XX + 408 p. + erata (vezi competențele recenzii Ioan Iufu, *Un valoros catalog al Manuscriselor slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, în «Biserica Ortodoxă Romînă», an. LXXIX (1961), nr. 3—4, p. 393—400, și recenzia aceleiași lucrări semnală de Liviu Onu, în «Studii și cerceări de bibliologie», V, 1963, p. 392—396), articolul lui I. Iufu aduce o valoroasă și însemnată contribuție de depistarea și cunoașterea monumentelor de cultură și limbă slavă din epoca medievală a istoriei țării noastre. Autorul va trebui să prezinte cele 98 manuscrise cu toate elementele necesare de descripție, într-un volum aparte, dîndu-ne un important instrument de cunoaștere și valorificare a fondului slav de manuscrise de pe teritoriul românesc.

4. *Un manuscris «Apostolul» din secolul al XVII-lea*. Ion I. Roman, *Un Apostol brașovean din secolul al XVII-lea*, în «Limba romînă», XII (1963), nr. 5, p. 557—563, descrie un manuscris ce conține Faptele Apostolilor, de la cap. XVII, 5 pînă la sfîrșit, Epistola lui Iacob, Epistolele I-a și a II-a a lui Petru și Epistola I-a a lui Ioan, cu unele omisiuni de versete, în total 104 pagini (19,5×15,5 cm), în scriere semiuncială. Manuscrisul face parte din fondul Bibliotecii regionale din Brașov. Cercetînd filigranele (stema, cerbul,

bourul), Ion I. Roman identifică hîrta, ca avînd circulație comercială, în jumătatea secolului al XVII-lea și consideră că actul de copiere a avut loc în jurul anului 1640. Particularitățile fonetice întîlnite (păstrarea lui u final, dz în loc de z, forma asimilată gice în loc de zice etc., îl fac pe autor să aprecieze că avem de-a face cu o copie după un manuscris încă neidentificat, fiind deosebit de *Codicele voronețean*, de *Apostolul lui Coresi* și de *Codicele Gaster*.

Se constată, în afară de unele deosebiri, multe asemănări cu *Codicele Gaster*, ceea ce poate conduce către o concluzie că și acest *Apostol* brașovean e o copie, realizată în nordul Moldovei, după o traducere mai veche făcută în nordul Transilvaniei¹². Numeroasele erori din *Codicele Gaster* (d în loc de t, c în loc de g și invers) nu se găsesc în *Apostolul brașovean*. Autorul manuscrisului a fost copist și nu traducător, avînd numeroase greșeli, păstrînd în textul lui cuvinte și propoziții întregi din limba slavă.

LECTOR

¹² Vezi St. Pașca, *Probleme în legătură cu începutul scrisului românesc. Versiunile românești din secolul al XVI-lea ale „Apostolului”*, în „Cercetări de lingvistică”, an. II (1951), Cluj, p. 47—95. „Se pare că traducerea originală (a apostolului) a fost făcută în secolul al XVI-lea în nord-vestul Ardealului și a fost copiată în nordul Moldovei, cu adăugiri de ordin lexical și cu mici modificări de ordin fonetic, în secolul al XVIII-lea. Ceea ce constituie o trăsătură caracteristică a textului *Codicele Gaster* sînt foarte numeroase traduceri duble sau chiar triple, juxtapuse, ale unui cuvînt sau ale unor expresii” (p. 68).

RĂSPUNSURILE MARI

Andantino

C. DRĂGUȘIN

Musical score for the first system of 'Răspunsurile Mari'. It consists of four staves: three vocal staves (Soprano, Alto, Tenor) and one bass staff. The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 4/4. The tempo is marked 'Andantino'. The lyrics are: 'Mi - la pă - cii jert - fa la - u - dei.' The score includes dynamic markings of *p* (piano) and various musical notations such as slurs, accents, and fermatas.

Musical score for the second system of 'Răspunsurile Mari'. It consists of four staves: three vocal staves (Soprano, Alto, Tenor) and one bass staff. The key signature remains three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 4/4. The lyrics are: 'Și cu du - hul Tău. A - vem că - tre'. The score includes dynamic markings of *p* (piano) and *mp* (mezzo-piano), along with musical notations such as slurs, accents, and fermatas.

Più mosso

Dom nul Cu vred - ni - ci -

Dom nul Cu vred - ni -

Dom nul Cu vred - ni - ci -

Dom nul Cu vred - ni - ci -

ci - e și cu drep - ta - te es - te a ne în -

ci - e și cu drep - ta - te es - te a ne

e și cu drep - ta - te es - te a ne

e și cu drep - ta - te es - te a ne în -

chi - na Ta - tă - lui și Fi - u - lui

în - chi - na Ta - tă - lui și Fi - u -

în - chi - na Ta - tă - lui și Fi - u -

chi - na Ta - tă - lui și Fi - u -

și Sfîn - tu - lui Duh; Tre - i - mei, Tre -
 lui și Sfîn - tu - lui Duh; Tre - i - mei, Tre -
 lui și Sfîn - tu - lui Duh, Tre - i

ritard.
 i - mei cei de o fi - in - ță și ne - des - păr -
 i - mei cei de o fi - in - ță și ne - des - păr -
 mei cei de o fi - in - ță și ne - des - păr -

Moderato
 ti - - - - - tă! Sfînt! Sfînt! Sfînt!
 ti - - - - - tă! Sfînt! Sfînt! Sfînt!
 ti - - - - - tă! Sfînt! Sfînt! Sfînt!
 ti - - - - - tă! Sfînt! Sfînt! Sfînt!

Dom - nul Sa - va ot, Sa - va ot. Plin *mp* e

Dom - nul Sa - va ot, Sa - va ot.

Dom - nul Sa - va ot, Sa - va ot.

Dom - nul Sa - va ot, Sa - va ot. Plin *mf* cantabile e

Plin e ce _____ rul Plin e

Plin e ce _____ rul de mă - ri - rea

Plin e ce _____ rul de mă - ri - rea

Plin e ce - rul de mă - ri - rea

ce rul și pă - mîn - tul de _____ mă - ri - rea

Lui, o - sa - na o _____ sa - na

Lui, o sa na o - sa na

Lui, o - sa - na o - sa na

Lui, _____ o sa - na o - sa - na

allargando

în - tru cei de sus o - sa - na, o - sa - na

în - tru cei de sus o - sa - na, o - sa - na

în - tru cei de sus o - sa - na

în - tru cei de sus o - sa - na

Andante

pp Sfînt!

na Sfînt!

pp Bi - ne es - te cu - vîn - fat cel ce

na Bi - ne es - te cu - vîn - fat cel ce

pp na Bi - ne es - te

na Bi - ne es - te

pp Sfînt!

pp Dom - nul *pp* Sa - va ot

pp vi - ne în nu - me - le Lui *pp* Sa - va ot

pp vi - ne în nu - me - le Lui *pp* Sa - va ot

cu vîn - fat cel ce vi - ne în nu - me - le Lui

Bi - ne es - te cu - vin - tat cel ce vi - ne în -
 o - sa - na cel ce vi
 o - sa - na

nu - me - le Lui
 ne Bi - ne es - te
 o - sa - na Sa - va ot

cel ce vi ne
 cu - vin - tat cel ce vi ne în nu - me - le Lui
 cel ce vi în nu - me - le Lui

Marcato

Bi - ne es - te cu - vîn - tat cel ce vi - ne în
 Bi - ne es - te cu - vîn - tat cel ce vi - ne în
 Bi - ne es - te cu - vîn - tat cel ce vi -
 Bi - ne es - te cu - vîn - tat cel ce vi - ne în

nu - me - le Lui O - sa - na, o - sa -
 nu - me - le Lui O - sa - na, o - sa -
 ne O - sa - na, o - sa -
 nu - me - le Lui O - sa - na, o - sa -

na o - sa - na, o - sa -
 na o - sa - na, o - sa -
 na o - sa - na, o - sa -
 na o - sa - na, o - sa -

Tempo primo

na o - sa - na - n - tru
na o - sa - na
na o - sa - na
na o - sa - na

na o - sa - na, o - sa - na
na o - sa - na, o - sa - na
na cei de sus o - sa - na
na o - sa - na, o - sa - na

I *pp* A - min, **II** *p* A - min, a min
A - min, A - min, a min
A - min, A - min, a min
A - min, A - min, a min

PRE TINE TE LĂSDĂM

Lento

Musical score for the first system of the hymn "Pre tine te lăsdăm". The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. It features four staves: a vocal line and three piano accompaniment staves. The tempo is marked "Lento". The vocal line begins with the lyrics "Pre Ti - ne Te lă - u -". The piano accompaniment includes dynamic markings of *pp* (pianissimo) and *p* (piano). The first system concludes with the lyrics "Pre Ti - ne Te lă - u -".

Musical score for the second system of the hymn "Pre tine te lăsdăm". The score continues with four staves. The vocal line continues with the lyrics "Pre Ti - ne Te lă - u - dăm". The piano accompaniment includes dynamic markings of *p* (piano) and *mp* (mezzo-piano). The second system concludes with the lyrics "Pre Ti - ne Te".

Pre Ti ne
lă - u - dăm Pre Ti ne
lă u dăm Pre Ti ne
lă - u - dăm Pre Ti ne

bi - ne Te cu - vîn - tăm, cu - vîn - tăm
bi - ne Te cu - vîn - tăm, cu - vîn - tăm
bi - ne Te cu - vîn - tăm, cu - vîn - tăm
bi - - ne Te cu - vîn - tăm, cu - vîn - tăm

Ți - e-ți mul - ți - mim Doam ne
Ți - e-ți mul - ți - mim mul - ți - mim Doam ne
mul - ți - mim Ți mul - ți - mim Doam ne
mul - ți - mim Ți mul - ți - mim Doam ne

Ți - e-ți mul - ți - mim Doam - ne

Și ne ru - găm, ne ru - găm Ți
 Și ne ru - găm, ne ru - găm Ți
 Și ne ru - găm, ne ru - găm Ți -
 Și ne ru - găm, ne ru - găm Ți

e Dum - ne - ze u - lui nos - tru
 e Dum - ne - ze - u - lui nos - tru
 e Dum - ne - ze - u - lui nos - tru Dum - ne -
 e Dum - ne - ze u - lui nos - tru Dum - ne -

Perdendosi

nos - tru!
 nos - tru!
 ze - u - lui nos - tru!
 ze - u - lui nos - tru!

CUVINE-SE CU ADEVĂRAT

Allegretto-moderato

Musical score for the first system of the hymn. It consists of four staves: three vocal staves (Soprano, Alto, Tenor) and one bass staff. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The tempo is marked 'Allegretto-moderato' and the dynamic is 'mp'. The lyrics are: 'Cu - vi - ne - se cu a - de - vă - rat să te'.

Cu - vi - ne - se cu a - de - vă - rat să te

Cu - vi - ne - se cu a - de - vă - rat să te

Cu - vi - ne - se cu a - de - vă - rat să te

Cu - vi - ne - se cu a - de - vă - rat să te

Musical score for the second system of the hymn. It consists of four staves: three vocal staves (Soprano, Alto, Tenor) and one bass staff. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'ritenuto'. The lyrics are: 'fe - ri - cim Nă - scă - toa - re de Dum - ne -'.

fe - ri - cim Nă - scă - toa - re de Dum - ne -

fe - ri - cim Nă - scă - toa - re de Dum - ne -

fe - ri - cim Nă - scă - toa - re de Dum - ne -

fe - ri - cim Nă - scă - toa - re de Dum - ne -

a tempo

zeu; Cea pu - ru - rea fe - ri - ci - tă și

zeu; Cea pu - ru - rea fe - ri - ci - tă și

zeu; Cea pu - ru - rea fe - ri - ci - tă și

zeu.

prea ne - vi - no - va - tă și Mai - ca Dum - ne -

prea ne - vi - no - va - tă și Mai - ca, Mai -

prea ne - vi - no - va - tă și Mai

și Mai - ca

ze - u - lui nos tru.

ca Dum - ne - ze - u - lui nos tru.

ca Dum - ne - ze - u - lui nos tru.

Dum - ne - ze - u - lui nos - tru.

a tempo

Ce - ea ce ești mai cin - sti - tă de cît He - ru -
 Ce - ea ce ești mai cin - sti - tă de cît He - ru -
 Ce - ea ce ești mai cin - sti - tă de cît He - ru -
 Ce - ea ce ești mai cin - sti - tă de cît He - ru -

vi - mii; Și mai mă - ri - tă făr-de-a-
 vi - mii; Și mai mă - ri - tă far-de-a-
 vi - mii; Și mai mă - ri - tă făr-de-a-
 vi - mii; Și mai mă - ri - tă făr-de-a-

se - mă - na - re de - cît Se - ra - fi - mii.
 se - mă - na - re de - cît Se - ra - fi - mii.
 se - mă - na - re de - cît Se - ra - fi - mii.
 se - mă - na - re de - cît Se - ra - fi - mii.

Ca - rea fă - ră stri - că - ciu — ne pre Dum - ne -

Ca - rea fă - ră stri - că - ciu — ne pre Dum - ne -

Ca - rea fă - ră stri - că - ciu — ne pre Dum - ne -

Ca - rea fă - ră stri - că - ciu — ne pre Dum - ne -

zeu cu - vîn - tul ai năs - cut; Pre Ti - ne,

zeu cu - vîn - tul ai năs - cut; Pre Ti - ne,

zeu cu - vîn - tul ai năs - cut, Pre Ti - ne,

zeu cu - vîn - tul ai năs - cut, Pre Ti - ne,

cu a - de - vă - rat Năs - că - toa - re de Dum - ne -

cu a - de - vă - rat Năs - că - toa - re de Dum - ne -

cu a - de - vă - rat Năs - că - toa - re de Dum - ne -

cu a - de - vă - rat Năs - că - toa - re de Dum - ne -

XVI

un poco ritard.

The musical score consists of four staves. The top three staves are vocal parts, and the bottom staff is a bass line. The key signature is one sharp (F#) and the time signature changes from 4/4 to 2/4 and back to 4/4. The lyrics are: 'zeu Te mărim, Te mărim! Te mărim! Te mărim!'.

zeu Te mă - rim, Te mă - rim! Te mă - rim! Te mă - rim!

zeu Te mă - rim, Te mă - rim! Te mă - rim! Te mă - rim!

zeu Te mă - rim, Te mă - rim! Te mă - rim! Te mă - rim!

zeu Te mă - rim, Te mă - rim, Te mă - rim! Te mă - rim!

Desenul executat de AL.IONESCU GALIANO

◆
TIPOGRAFIA
INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MIȘIUNE ORTODOXA
BUCUREȘTI
◆

41.603